HISTORIE
KRKONOŠSKÝCH BUD

HISTORIE
KRKONOŠSKÝCH BUD

KRKONOŠSKÝ NÁRODNÍ PARK

MaB

HISTORIE
KRKONOŠSKÝCH BUD

KRKONOŠSKÝ NÁRODNÍ PARK

MaB

člověk a příroda

Historie krkonošských bud

Vydala Správa Krkonošského národního parku v roce 2016
Text: Martin Bartoš
Foto: archiv Krkonošského muzea Správy KRNAP ve Vrchlabí

© 2016, Správa Krkonošského národního parku,
Dobrovského 3, 543 01 Vrchlabí

Vytištěno na papíře původem z lesů s certifikátem FSC, kde se hospodaří sociálně
a ekologicky šetrným způsobem podle stanovených standardů.

ISBN: 978-80-7535-029-9

BARTOŠ, Martin *Historie krkonošských bud*. Vrchlabí: Správa KRNAP, 2016.
ISBN 978-80-7535-029-9.

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska.
Supported by grant from Iceland, Liechtenstein and Norway.

Ministerstvo životního prostředí

HISTORIE
KRKONOŠSKÝCH BUD

MARTIN BARTOŠ

Obsah

Úvod 6
Krkonošské boudy 12
Adolfova bouda 14
Bouda na Černé pasece 18
Bouda Prince Jindřicha 24
Bouda u Bílého Labe 28
Bouda u Sněžných jam 32
Brádlerovy Boudy a Medvědí bouda 38
Davidova bouda 42
Dívčí lávky 46
Dom Śląski 50
Dvoračky 54
Hala Szrenicka 60
Hala pod Labskim szczytem 64
Hübnerova bouda 68
Jelení Boudy 72
Jestřábí Boudy 76
Klínová bouda 80
Kolínská bouda – Bobí Boudy 84
Kotelská bouda 88
Kovárna Obří důl 90
Labská bouda 94
Liščí bouda 100
Luční bouda 104
Martinovka 110
Mísečná bouda 114
Moravská bouda 118
Obří bouda 122
Odrodzenie 128
Petrovka 132
Rennerova bouda 138
Zadní a Přední Rennerovky 142
Richtrovy Boudy 146
Růžohorky 150
Rýchorská bouda a Maxovka 152
Samotnia 156
Scharfova bouda 160
Sněžka – Česká bouda (kaple) 164
Stará Erlebachova bouda 170
Strzecha Akademicka 174
Szrenica 180
Špindlerova bouda 184
Vosecká bouda 188
Vrbatova bouda 192
Výrovka a Havlova bouda 196
Poznámky 200
Prameny a literatura 208

Úvod

První boudy se ve vrcholových partiích hor objevily již na začátku 17. století. Vznikaly zde z několika příčin, buď jako primitivní obydlí prvních hledačů rud a drahých kamenů, jako útočiště prvních dřevorubců, nebo jako „úřední“ domy panských hlídačů, hajných a strážců hranic, či snad dokonce jako příbytky vojáků, kteří v letech 1632 až 1635 přísně střežili hranici, aby zabránili šíření moru na české území[1], který do střední Evropy doputoval ze severoitalské Lombardie. Na jejich místech posléze vyrostly první hospodářské objekty sloužící k letní pastvě krav z panských dvorů pod horami.

Erich Fuchs, Ranní polévka, lept, 1930

První typickou horskou boudu si představme jako jednoduché hospodářské stavení obdélníkového půdorysu o dvou místnostech rozdělených velkou předsíní, kterou se dalo z jedné do druhé místnosti procházet. Větší sloužila k ustájení dobytka během letní pastvy (a později celoročnímu), menší k ubytování pastýře a jeho rodiny (později hospodáře). Odborníci se různí v názorech na původ vzoru naší typické krkonošské chalupy. Jedna z teorií říká, že pochází

s velkou pravděpodobností z německých a rakouských Alp, odkud se k nám za vidinou lepšího života stěhovali první horští hospodáři. Podle skutečnosti, že se jedná o typický trojdílný dům ve chlévní variantě, který je typický pro středoevropský geografický prostor, lze jeho původ zařadit také do níže položených českých nebo slezských obcí. Přenesením domu z nižších poloh do drsnějších horských klimatických podmínek došlo přirozeně k jeho specifickému vývoji a pro Krkonoše a další okolní horstva typickému vzhledu.

„Obydlí horalů jest zpravidla na stráni. Je zcela dřevěné, roubené ze silných a částečně otesaných kmenů, vyspárovaných jílem smíšeným hoblinkami a mechem. Spáry natřeny jsou vápnem. Stavení je kryto šindelem, kterým se mnohdy pobíjí i návětrná strana. Zadní stěna boudy je proti svahu a velkým vikýřem a můstkem uprostřed vozí se na půdu seno. Před stavením je z kamení složené zápraží, vchod je uprostřed do široké síně (Hausflur), z níž vedou příkré dřevěné schůdky na půdu, do prava nebo leva do veliké místnosti s 5–6 okny k jihu a východu. Na druhé straně je někdy malá světnička s jedním oknem. Chodbičkou jde se do chléva, který bývá také přístupný po zápraží dřevěnou zakrytou chodbou se záchodem. Okna jsou malá, namnoze pevně zasazená se zašupovací okeničkou, téměř vždy jednoduchá, se skosením rámů dovnitř. Na oknech zvenčí bývají dřevěné okenice. Stěny obytných světnic jsou obity prkny a podlaha vyspárována, v dobách novějších namnoze i hnědě natřena. V rohu kachlová kamna (dříve zděné peci s plotnou a medenci[2] kovovými se vytápěly z předsíně velkými poleny) a v protějším rohu těžký stůl, u něhož při stěně lavice a nad stolem v rohu u stropu větší obraz svatých, s menšími obrázky po obou stranách. Také u kamen je lavice, jinde postel. Na trámě poválového stropu zavěšena bývá kolébka a páka k máselnici. V „kabřinci“, otevřené polici, za příčkami narovnány jsou talíře a postaveny malované sklenice. Vedle je stojánek na sušení sýra a jiné dřevěné domácí náčiní.

Erich Fuchs, Kupky hnoje, lept, 1930

Erich Fuchs, Boudy na Studniční, lept, 1928

Nad kamny zavěšená bidla jsou k sušení šatů a prádla. Kolovrátek a přeslice k předení dávno již vymizely, i tkalcovské stavy jsou pořídku. Někde se ještě udržuje přístroj k sekání koralů. Vedle stavení je velké koryto, vydlabané ze silného kmene, kamž teče dřevěným žlábkem pramenitá voda, o niž zde nouze není. K jedné straně je přistavěna kolna. U domku je sklípek pro uschování a chlazení mléka protékající vodou. Na zimu se stavení obkládá dřívím a roštím. Vedle stavení je rozštípané dříví, srovnané v kuželovitou vysokou hranici, zvanou ježek.[3]

Až do roku 1690 trval spor mezi vrchlabským a hornobranským panstvím o oblast Sedmidolí. Podobný spor mezi českou a slezskou šlechtou přetrvával až do roku 1710. Po tu dobu bylo pro všechny strany ve vrcholových horských partiích nebezpečno a trvalé osidlování nepřipadalo v úvahu.

Pro Krkonoše typický název horského stavení „bouda“ (německy Baude) je velmi starý a pravděpodobně zde zdomácněl již se vznikem prvních horských stavení, jak lze dokázat z písemných pramenů z počátku 17. století[4]. Jeho etymologie není zcela jasná. Němci zařazují jeho původ velmi často do slovanských jazyků, u českých jazykovědců zase nacházíme výklad o německém původu slova, později převzatém češtinou i polštinou.

Je přirozené, že zejména ty boudy, které stály poblíž hranice mezi Čechami a Dolním Slezskem, hrály nezastupitelnou roli v oficiálním „mezinárodním“ obchodování (to se týkalo především objektů, které se nacházely u tzv. komerčních cest, kudy putovali poutníci a zboží přes hranici[5]) a brzy velmi rozšířeném pašeráctví. Právě boudy u obchodních cest mohly poskytovat útulek a jednoduché občerstvení poutníkům

a obchodníkům. Zjednodušeně lze konstatovat, že horská bouda nebyla původně nic jiného než horské hospodářské stavení, které se sem, poněkud přizpůsobené drsným klimatickým podmínkám, přesunulo z nižších poloh.

Teprve zhruba o dvě století po doloženém vzniku prvních hřebenových bud se vysoko v horách objevili první turisté v dnešním slova smyslu, díky kterým si horalé mohli poskytováním nejrůznějších služeb přilepšit ke skromnému a chudému živobytí.

Rozvoj turismu po roce 1800 přinesl obyvatelům Krkonoš nový lukrativní pramen obživy[6]. Vedle občerstvení toužili někteří poutníci i po noclehu – zpočátku museli sdílet obytnou místnost s pastýřem a ostatními, nejčastěji na zemi na slamníku, nebo na seně na půdě. Noclehy na půdách byly veskrze romantické a zároveň nebezpečné vzhledem ke svícení svíčkami či petrolejovými lampami. Od počátku 19. století začali nájemci hřebenových bud nabízet přespání ve společných noclehárnách, romantika půdního ubytování se postupem doby vytrácela. Přesto ještě na konci 19. století například Klínová bouda, Liščí bouda, Hamplova bouda nebo Hrnčířské Boudy nad Černým Dolem tuto romantickou službu nabízely. *„Dostatek čerstvého vzduchu je zaručen i těm nejpřesvědčenějším fanatikům. Přesvědčil jsem se o tom po probuzení a podívané na sněhové vločky, které se nejrůznějšími viditelnými i neviditelnými otvory ve střeše zvědavě draly dovnitř.“*[7]

Až do 2. světové války se majitelé nebo nájemci živili kombinací zemědělství a poskytování turistických služeb.

Okresní správní komise v Trutnově se rozhodla *„spraviti nevhodné a nevkusné přejmenování bud, hotelů a hostinců v Krkonoších*[8]*“*. Jmenovala pro to zvláštní komisi, která se sice snažila vytvořit nové názvosloví, ale často narážela na nepochopení nových majitelů nebo národních správců. Komise se ve svém vyjádření vyslovuje k obecným zásadám jmen krkonošských objektů tak, aby se v Krkonoších nepoužíval takzvaný tatranský termín chata, ale aby zůstalo u slova bouda, které není německého, ale prý indoevropského původu a v češtině zdomácněl[9]. Pro nové názvy se snažila vybrat buď názvy orientační, nebo jména krkonošské květeny. Názvy měly být pokud možno krátké a frazeologicky pružné, tedy praktické. V Janských Lázních se ponechala některá lázeňská cizokrajná jména.

Erich Fuchs, Klekání, lept, 1929

11
39
Szrenica
12
41
5
Vysoké kolo
20
23
6
28
25
Przesiełka
27
40
1
37
7
Lysá hora
Kotel
10
15
42
14
18
8
24
4
Horní Mísečky
ŠPINDLERŮV MLÝN
Bedřichov v Krk.
Labská
Horní Dušnice
16
30
Vítkovice v Krkonoších
Přední Labská
Benecko
Křížlice
Strážné
Žalý
Horní Štěpanice
Mrklov
Hořejší Vrchlabí
Dolní Dvůr
Štěpanice
0
2
4 km
S

01 – Adolfova bouda
02 – Bouda na Černé pasece
03 – Bouda Prince Jindřicha
04 – Bouda u Bílého Labe
05 – Bouda u Sněžných jam
06 – Brádlerovy Boudy a Medvědí bouda
07 – Davidova bouda
08 – Dívčí lávky
09 – Dom Śląski
10 – Dvoračky
11 – Hala Szrenicka
12 – Hala pod Labskim szczytem
13 – Hübnerova bouda
14 – Jelení Boudy
15 – Jestřábí Boudy
16 – Klínová bouda
17 – Kolínská bouda – Bobí Boudy
18 – Kotelská bouda
19 – Kovárna Obří důl
20 – Labská bouda
21 – Liščí bouda
22 – Luční bouda
23 – Martinovka
24 – Mísečná bouda
25 – Moravská bouda
26 – Obří bouda
27 – Odrodzenie
28 – Petrovka
29 – Rennerova bouda
30 – Zadní a Přední Rennerovky
31 – Richtrovy Boudy
32 – Růžohorky
33 – Rýchorská bouda a Maxovka
34 – Samotnia
35 – Scharfova bouda
36 – Sněžka – Česká bouda (kaple)
37 – Stará Erlebachova bouda
38 – Strzecha Akademicka
39 – Szrenica
40 – Špindlerova bouda
41 – Vosecká bouda
42 – Vrbatova bouda
43 – Výrovka a Havlova bouda

Krkonošské boudy

Adolfova bouda

Vojenské a rekreační zařízení Malý Šišák
Lužická bouda
Adolfbaude, Alte Spindlerbaude

GPS
50.7591975N, 15.6315094E
1 160 m n. m.

Kousek před poslední serpentinou horské silnice ze Špindlerova Mlýna ke státní hranici a Špindlerově boudě se tyčí bývalá Adolfova bouda. Na místě, kterému dnes vévodí, stávala kdysi takzvaná Stará Špindlerova bouda, kterou tu roku 1814 zřídil Franz Spindler. V roce 1874 ji odkoupil Franz Adolf. Poté, co roku 1905 vyhořela, koupil ji jiný Adolf, hostinský z Herlíkovic. Dále se stala majetkem Herrmanna Hollmanna a roku 1910 ji získal Vinzenz Adolf, přezdívaný „Schniegrubenvinz" (Vincek od Sněžných jam, přezdívka souvisela s tím, že jako nájemce provozoval slezskou Boudu u Sněžných jam – Schneegrubenbaude).

„Vinzenz Adolf, náš dědeček, koupil roku 1911, jak víme z jeho vyprávění i vyprávění našich rodičů, požářiště a na něm postavil Adolfovu boudu. Předtím byl pachtýřem Boudy u Sněžných jam, proto jeho přezdívka Schniegrubenvinz! Adolfova bouda leží u silnice ze Špindlerova Mlýna k hřebeni ve výši 1 200 m.[10]

Adolf tu o rok později (1911) vybudoval skvostnou a úpravnou novostavbu pojmenovanou Adolfova bouda. Zakázku na klempířské práce získala malá firma Johanna Zirma z Dolního Lánova. Ve výšce 1 120 metrů nad mořem se objevil hotel nebývalých kvalit a výborných služeb, dobře dostupný po horské cestě ze Špindlerova Mlýna. Pitnou vodu získával hotel z pramenů na jižním svahu Malého Šišáku, kde byla zřízena sběrná nádrž. Elektrický proud sem byl přiveden z malé vodní elektrárny, zbudované v letech 1925–1929 na Červeném potoce (viz kapitola o Špindlerově boudě), společném zdroji pro trojici zdejších dominantních bud – Erlebachovy, Špindlerovy a Adolfovy.

První automobil se zde objevil roku 1921, kdy byla dokončena horská silnice do Špindlerovského sedla. Auta sem směla po zaplacení mýta dole ve Špindlerově Mlýně. V pěkných letních dnech jich sem vyjíždělo i několik stovek denně.

18. června 1936 kompletně vyhořela hlavní budova. Požár vznikl z nedbalosti a neopatrnosti natěrače, který renovoval vnější plášť objektu. Zajímavé je, že výše jmenovaný klempíř Johann Zirm byl tenkrát velitelem hasičů okresu Vrchlabí a spolu se svou jednotkou se podílel na hašení. Hlavní snahou bylo zabránit šíření ohně na vedlejší budovy, nedostatek vody v místě totiž nedovolil lokalizaci a uhašení hlavního požáru. S obnovovacími pracemi se nečekalo, už 20. prosince téhož roku byla hlavní budova kompletně obnovena a nově vysvěcena! Veškeré klempířské práce provedla stejná firma jako před 26 lety, jen s malou změnou – majitelem byl Johann Zirm junior. Tenkrát tu bylo 80 pokojů, všechny s tekoucí studenou i teplou vodou, vytápěné ústředním topením. Hostinec nabízel místo 150 hostům i kolemjdoucím. Motorizovaným hostům nabízel majitel možnost garážování v 15 krytých stáních. Ve vrcholné sezóně tu působili 3 kuchaři, cukrář, učitel lyžování (v zimě) a kolem dvacítky dalších zaměstnanců.

19. června 1945 byli majitelé z boudy vyhnáni a v rámci divokého odsunu odtransportováni dobytčáky do Saska, do polí kousek za Žitavu, kde byli ponecháni svému osudu.[11]

◄ 1926 ▲ Kolem r. 1959

▲ 1914 ▼ 1915

Adolfbaude am Spindlerpass i. Riesengebirge 1205 m ü. M.
ADOLFBAUDE

▲ 1915 ▼ 1936

Bouda na Černé pasece

Schwarzschlagbaude[12]

GPS
50.6545906N, 15.7464258E
1 265 m n. m.

Skoro přesně deset kilometrů jižně od vrcholu Sněžky, od které je oddělena hlubokým zářezem úpského údolí, vypíná se hluboko na jih zasahující výběžek Českého krkonošského hřebenu reprezentovaný dominantním zdaleka viditelným vrcholem Černé hory. Její rozlehlý a dalece klenutý hřbet s nadmořskou výškou 1 299 m na sobě nese malé vysokohorské rašeliniště, které i v teplých a suchých letních měsících představuje dostatečnou zásobárnu vody a je jedním ze základních předpokladů lidského osídlení v místě. Ačkoliv horní hranice lesa na hlavním krkonošském hřebeni dosahuje zhruba 1 200 m n. m., Černá hora, právě hlavním hřebenem od nejsyrovějších a nejchladnějších severních a severozápadních větrů chráněna, je porostlá hustým smrkovým lesem.

Možná právě tato okolnost sem už v dávných dobách lákala dřevorubce a lesníky, kteří les klučili a zakládali paseky a světliny, na kterých zřizovali malé chaty nebo boudy, v nichž žili a kde také chovali dobytek k vlastní obživě. Takto vzniklo v oblasti Černé hory celkem pět skupin osídlení; na severním svahu boudy na Černé pasece, na východním svahu Zinneckerovy Boudy a Kühnelovy Boudy, na jižním svahu Volské Boudy a v nejnižší poloze Zrcadlové Boudy[13]. Každá z pěti budních skupin se vyznačovala nějakou krajinnou jedinečností. Jižní svah s Volskými Boudami a Zrcadlovými Boudami, jakož i východní stráň s Zinneckerovými Boudami a Kühnelovými (Pardubickými) Boudami prudce spadají směrem k Čechám a nabízejí nádherné pohledy do české podhorské krajiny. Severní svah s Boudami na Černé pasece zase poskytuje impozantní výhled na hlavní krkonošský hřeben. Od okolí Žacléřského sedla

◄ 1894 ▲ 1915 ▼ 1920

▲ 1901

přes Pomezní Boudy, Sněžku, Studniční horu, Luční horu, Kozí hřbety až daleko na západ ke Kotli může náš pohled nerušeně putovat. Vrcholek Černé hory nabízí pohledy ještě vzdálenější, například až na liberecký Ještěd.

Když na konci 19. století získávala pěší turistika stále více milovníků, stala se Černá hora jedním z oblíbených výletních cílů. Brzy tak vyvstala potřeba a nutnost zařídit některou z bud k noclehu a péči o přibývající počet příchozích. Prozíravě se toho ujal Robert Bönsch, který v té době provozoval ve Velké Úpě pohostinství s řeznictvím, a který byl bratrem majitele Luční boudy Vinzenze Bönsche. V roce 1888 se mu od tehdejšího majitele Sagassera podařilo získat nemovitost s číslem popisným 47, která v té době sloužila jako hájenka. Zřídil zde pohostinství s několika hostinskými pokoji a pojmenoval ji jako Boudu na Černé pasece. Nejprve byla otevřena jen v letních měsících, tak jako většina tehdejších krkonošských bud. Pro zvyšující se příliv poutníků byla bouda brzy malá. Bönsch proto postavil další objekt s jídelním sálem. Nevysoká vyhlídková věžička s dalekohledem a vypouklým panoramatickým zrcadlem umožnila vylepšený výhled na hlavní horský hřeben. Po zvětšení jídelního prostoru následovalo v roce 1901 také navýšení počtu ložnic pro návštěvníky. Západně od původní boudy tak vznikla dependance, ve které byly pouze ubytovací prostory. Majitel tuto novou boudu nazval poetickým jménem Poutníkův odpočinek[14]. Tím byla veškerá stavební činnost na mnoho let ukončena. Celý objekt v popsané formě nabízel 14 pokojů s 35 postelemi a 15 lůžek ve velké noclehárně. Roku 1905 bouda dále vylepšila své služby, když se telefonicky připojila k poštovnímu úřadu v Janských Lázních.

Zpočátku tedy bouda sloužila jen letnímu provozu. Po roce 1900 nastal mohutný rozmach sáňkařského i lyžařského sportu. Obě sportovní odvětví zlidověla, a tak se majitel v roce 1908 rozhodl provozovat boudu celoročně. Vznikly zde dvě čtyřkilometrové sáňkařské dráhy. Jedna vedla po Zvonkové cestě do Janských Lázní, druhá Javořím dolem do Velké Úpy. Tehdy nastaly rozhodující okamžiky pro uvedení boudy do celoročního provozu. Místo si brzy získalo své štamgasty zejména z řad pražských a vratislavských měšťanů. Mnoho z nich si ve stáří vzpomnělo na útulné večery v boudě, doprovázené jasným hlasem citery. Tančilo se, poháry kolovaly až do doby, kdy ručičky hodin už vyzývaly k odchodu. Na rychlých saních za svitu měsíce se během několika minut sjelo do údolí. Mládež ke sjezdům využívala lyže a svištící jízdou po odlesněných lučních plochách rychle dosáhla údolního dna.

S první světovou válkou se turistickému a sportovnímu podnikání přestalo dařit. Po válce se turistický provoz podařilo obnovit díky velké oblibě všelijakého putování a zejména rozmachu lyžaření a dalších zimních sportů. Z inzerátu (1925)[15]: *„Schwarzschlagbaude u Janských Lázní, 1300 m nad mořem, stanice zimních sportů. Křižovatka turistů a lázeňských hostí proti krkonošskému hřebeni a Špindlerovu Mlýnu, Vrchlabí, údolí Úpy, Peci pod Sněžkou a Janským Lázním. Vyhlídková věž s dalekohledem a dvojitým panoramatickým zrcadlem. Vytápěné pokoje. Veřejná telefonní stanice č. 10 s centrálou v Janských Lázních. Pošta Černý Důl. Školy a spolky zvláštní ceny. Je postaráno o hudební zábavu. Robert Bönsch, majitel.“*

Když se v letech 1927 a 1928 stalo skutečností vybudování první krkonošské kabinové lanové dráhy, musela se vzhledem k novým okolnostem a přílivu turistů přestavět i Bouda na Černé pasece.

Už od léta 1927, ale hlavně v zimě 1927 až 1928 se na Černou paseku dopravilo velké množství nejrůznějšího stavebního materiálu. Již v časném jaru 1928 byl položen základní kámen novostavby. Na pozemku o rozloze 470 čtverečných metrů se brzy tyčil čtyřpodlažní dům se sklepním podlažím, přízemím s kuchyní a restauračními prostory, dvě patra s hostinskými pokoji a půda, ve které byly ještě dva další pokoje. Vzhledem k svému dokonalému vybavení byla bouda připravena vyhovět nejnáročnějším požadavkům své doby. Ústřední topení, elektrické osvětlení, tekoucí teplá i studená voda ve všech pokojích pro hosty, koupelny; vše připravené přijmout hosty všech kategorií. V restauraci v přízemí měli ubytovaní i příchozí k dispozici 200 pohodlných míst. Do horních pater se vešlo 30 pokojů s 60 lůžky, na půdě pod střechou se nacházelo dalších 15 postelí ve dvou noclehárnách.

Slavnostně se bouda otvírala na Vánoce roku 1928. Bohužel bez účasti majitele a zakladatele Roberta Bönsche, který se aktivně podílel na stavebních pracích a dozoru nad nimi. Podlehl totiž krátkému prudkému ataku nemoci, kterou si zřejmě přivodil nachlazením na stavbě. Nedožil se tedy následného rozmachu podnikání na Černé pasece. Ta se díky pohodlnému přístupu lanovkou stala cílem zejména pro pražské milovníky sportu a turistiky. Z původní „staré boudy“ se stala jídelna s pěti záložními pokoji, dependance „Poutníkův odpočinek“ byla stržena a materiál se použil na stavbu dřevníku, sklípku a odpočívárny.

▲ 1931

Hospodářský rozmach boudy trval nepřetržitě až do roku 1933. S nástupem fašismu v Německu se situace zhoršila. Svůj velký podíl na tom měla německá devizová opatření, která prakticky znemožňovala německých hostům navštěvovat českou část Krkonoš. Výpadek dolnoslezských, saských a berlínských hostů sice částečně nahradil nárůst návštěvníků z českých zemí, ale výrazný obrat nastal až s připojením Sudet k Německu po podpisu Mnichovské dohody. Kruh hostů se proměnil, vrátila se stará klientela. Nejvíce přijížděli Slezané, oblast si oblíbili i hosté z Vratislavi a Horního Slezska. Často se tu objevovali také Berlíňané a nechyběli sportumilovní Sasové z Drážďan a jejich okolí. Hostů neubylo ani po začátku druhé světové války. Díky lanovce, která byla neustále v provozu, a umožňovala zkrátit namáhavý výstup k boudě ze dvou hodin na slabou čtvrthodinu, návštěvnost boudy nikterak neochabovala.

Potom přišel konec z německého pohledu prohrané války a její ničivé následky. Robert Bönsch, jeho žena i jeho děti budovali svoje podnikání skoro 60 let. Po válce odešli s padesátikilovým zavazadlem a pouhou nadějí v srdci, že svou vlast i majetek třeba ještě někdy uvidí.

Po druhé světové válce provozoval boudu nejprve svaz lyžařů. *„Vážený pane předsedo, naši zmocnění zástupci pp. Karel Haberle a František Klein přinesli nám dnešního dne potvrzení Místní správní komise v Černé hoře a Místního Národního výboru v Peci, podle nichž byly zajištěny pro Svaz lyžařů tyto chaty:*

1. Černá bouda na Černé hoře s přilehlým domkem
2. Chata v Modrém dole č. 101
3. Chata na Schodové straně č. 22
4. Chata č. 211 po bývalém německém svazu H. D. W.

Používáme této příležitosti a dovolujeme si Vám skutečně srdečně poděkovati za tento Váš čin, jímž jste projevili velké porozumění pro potřebu českého lyžařství a tím i pro rozkvět lyžařského a cestovního ruchu v oblasti Vaší působnosti.“[16]

Poté se z ní stala zotavovna ROH pro československé pracující. Přitom bouda chátrala do takového stavu, že v roce 1977 musela být z havarijních příčin uzavřena. Plánovaná rekonstrukce se po sedmi letech odkladů nakonec neuskutečnila a bouda byla zplanýrována. Na jejím místě vyrostl v roce 1993 moderní horský hotel, přestavěný do dnešní podoby v roce 2005.

▲ 1898

Bouda Prince Jindřicha[17]

Prinz Heinrich Baude

GPS
50.7556444N, 15.6911028E
1 390 m n. m.

Vypravíme-li se ze Špindlerovského sedla po červeně značené Cestě česko-polského přátelství směrem na Sněžku, po několika desítkách minut dorazíme k Polednímu kameni, výrazné žulové skále, tak zvanému toru. Budeme pokračovat ještě asi čtyři sta metrů, ocitneme se na malé plošince nad Velkým rybníkem, větším ze dvou ledovcových jezer na polské straně hor. Zde stála až do roku 1946 významná hřebenová bouda, vystavěna na exponovaném místě na hraně ledovcového karu Velkého rybníka. Lze se domnívat, že občerstvení nedaleko odsud začala již v první polovině 19. století poskytovat žena[18], která se sem postupně přesunula od Sněžných jam a Labského vodopádu.

Investorem a prvním majitelem boudy určené jen a jen pro turistický ruch byli slezský Krkonošský horský spolek a Gustav Elsner. Stavební plány vypracoval Hermann Kahl z Arnsdorfu[19]. K financování byl založen Spolek ke zřízení hostince u Poledního kamene.[20] Členství spolku bylo podmíněno zakoupením „akcie“ v hodnotě 5 marek. Povolení ke stavbě vydal majitel panství hrabě Schaffgotsch. Původně se turistické stavení mělo nazývat bouda U Poledního kamene, protože měla stát v blízkosti žulového toru. Po doporučení místního hajného se stavba posunula na samotnou hranu kotle Velkého stavu, odkud byl nejen lepší výhled, ale zároveň zde bylo možno využít v místě se nacházející stavební kámen i písek. Stavbu zahájili 14. května 1888, v den, kdy se Elsner ženil (jeho manželkou se stala Rosalie Mönnichová). O deset dní později, 24. května 1888, se na staveništi zastavil princ Jindřich v doprovodu manželky. Vracel se z výstupu na Sněžku v době, kdy pobýval na zámku v Myslakowicích.[21] Stavební mistr Knoblich jim

◄ 1895 ▲ 1903 ▼ 1910

▲ 1915

podal stručný výklad o plánech a průběhu stavby. Jindřich s manželkou pak sestupovali přes enklávu, na které tenkrát stála Schlingelbaude. Tady se náhodně setkali s novomanželi Elsnerovými, popili s nimi mléko a z žertu se nechali zvážit na decimálce. Ta zde nebyla náhodou. Sem se totiž koňskými povozy dovážel veškerý potřebný stavební materiál, zde jej odvažovali a poté byl nosiči vynášen nahoru ke stavbě.

Slavnostní otevření včetně vysvěcení se konalo 8. června 1889. Bouda měla 21 pokojů se 70 lůžky a byla na svou dobu vybavena nejvyšším a nejmodernějším standardem. Samozřejmostí byl vodovod, koupelny, telefonní spojení s Dolním Slezskem (od roku 1892). Plynové osvětlení a ústřední topení bylo zřízeno až v roce 1906. Hned od začátku se ukázalo, že bouda zdaleka nestačí uspokojit všechny zájemce. Už v prvním roce přibyla na vlastní Elsnerovy náklady velká vstupní hala a vybudovaly se nové větší toalety, koupelna a dva pokoje pro personál. Vykopaly se také sklípky na uchovávání masa a zeleniny – zeleninový s průtokem vody. Brzy po výstavbě následovala další rozšíření a vylepšování. Bouda měla kamenné sklepy i přízemí, dřevěné první i druhé patro bylo obložené svislými prkny. Od severu boudu lemovala dlouhá prosklená veranda s neopakovatelným výhledem na kotlinu Jelení Hory a pohoří, která ji obklopují. Pod verandou se na kamenné terase tyčila bronzová socha prince Jindřicha, patrona boudy, která sem byla umístěna u příležitosti 10. výročí zahájení provozu. Stavbu zakrývala sedlová střecha se spádem přibližně 35°.[22] Ve třicátých letech získala bouda dalších devět pokojů, přestavbu projektovala kancelář bratří Albertů z Jelení Hory.

Velkému zájmu se na konci 19. století těšily organizované jízdy na rohačkách. Jedna trasa odsud směřovala do Karpacze a druhá do Milkowa. Okolí boudy poskytovalo také ideální lyžařské terény, bouda se rychle stala jedním z hlavních zimních sportovních center. V roce 1897 nabízela následující silvestrovské menu:
Der Kleine Teich (Suppe) – Malý rybník (polévka); Aus der Fauna des Großen Teiches (Steinbutt) – Ze zvířeny Velkého rybníka (platýs); Riesenkamm mit Überschwemmung (Mastkalbsrücken mit Champignons) –

Obří hřeben s potopou (telecí hřbet se žampióny); Aus Rübezahls Milchkammer und Backofen (Butter und Käse) – Z Krakonošovy máselnice a pece (máslo a sýr); Kolonialgesöff (Mokka) Koloniální pomeje (mokka káva).

Elsner spravoval boudu po celých třicet let a dodržel původní smlouvu. Po něm ji roku 1919 převzali dva mladí sportovci Korsek a Hawranka.[23]

Po konci druhé světové války se území stalo součástí Polska. Na chatě zůstal jen tehdejší majitel s rodinou, nepřevzala ji žádná polská organizace, tak jako ostatní stavby v regionu. V únoru roku 1946 bouda za dodnes nevyjasněných okolností do základů vyhořela a naplnila se tak slova básně *Píseň o boudě*[24], kterou u příležitosti dokončení hrubé stavby a vztyčování májky přednesl doktor Baer 8. listopadu 1888:

Běda, když prznitel klidu
Lstivě boudu navštíví
Ohně paprsek se rozsvítí
A plameny ji zachvátí
Pro nás dole v nížině pak
Zářit bude jak maják.

Bouda nebyla po požáru obnovena. V roce 2002 se uskutečnila vědecká expedice za vzácnou podvodní rostlinou šídlatkou jezerní, reliktem z třetihorních dob, a za historickými artefakty Malého i Velkého rybníka. Akvanauti z pardubické potápěčské školy tehdy z Velkého rybníka vylovili vedle úlomků s nápisem „Prinz-Heinrich-Baude“ také prostřelené torzo bronzové busty v životní velikosti bez hlavy, velmi pravděpodobně podobizny prince Jindřicha.[25] Od roku 2004 můžeme na místě najít mosaznou tabulku s vyobrazením boudy a polským textem.

▲ Kolem r. 1940

Bouda u Bílého Labe

Weisswassergrund-baude

GPS
50.7409986N, 15.6474686E
1 000 m n. m.

Vydáme-li se ze Špindlerova Mlýna k Dívčím lávkám, pod nimiž si můžeme prohlédnout soutok Labe a Bílého Labe, a budeme-li pokračovat po modře značené cestě, upravené Správou KRNAP i pro vozíčkáře, dojdeme za necelou hodinu k Boudě u Bílého Labe. Za pozornost stojí několik malých vodopádů, kolem kterých budeme procházet: Velký vodopád, vodopád Velký skok, Balvanový vodopád, Dlouhý vodopád a Plotnový vodopád. Bouda stojí na soutoku Bílého Labe s jeho druhým větším pravostranným přítokem Čertovou strouhou. Vznik boudy je spojen s pravděpodobně největší povodní, která kdy Krkonoše zasáhla. I údolí Bílého Labe bylo velkou vodou v roce 1897 silně zasaženo, jeho břehy zůstaly podemlety a koryto bylo zanesené směsí kmenů stromů a balvanů. Rakousko-uherský stát po povodni vypracoval projekty rozsáhlého hrazení bystřin, bělolabské údolí se stalo součástí jednoho z nich. Pod Jeleními (tenkrát Leierovými) Boudami se otevřel žulový lom, v údolí začalo pracovat několik set dělníků domácích i specialistů z Tyrol a Itálie, vojáků i trestanců, které sem převezli z Mírova.[26] Koryto se čistilo, prohlubovalo a dláždilo, budovaly se nejrůznější kamenné stavby, například přepážky nebo prahy. K práci se používalo množství rozličného kovového nářadí, které bylo třeba udržovat a opravovat. Proto zde byly vybudovány dvě kovářské dílny – větší z nich poblíž ústí Čertovy strouhy (druhá poněkud výše také u Čertovy strouhy). Nedaleko větší kovárny vznikl kolem roku 1900 sklad materiálu a provizorní ubytovna. Zároveň byla opravena a rozšířena přístupová cesta, která jako letní cesta[27] pokračovala proti proudu Bílého Labe až k Luční boudě a od roku 1891 nesla na počest vrchlabského děkana Václava Webera jeho jméno. Práce v roce 1899 a 1900 narušily přívalové deště, mnoho již vybudovaného se muselo udělat znovu.

► 1965

Po dokončení veškerých terénních i vodohospodářských prací začali cestu hojně využívat turisté, kteří zde obdivovali divoké přírodní scenérie i vodopády popsané výše. Potenciál údolí využil Václav Hollmann a na místě bývalého skladiště postavil v roce 1913 jednoduchou jednopatrovou budovu. V letních měsících se turisté před dalším výstupem na hřebeny nebo k Luční boudě mohli u venkovních stolů zaposlouchat do hukotu obou toků. Později Hollmann boudu rozšířil. Vybudoval malou vodní elektrárnu, vylepšil poskytované služby. Své jméno – Weisswassergrundbaude – získala bouda v roce 1928. Hollmann provozoval boudu až do svého odsunu po skončení 2. světové války.

Po válce se bouda dostala do majetku Státních lesů a posléze Klubu českých turistů. Později ji získal podnik Zemědělské stavby Praha pro rekreaci svých zaměstnanců, přičemž pohostinství poskytovala i kolemjdoucím. Ubytování nabízela také sezónním brigádníkům pracujícím v okolních lesích. Po několika úpravách měla bouda v sedmdesátých letech 45 lůžek.V roce 1996 byla podél Čertovy strouhy Správou krkonošského národního parku vybudována naučná stezka, jejímž hlavním motivem jsou drobné vodohospodářské stavby a úpravy toku pocházející z období po největší krkonošské povodni.

▼ 1915

Riesengebirge.
Weißwassergrundbaude

▲ 1915 ▼ 1940

120.
BOUDA U BÍLÉHO LABE WEISSWASSERGRUNDBAUDE

Bouda u Sněžných jam

Schneegrubenbaude, Wawel

GPS
50.7789839N, 15.5572389E
1 490 m n. m.

Již na počátku 19. století se na hraně Sněžných jam nabízely v letních měsících „občerstvující a posilující prostředky“ pro cestující, což může být nepřímým důkazem, že již tehdy panoval v okolí Krakonošovy kazatelny[28] čilý turistický ruch.[29] Kdo oplýval podnikavým obchodním duchem, to opravdu nevíme. Snad to byla žena, která byla všeobecně známa jako „Blesse“ nebo „Blasse“. Z našeho pohledu existují pro její zvláštní přezdívku dvě vysvětlení. První vychází z teorie zkoumání obvyklých krkonošských příjmení. Tady bychom se snad mohli opřít o rokytnické kostelní knihy, ve kterých se vyskytuje v Čechách běžné jméno Blažek. Možná tedy byla ona žena dcerou jilemnického pivovarského pacholka Blažka původem z Rokytnice. Pokud vycházíme z překladu slova, tedy bledý, bledá, mohli bychom se domnívat, že se jednalo o ženu výrazně světlé kůže i vlasů, což ovšem popírá Berthold Lessenthin, když píše, že měla „cikánsky hnědou kůži“.[30]

▲ Kolem r. 1850

Vrátíme-li se od spekulací k jistotám, víme tedy, že zmíněná žena obchodovala na okraji Sněžných jam vždy v létě už před rokem 1825. V tom roce totiž, 18. července, spadl do Velké Sněžné jámy horský vůdce Gottfried Anton. Chtěl tehdy své klienty pobavit tím, že do jámy shodí několik kamenů a ukáže jim malou kamennou lavinu (tehdy to bylo docela obvyklé). Kvůli své neopatrnosti, nebo nešťastné náhodě, nalezl tehdy v horách svou smrt. Druhý den se podle vyprávění očitého svědka stalo následující: „Blasse“ s odvahou hraničící s šílenstvím slezla téměř kolmou stěnou

Bouda u Sněžných jam.

▲ Po r. 1861

jámy až k Antonovi, aby se přesvědčila, zda nebohý náhodou ještě nežije. Vzala od mrtvého cennosti i peníze a oznámila tragickou událost v Jagniatkowě.[31]

Ví se také, jak asi přibližně vypadalo její obchodování. Její „výčep“ chráněný velkými kameny sestával z chatrče složené z několika kmenů opřených o Krakonošovu kazatelnu. V koutě hořel otevřený oheň. K dostání toho nebylo mnoho: mléko, káva, snad i kořalka. Zatímco na nedaleké Nové Slezské boudě se obchodovalo za pevné ceny, jednalo se u paní „Blasse“ o sumy dle libosti – tímto ceníkem se později řídila i nad Labským vodopádem a na Stříbrném hřebeni. Jednoduchý obchod zřejmě vzkvétal, protože se brzy objevili závistivci, kteří se ji pokoušeli z výhodného místa vypudit. Ačkoliv nebyla bojácná a měla skutečně co ztratit, nakonec svárlivým mužům vyklidila pole a přesunula se k Labskému vodopádu, kde v živnosti pokračovala.

Když musela odejít i odsud a v západních Krkonoších na ni nezbylo místo, přesouvala se východním směrem, nejprve na Korálové kameny (Korallensteine – skupina granitových torů severně od Czarnego Kociolu Jagniatkowskiego – Schwarze Agnetendorfer Schneegrube), aby nakonec po dvou pokusech založit podobnou občerstvovací stanici jako u Sněžných jam zakotvila na již zmíněném Stříbrném hřebeni.

Vyhnání paní „Blasse“ od Sněžných jam muselo následovat krátce po jejím odvážném sestupu do Velké Sněžné jámy, neboť už roku 1826 bylo panstvo, v našem případě Schaffgotschové, nuceno zakročit proti „divokému“ poskytování občerstvení u Krakonošovy kazatelny. V té době si totiž právo poskytovat proviantní služby uzurpovalo hned několik lidí. Panstvo se postaralo o pořádek a poptávalo nabídky na poskytování pití a stravy poutníkům. Jako jediný dostal na jeden zkušební rok povolení jistý Obermann se Szklarske Poreby. První rok mu dokonce odpustili daně. Na další rok se přihlásil ještě jistý Postler z Warmbrunnu (dnes Cieplice Slaskie-Zdroj, součást Jelení Hory), který chtěl občerstvovat turisty nedaleko u Vysokého Kola. Panský správce oba Schaffgotschovi doporučil. „Oba jsou chudí lidé a je milosrdenstvím jim zdroje příjmu přenechat.“ Kvůli exponované poloze obou míst se daň stanovila ve výši jednoho tolaru.

Stále větší příliv pěších a poměrně málo pěkných letních dnů v horách vedlo k nutnosti vybudovat na horském hřebení skutečné domy s možností ubytování.

V cestopisných vyprávěních a záznamech z té doby se podobný požadavek také opakuje. Slezské panstvo se tedy rozhodlo vybudovat v horách dvě malé boudy ve vlastní finanční režii. Stavební náklady byly spočítány (bez dřeva a cihel) na 554 tolarů a 24 stříbrných grošů. Dohromady se náklady nesměly vyšplhat nad 1000 tolarů. Jednalo se o nevelkou částku, zejména přihlédneme-li k obtížím, které logicky musely provázet transport veškerého stavebního materiálu. Obě boudy (ta druhá stála v polských Jizerských horách na Vysokém Kameni) byly zřízeny podle stejného projektu. Jejich vzhled byl vzhledem ke kudrlinkám a obloukům poněkud komický, v jádru ale byly schopny účelně odolávat drsnému horskému klimatu. Stavební dozor u Sněžných jam vykonával nadlesní Bormann, který ke stavbě angažoval lesní dělníky z Jagniatkowa, kteří plánované místo stavby museli zbavit kleče. Jakmile byla parcela volná, následoval transport dřeva. Téměř vše se dopravovalo ze Szklarske Poreby, včetně vybavení interiéru. To bylo velmi skromné – dva stoly a šest židlí. O provozování nové boudy se hlásilo devět lidí, mezi nimi i dosavadní nájemce místa Obermann. Výběr nebyl jednoduchý, všichni zájemci byli totiž nemajetní. Obermann se nezdál být vhodný s prostého důvodu – nebyl totiž příliš čistotný. Požadovalo se také, aby zde bylo možno koupit i něco jiného než jen kořalku, pivo, sýr, chléb a mizernou kávu. O dalších dvou zájemcích se vědělo, že si rádi zavdají alkoholu.

Volba hraběte Schaffgotsche padla nakonec na warmbrunnského ševce Sommera, který tímto započal svou dlouhou kariéru budního hospodáře a později se proslavil jako hostinský na Sněžce. Nájemní suma nebyla nízká – obnášela 63 tolarů. Nároky na nájemce byly vysoké, paragraf 6 nájemní smlouvy například říká, že „nájemce si povede řádně, jídlo i pití bude udržovat i podávat v odpovídající dobré kvalitě, k návštěvníkům se bude chovat slušně a zdvořile tak, aby byli navýsost spokojeni. Nájemce si musí být neustále vědom toho, že bouda je tu zřízena pro dobro návštěvníků. Přijímat může jen slušné hosty, v žádném případě pašeráky, zloděje nebo tuláky. Tolerovány nesmí být hazard, tanec nebo bezuzdné pití.“ Nová bouda se nejprve nazývala Grubenhaus (Jámový dům). Nájemce Sommer se dobře etabloval, a tak mu vrchnost v roce 1851 svěřila správu slezské boudy na vrcholu

▲ 1906

▲ 1909

Sněžky. Podnájemcem Boudy u Sněžných jam se stal jeho švagr Franz Michallik. Obrat se dále zvyšoval, a tak se objevila žádost, zda by vrchnost nepovolila další rozšíření nebo přístavbu boudy. Z vyprošovaného zvětšení boudy sešlo, stejně jako později v roce 1858 poté, co byla bouda poškozena vichřicí. Michallik se mezitím v roce 1856 stal nájemcem; neustále se dožadoval svolení k přestavbě, naposledy v roce 1860: „Jelikož se cestující panstvo často uchýlí do Petrovky, která nabízí lepší pokoje a vyšší komfort... Příjem od nocležníků tvoří hlavní část našeho obratu.“ Teprve tehdy došla věc do té vážnosti, že se začalo konat. Schaffgotsch na sebe vzal veškerou práci, starou boudu nechal strhnout a nechal vystavět novou boudu z kamene v podobě, v jaké se dochovala prakticky dodnes. Dokonce v ní zřídil i zvláštní místnost pro horské průvodce. Pokud předtím byly pro hosty k dispozici jen dvě postele, v novém objektu se nacházelo 15 jednoduchých a 6 lakovaných lůžek. Hosté se již nemuseli umývat venku, považte, jaký pokrok! K použití měli dokonce 6 umyvadel. Na ubytované i kolemjdoucí čekalo 12 stolů s 50 židlemi a 6 lavicemi. Nová stavba stála asi 1700 tolarů, nové roční nájemné činilo 160 tolarů. Michallik najal i zimního správce.

Válečný rok 1866 se projevil i tady nahoře, bouda se k letnímu provozu otevřela až na začátku července. Tento zvrat se ale rychle napravil. Už roku 1874 se nájem zvýšil na 200 tolarů. Po přechodu na novou měnu musel nájemce platit 600 marek a zároveň se musel postarat o vnitřní údržbu a pojištění proti požáru. Dále mu náležela povinnost příplatku pro zimního správce, kterým byl vždy někdo z horalů. V roce 1888 se nájem zvýšil už na 900 marek. Bouda už zase byla příliš malá a nájemce se stále snažil získat svolení k jejímu zvětšení. Přestavba by si ale vyžádala podobné náklady jako novostavba, takže vrchnost se svolením váhala. Michallik zemřel v roce 1889. Z velkého počtu nových zájemců o pronájem zvolili Schaffgotschové majitele hostince v Petersdorfu (dnes Piechowice) Richarda Greulicha. Ten nabídl roční nájem 2000 marek. Dříve, než zahájil provoz, uhodil do boudy 21. května 1890 blesk. To samé se přihodilo přesně na den o dva roky později téměř ve stejnou hodinu.

V devadesátých letech 19. století nastal čas velkého rozmachu turistiky. V roce 1892 byla dokončena železniční trať do Piechowic, což návštěvu Sněžných jam ještě více ulehčilo. V pěkných nedělních dnech nemohla bouda ani zdaleka uspokojit příchozí a hosty.

Tehdy se Schaffgotschové odhodlali k velkému plánu. Vedle staré boudy měl stát nový hotel, jaký do té doby Krkonoše nepoznaly. V novém nájemci Greulichovi se našel skvělý odborník a pomocník ve všem, co se týkalo vnitřního vybavení. Dohoda zněla, že Greulich bude následně platit nájem ve výši jedné desetiny nákladů stavby. Stavělo se a zařizovalo téměř tři léta. Architektonický návrh pocházel od hraběcího stavebního mistra Daubacha, který sám se také ujal řízení stavby. Daubach vytvořil svůj typický stavební styl, ve kterém se stavěly hájovny a také třeba katolický kostel ve Szklarské Porebě. Jeho znakem bylo využití velkých žulových kvádrů, díky kterým se jeho dílům přezdívalo „Steinkasten" (kamenné schránky). Proti stavbě se rozhořel odpor, když se zjistilo, že její součástí má být také vyhlídková věž. Nakonec se přes všechen odpor mistr Daubach stal vítězem, a tak se na hřebeni objevila stavba, která ze všech pohledů ruší jeho linii, ale na níž si lidé postupem času zvykli. Velké potíže museli stavaři překonat během transportu veškerého materiálu na hlavní hřeben pohoří (hlavní trasa vedla přes Novou Slezskou boudu, předchozí nájemce Michallik dokonce vymyslel nový způsob dopravy po úzkých cestách, kdy byli dva koně před saně rohačky zapřaháni za sebou) a kvůli chybějící ubytovací kapacitě pro všechny stavební profese. Na stavbu byli vzhledem ke stavebnímu rozmachu v Podkrkonoší a nedostatku stavebních odborníků dokonce povoláni mistři z Itálie, kteří sesadili žulové bloky.[32] Základní kámen byl položen roku 1895, první pokoje začaly být využívány až v roce 1897. Kromě stavebních prvků se nahoru transportoval také koks, který v zimě 1897 posloužil k vysušení novostavby. Bouda byla veřejnosti předána do užívání v létě roku 1897. Nejen díky své velikosti, ale mnohokrát více s ohledem na mnoho nejmodernějších zařízení a vymožeností, se hotel stal nejnovější pozoruhodností celého Slezska.

Zvláštní pozornost přitahovala nová sedmipatrová věž a na ní umístěný majákový reflektor, který sloužil nejen jako ukazatel cesty, ale také signály do údolí sděloval, zda jsou v hotelu ještě nějaké volné pokoje (telefonické připojení do hotelu zavedli roku 1905). Těch bylo šedesát, později po modernizaci interiéru v letech 1920, 1928, 1936 a 1942[33] se ubytovací kapacita ještě navýšila. *„Nocování v Boudě u Sněžných jam v centrálním topením vyhřáté a elektrickým světlem ozářené hostinské jizbě ve znamenité posteli představuje neobyčejný protiklad k jednoduchému a prostému noclehu na tmavé a studené půdě v Liščí boudě.*[34] *Ba i v zimě je zaopatření v Boudě u Sněžných jam jednoduše znamenité, to znamená více znamenité než jednoduché (einfach grossartig, das heisst mehr grossartig als einfach). Ke snídaní jsme volili mezi kávou, čajem a kakaem.*[35]

Nájemce Greulich už nepotřeboval odpalovat na hraně jam petardy, aby přitáhl pozornost; senzací se stala sama bouda. Vrchnost současně zbudovala novou cestu od Staré Slezské boudy k hotelu, čímž se výrazně zlepšilo spojení se Szklarskou Porebou. Nájem, který měl podle dohody činit desetinu nákladů, tedy 10000 marek, se nakonec ke spokojenosti nájemce snížil na 9000 marek, což byla suma, která se v té době nahoře snadno nechala vydělat.

Nový hotel se stal zároveň inspirací pro další podnikatelské plány. Noviny z tehdejší doby hýřily zprávami, které společnosti chtějí k hotelu postavit silnici z české i slezské strany. Dokonce tu byl nápad přivést sem z Vrchlabí přes Brádlerovy Boudy železnici. Z velkých plánů se nic neuskutečnilo (teprve o 40 let později roku 1936 byla vybudována silnice na Zlaté návrší).

Greulich na boudě působil až do Velké války. Na podzim se vracel dolů do svého zimního bytu do Szklarské Poreby a na boudě nechával jen zimního strážce. Pro zimní návštěvníky byla k dispozici stará bouda, která po postavení hotelu zůstala stát a byla provozována společně s hotelem.

V roce 1916 se Greulich vzdal nájmu. Pro vrchnost nebylo snadné najít nového, stejně kvalitního a poctivého následovníka. Nájemci se poté několikrát vyměnili. Teprve když se vedení hotelu ujal zkušený a velkorysý krkonošský hospodář z rodiny Teichmannů, kteří provozovali proslulou Teichmannovu boudu v Karpaczi i Slezský dům pod Sněžkou, vrátila se hotelu předchozí úroveň. Teichmann zemřel v roce 1929, po něm se majetku ujal Alfred Gubisch. Ačkoliv se nároky hostů během let zvyšovaly, poskytoval hotel ještě v době před druhou světovou válkou dostatečně kvalitní služby i náročným návštěvníkům.

Po válce se objekt stal majetkem polského státu, který ho v roce 1951 předal PTTK.[36] Roku 1960 Poláci ve věži vybudovali televizní vysílač pro převod televizního signálu. V následujícím roce se i zbytek objektu uzavřel veřejnosti, což trvá dodnes.

Brádlerovy Boudy

Bradlerbauden

Medvědí bouda

Bärengrundbaude

GPS

50.7676294N, 15.5848389E
1 155 m n. m.

50.7607400N, 15.5868761E
1 060 m n. m.

Původní název bud, které se nalézají na nevelké, asi třináctihektarové enklávě na jižním svahu hlavního krkonošského hřebene, zní Bradlerbauden. Enkláva se nachází na katastru města Špindlerův Mlýn mezi Dvorským a Medvědím potokem v nadmořské výšce zhruba od 1 000 do 1 200 metrů. K Brádlerovým Boudám řadíme také Medvědí boudu, která leží na pasece 500 metrů jižním směrem ve výšce 1 060 metrů nad mořem. S údolím a silnicí ze Špindlerova Mlýna na Špindlerovku je spojuje zeleně značená cesta, která vede z Medvědího kolena nahoru ke státní hranici, z níž vede k Brádlerovým Boudám žlutě značená odbočka. Enkláva, vzniklá vykácením původního lesa pro budní hospodářství, ležela koncem 17. století na hranici vrchlabského a jilemnického panství a sloužila k letní pastvě dobytka. O hranice se již od 16. století vedly spory, které doprovázely i násilnosti. Sedmidolí, ve kterém boudy leží, se v té době považovalo za velmi cenné území pro kvalitu a rozsáhlost svých lesních porostů, pro bohatství zvěře a ryb a také pro předpokládaný výskyt rud. Smír mezi Harrachy a Morziny byl uzavřen ve Vídni 20. prosince 1690, úředně byla hranice vytyčena roku 1710 a vedla od toku Labe mezi Dvorským a Medvědím potokem směrem k Velkému Šišáku až k hranici slezského panství hraběcího rodu Schaffgotschů, tedy dnešní státní hranici[37.]

První zmínka o Brádlerových Boudách pochází z roku 1676, kdy první z nich postavil Vilhelm Bradler, po kterém dostaly své jméno. K Brádlerovým Boudám řadíme i výše zmíněnou Medvědí boudu, kterou postavil Heinrich Hollmann pravděpodobně počátkem 19. století, a jež nese své jméno po nedalekém Medvědím dole, ve kterém byl zastřelen v roce 1726 poslední krkonošský huňáč, kterého můžeme vidět na malbě ve vstupní hale vrchlabského zámku. Vývoj hospodaření na boudách jde ruku v ruce s rozvojem turistického ruchu v horách. Budaři, jejichž hlavní obživou byl chov dobytka a výroba másla, tvarohu a sýra, se na konci 19. století začali postupně orientovat na turisty.

„Šeřilo se, když jsem se usadil v prosté jizbě hostince Bradlerovky. Bylo mi tam lépe než mezi panstvem v jídelně Petrovky, bylo mi blaze ve společnosti prostých horalů a jejich – zvířat.

▲ Brádlerova bouda kolem r. 1930 ▼ Medvědí bouda kolem r. 1930

Veliká kočka lísala se ke mně za drobty uzeniny, a obrovský pes vzhlížel ke mně dobrácky z kouta, který mu vykázali, aby neobtěžoval hosta. U kamen chvílemi cosi v hrsti slámy se pohnulo. Bylo to zimomřivé telátko, jemuž matka posílala projevy stesku a touhy, které však dvoje dveře značně seslabovaly. Po skrovné večeři (kávě) domácí stařec zimní hospodář boudy s matkou, syny, dívkou a hošíkem zasedli k práci. Robili bonboniéry, k čemuž jsem, maje ostrý nůž, dlouho nepřihlížel nečinně. Ačkoliv všichni chválili dovednost mou, přece mi neušlo, kterak stařec chvílemi znalecky a starostlivě prohlížel mé kusy.[38]

Medvědí bouda je pojmenována podle nedalekého potoka, který protéká Medvědím dolem. Bouda leží na jižním horském svahu při cestě ze Špindlerova Mlýna k Labskému prameni. Světlina boudy patřící k Brádlerovým Boudám zaujímá více než tři hektary a obklopuje ji smrkový les. Bouda byla založena rodinou Hollmannů pravděpodobně již v polovině 17. století.[39]

Medvědí bouda měla původně jednu místnost s ložnicí, v roce 1900 přistavěl majitel k boudě lokál pro kolemjdoucí hosty. Později přibyly hostinské pokoje, zřídil se vodovod a ústřední vytápění. Před boudou vznikly terasy, které se v létě opatřovaly lehátky a slunečníky. Ve třicátých letech 20. století byla bouda významným útočištěm letních i zimních sportovců.

V roce 1938 byla na Medvědí boudě nakvartýrována třicetičlenná posádka Československé armády. Medvědí bouda zůstala v majetku rodu Hollmannů až do konce války.

▲ Medvědí bouda 1960

▲ Brádlerova bouda r. 1952

Vraťme se teď o pět set metrů výše k původním Brádlerovým Boudám. Starší generace si je bude pamatovat spíše pod jménem Fučíkovy Boudy, jak byly počátkem šedesátých let přejmenovány. Vedle již zmíněného roku 1676, který některé prameny udávají jako rok postavení prvního zdejšího stavení, existují jiné zdroje, které vznik bud datují do roku 1637 (Z průvodce Jindřicha Ambrože z r. 1935: *Josefa Lauerová v Brádlerových Boudách čp. 85 tvrdí, že tento domek byl vystavěn jako první letní bouda v oné oblasti Václavem Lauerem asi r. 1637 a že letopočet je pod prkny na stropním trámu. V této boudě je částečně zachována velká pec, v níž se – jak jsem sám viděl – topilo ze síně velkými poleny. V peci byl zazděn litý železný medenec (kamnovec) s letopočtem 1691*[40]). I tady se po více než 200 let chovaly krávy a roční koloběh se točil jen okolo nich. S turisty přišla změna, a tak tu již od roku 1890 fungoval Vinzenzem Hollmannem zařízený hostinec se jménem Gasthaus zur Grossen Sturmhaube – Hostinec u Velkého Šišáku, až od roku 1925 opětovně nazývaný Brádlerova bouda. Hostinec v roce 1912 vyhořel, ale rychle byl znovu vybudován. V roce 1914 ho vlastnil Johann Hollmann a od roku 1938 do roku 1945 Kamila Hollmannová. Z 24. září 1938 je známý incident, kdy Hollmannovi šest dní před podpisem smlouvy o postoupení pohraničních území vyvěsili prapor s hákovým křížem.

Po válce se bouda dostala do majetku Československého svazu tělesné výchovy, který na louce pod boudou zřídil lyžařský vlek, sloužící ke školení lyžařských cvičitelů a instruktorů.

Nedaleko Brádlerovy boudy stojí menší bouda, původně Lauerova, později Laura, s kapacitou 20 lůžek. Boudu provozoval Franz Lauer, o němž víme, že byl v letech 1942 až 1944 také majitelem. A víme také, že byl i se svým synem Hansem zavražděn 1. listopadu 1945.

Dalším zajímavým stavením enklávy byla Mléčná bouda (Molkenbaude). Mohla to dokonce být nejstarší bouda ve skupině. Proslulá byla tím, že její majitel Franz Bradler produkoval velmi kvalitní mléko. Vyhořela poprvé roku 1827, pak byla postavena znovu, ale roku 1882 ji ohnivý kohout uchvátil znovu. Poté již obnovena nebyla.

Nyní patří boudy (Severka a Laura) Klubu českých turistů. Ubytovací kapacita je 27 pokojů s více než 50 lůžky[41]. Díky kvalitní péči o okolní louky, podpořené chovem stáda ovcí a obnovením soustavy tůněk, se sem vrátily někteří vzácní zástupci krkonošské flóry: metlice trsnatá, knotovka, bojínek alpský a zvonek český.

Davidova bouda

Davidsbaude

GPS
50.7574806N, 15.6019192E
1 020 m n. m.

Zemědělská usedlost s číslem popisným 96 byla od roku 1848 majetkem rodiny Paula Adolfa. Ten pocházel s velkou pravděpodobností z enklávy dnešních Jeleních Bud (Leierbauden). Bouda však byla již daleko dříve postavena zřejmě Davidem Kraussem.

Rozvíjející se turistika a stoupající počet návštěvníků, hledajících zotavení a potěšení na čerstvém vzduchu, přiměl Johanna Adolfa (syna Paula Adolfa) zřídit roku 1888 na boudě hostinské pokoje. Se stoupajícím obratem se hospodářství rychle rozšiřovalo a jeho důležitou součástí se stalo také pohostinství.

I když turistika poskytovala hospodářům nemalý příjem, ještě na přelomu 19. a 20. století přinášelo boudě největší zisk zemědělství a domácí produkty, zejména výroba

◄ 1898 ▲ 1920

vlastního sýra a másla. Před první světovou válkou nosil majitel boudy máslo i sýr naložené v krosně dvakrát týdně na slezskou stranu hor do Hermsdorfu (dnešní Sobieszów, městská část Jelení Hory). Kromě vlastních výrobků skupoval tehdy Adolf produkty okolních budařů. K boudě patřily více než 4 hektary louky v bezprostředním okolí. Další krmivo i stelivo se nosilo na krosnách nebo vozilo na rohačkách[42] z lesa nebo z dalších luk v Labském dole.

V roce 1924 se k boudě přistavěla nová velká kuchyně a o čtyři roky později se obnovily a zrekonstruovaly stáje, stodola, kůlny a dřevníky. Současně se přestavovala i vlastní bouda. Roku 1929 přibyla lyžárna, do které se zároveň ukládaly sáňky.[43] O tři léta později nechal majitel na vlastní náklady zřídit odbočku ze silnice na Špindlerovu boudu tak, aby se až k boudě dostaly auta i autobusy.

„Bouda je šperkovnicí čistoty i krásy. Bíle září záclony a postele, bílé okenní rámy, stůl i židle, stěny hostinského sálu zdobí malby, že se zdá, jako by se člověk ocitnul ve vlastivědném muzeu. Šálky i talíře zdobí pestré květy, med a mléko chutnají dvakrát tak lépe než obvykle. Jednomu se nechce odtrhnout od jídla, ale slunce vábí tak mocně, a svah vedle boudy je jak stvořen k cvičení. S telemarkem v elegantních obloucích doprava i doleva je stále potíž; čím více se ten nádherný oblouk ocitá v nemilosti, tím láskyplnější péči si zaslouží...[44] K obědu se podává kapr, trochu moc fajnové jídlo pro lyžaře, ale ti si předsevzali, že se protentokrát nechají rozmazlovat. Nejsou vůbec toho názoru, že k lyžaření neodmyslitelně patří suchý chléb, noclehárna, špinavé ruce a nezdvořilé způsoby.“

V roce 1938[46] se jako novinka počalo nedaleko boudy budovat dokonce silo jako důkaz toho, že majitelé měli zemědělství opravdu v krvi. Agrární výrobu k dokonalosti doplnila i moderní jímka na močůvku s vlastní pumpou a drenážním podtrubím. Elektrický proud pro boudu vyráběla vodní turbína, jako doplněk přibyl umělý chov pstruhů. Dokonce se i v této nadmořské výšce zkoušelo pěstování brambor. Vzhledem k nízkým výnosům zůstalo u pokusů. Hospodář najímal tři zaměstnance – kočí a dojiče. Průměrně se v boudě nacházelo následující zvířectvo: jeden chovný býk, 15 krav, 6 koní, 5 prasat na výkrm, telata a další drobné zvířectvo. Koně se využívali především k tahu – dopravě hostů povozy, drožkami nebo saněmi

až k nádražím do Jagniatkowa[47], Vrchlabí, nebo k výletům do okolí. Davidova bouda byla známa a oceňována jako vzorový zemědělský podnik.

Disponovala více než 40 pokoji se 70 postelemi a velkou společnou noclehárnou pro dalších sedmdesát osob. Všechny pokoje měly ústřední topení a tekoucí studenou i teplou vodu. Hosté si mohli vypůjčit 60 sáněk nebo 10 párů lyží. V hotelu pracoval mezi dalšími dvaadvaceti zaměstnanci i učitel lyžování.

Když v roce 1934 zemřel Johann Adolf, boudu po něm převzal jeho syn Rudolf. V následujících letech vybudoval prosklenou verandu s osmdesáti místy k sezení, garáž a dílnu. V roce 1938 Rudolf Adolf vydražil nemovitost č. p. 98 z pozůstalosti Johanna Hollmanna. Tím zvětšil svůj pozemek přesně o dva hektary.

Během války se plánovalo další rozšíření boudy. Kvůli poválečnému odsunu se plány na výstavbu plovárny a rozšíření o dalších 40 pokojů s 80 lůžky neuskutečnily.

Na boudě panoval prakticky celoročně čilý společenský život. Často zde hrála živá hudba, tančilo se, nejčastěji šejdovec[48], až se hostům kouřilo od podrážek.

V květnu roku 1938 do boudy dorazilo československé vojsko, které se zdrželo jen pár dní. Hůře bylo po připojení Sudet k Velkoněmecké říši na podzim téhož roku. Čeští vojáci se nastěhovali do hostinských pokojů, vyplundrovali spíže a vyprázdnili vinný sklep. Po svém rychlém odchodu po nich bouda zůstala vzhůru nohama. Po anšlusu[49] se provoz nezastavil: 19. června 1945 musela celá rodina z boudy pryč – otec, matka a čtyři malé děti, každý se stovkou říšských marek a dvěma patnáctikilovými zavazadly.[50]

▼ 1957

▲ Kolem r. 1940 ▼ Interiér boudy r. 1960

Dívčí lávky

Mädelstegbaude

GPS
50.7426075N, 15.6087375E
710 m n. m.

Vydáme-li se z centra Špindlerova Mlýna pěší procházkou lesní asfaltovou cestou po pravém břehu proti proudu Labe, dorazíme asi po třiceti minutách k soutoku Labe s Bílým Labem. Překročíme Labe, mineme boudu Myslivnu, vydáme se kousek proti proudu Bílého Labe a po překřížení horské silnice na Špindlerovské sedlo se ocitneme u Dívčích lávek.

Bouda u Dívčích lávek se nalézala na jihovýchodním úpatí Pevnosti. Zřídil ji Hrabě Harrach v 60. letech 19. století, kdy posloužila jako ubytovna dělníkům, kteří budovali jednu z prvních krkonošských turistických cest Labským dolem k Labské boudě. Boudu potom obýval Kraus Tischler z Krausových Bud a následně vysloužilý fořt Antonín Sedláček. Malá bouda byla tehdy sroubena ze šestimetrových bloků dřeva. Sedláček se stal obětí velké povodně v roce 1897, jeho tělo bylo nalezeno 28. července 1897 až v Dolním Vrchlabí[51]. S narůstajícím turistickým ruchem bylo potřeba boudu zvětšit. Z malého objektu určeného původně vlastně jen k ochraně před nepohodou se stála hájovna, v níž se také vybíralo mýto za vstup do Labského dolu (2 krejcary nebo 4 feniky za osobu, 10 krejcarů za trakař a 20 krejcarů za koně).

Se stoupajícím turistickým ruchem nabývalo místo na významu. Stalo se výchozím bodem pro turistické výpravy do Labského dolu, údolí Bílého Labe nebo na krkonošské hřebeny. Bouda byla postupně nákladem hraběcího harrachovského rodu přestavěna na hostinec s několika hostinskými pokoji. Poutníkům dobře známými nájemci se posléze stali Erlebachové. Strategicky situované stavení si oblíbili zejména hosté ze Špindlerova Mlýna, kteří sem chodívali

na nenáročné odpolední a podvečerní procházky. Nabízela se proslulá výborná káva s chutným koláčem. Bouda se stala také oblíbenou zastávkou a odpočinkovým místem pro turisty mířící výše do říše Krakonošovy.

Když skončily staré časy císařské a královské monarchie, tedy Rakousko-Uherska, po Velké válce, nový duch československého státu počal počešťovat do té doby německé Sudety. Pozemková reforma, o které se podrobněji zmiňujeme v kapitole o Vosecké boudě, vyvlastnila některé pozemky, obhospodařované německým obyvatelstvem, a propachtovala je česky mluvícím nájemcům. Veškeré německé nápisy musely zmizet, nebo se doplňovaly českými ekvivalenty. A tak se z Mädelstegbaude stala Bouda u Dívčí lávky. Harrachův veškerý majetek ležící při státní hranici s Německem byl po vzniku Československa zestátněn. Erlebachovi museli boudu opustit roku 1925, od té doby až do roku 1938 se v ní vystřídali 3 čeští nájemci, mezi nimi i adoptivní syn paní Erlebachové z výše položené Erlebachovy Boudy František Kukačka-Erlebach. Potom se bouda majetkově nakrátko vrátila do rukou rodiny Erlebachů prostřednictvím paní Richterové, původně Erlebachové, neteře starých nájemců. V lednu 1940 bouda, kterou paní Richterová vzorně provozovala v duchu starých tradic, veselí a útulnosti, vyhořela.[52] *„Téměř sto let stará Mädelstegbaude, ležící v blízkosti soutoku Labe s Bílým Labem asi dva kilometry od Špindlerova Mlýna, do základů vyhořela 25. ledna. I přes rychlou pomoc ze Špindlerova Mlýna se z inventáře boudy nepodařilo téměř nic zachránit.*[53]

◄ 1905 ▲ 1915

▲ 1915 ▼ Kolem r. 1930

▲ Kolem r. 1930 ▼ Kolem r. 1930

Dom Śląski

Schlesierhaus im Riesengebirge, Slezský dům

GPS
50.7393894N, 15.7290989E
1 395 m n. m.

První bouda na slezské straně patrně nejfrekventovanějšího místa celého krkonošského pohraničního hřebene vznikla roku 1847 jako konkurence stejně staré rakouské nebo chcete-li české Obří boudy. Zprvu se nazývala podle svého majitele Heldmannbaude. Roku 1888 vyhořela, přičemž není vyloučeno, že požár založil tehdejší hospodář z Obří boudy Schulz, aby se zbavil konkurence.[54] Obnovy se bouda dočkala až roku 1904.

Podle projektu vratislavského architekta Herberta Erase se v letech 1921–1922 vystavěla zcela nová bouda v době, kdy ji provozoval Hugo Teichmann. Práce začaly 20. srpna 1921 a skončily už 20. října následujícího roku. Vnější forma je typickým příkladem a vzorem pro další stavby, které v Krkonoších vyrostly v meziválečném období – hovoří se o takzvané schodovité nebo pyramidální formě architektury. Přízemí a první patro se obložily svislými prkny, podstřeší i střecha byly pokryty eternitem.

Ve zvýšeném přízemí se za vstupní halou nacházela velká jídelna, architekt sem situoval kuchyň, bufet, toalety a hospodářské místnosti. Nosná konstrukce jídelny byla zhotovena z dřevěné kulatiny, což jí dodávalo jakýsi alpský charakter. Vnitřek se honosil kombinací teplých červených a žlutých barevných tónů doplněných o čalouněný nábytek, barevné lněné ubrusy a pestrobarevné záclony, což vyvolávalo příjemné pocity tepla i útulnosti. Originalitu interiéru doplňovalo i osvětlení. Jídelna se už po prvním roce užívání rozšířila o pět metrů širokou prosklenou verandu. Bouda jako jediná v Krkonoších nabízela jednu specialitu,

◀ Kolem r. 1925 ▲ Kolem r. 1920 ▼ Kolem r. 1935

totiž horkovzdušné zařízení na sušení šatstva. Přicházející host odevzdal své mokré šatstvo a při odchodu si ho pěkně usušené vyzvedl.[55]

Do prvního patra i podstřeší umístil architekt hostinské pokoje, koupelny i toalety. Jedno-, dvou- a třílůžkové pokoje nabízely kolem 60 postelí, dalších 66 míst k noclehu poskytovala společná noclehárna. Experimentálně byla již roku 1924 vedle boudy zřízena větrná elektrárna, ve své době největší v Německu. Postavila ji saská firma Windturbinenwerken Dresden-Reick podle projektu Dr. Liebeho.[56] Stožár se tyčil do výšky 22 metrů, průměr vrtule činil 15 m, výkon 40 KW. Turbína se stala terčem velké kritiky, protože svou velikostí a vzhledem rmoutila oči návštěvníků hor. Nelíbila se ani Krakonošovi, seslal na ni už v zimě roku 1925 bouři s vichrem a nadobro ji sprovodil ze světa.

Po 2. světové válce (od roku 1946) boudu provozovala Dolnoslezská turistická družstva a nabízela 100 ubytovacích míst. Zároveň ji přejmenovala na Schronisko pod Sniezka (Chata pod Sněžkou), název se však neujal a boudě zůstalo přeložené původní jméno. Potom chata přešla pod již několikrát zmiňovaný PTTK. Svého času sloužila i jako vojenská kasárna pro hraniční strážní oddíl hlídající v době polské krize, kdy se 15. listopadu 1980 neprodyšně uzavřela státní hranice. Pro nás Čechy to kromě jiného znamenalo i uzavření červené Cesty československo-polského přátelství včetně úseku od Obří boudy na Sněžku. Polští vojáci měli jasné instrukce nikoho na vrchol Sněžky z české strany nepustit (sám jsem zažil u Obří boudy situaci, kdy jsem byl donucen si lehnout na břicho poté, co jsem neuposlechl první výzvy polského vojáka. Při druhé výzvě jsem zároveň slyšel jasné a ostré cvaknutí závěru polského samopalu). *V té době se vyprávěl následující vtip: na hranici mezi Československem a Polskem se potkají dva psi – český a polský. Oba mají namířeno k sousedům. Navzájem se dotazují, co chtějí v cizině dělat. Polský pes vysvětluje – já se jdu do Československa nažrat. Československý odpovídá – a já si běžím do Polska zaštěkat.*[57]

Dnes Slezský dům poskytuje pouze občerstvení, K jakému účelu slouží bývalé hostinské pokoje i noclehárna, je záhadou.

▼ 1930

▲ Kolem r. 1950 ▼ Kolem r. 1950

Dvoračky

Sahlenbacher Hofbauden, Hofbauden, Sahlenbašské Dvorské Boudy, Rokytenské Dvorské Boudy

GPS
50.7476281N, 15.5115019E
1 125 m n. m.

Dvoračky (původně Rokytenské Dvorské Boudy) jsou asi nejznámějšími boudami západních Krkonoš. Kde se vzal jejich neobvyklý název? Vysvětlení je jednoduché: patřily k panskému dvoru. Majitelé panství využívali znalostí a dovedností zdejších horalů – osadníků, kteří sem v 16. století přišli z alpských zemí, aby těžili rudu, káceli lesy a hospodařili. Vedle toho si udržovali a rozšiřovali v duchu svých tradic chudé zdroje živobytí chovem dobytka, jeho pastvou a sušením sena. Po jejich vzoru začalo panstvo stavět na horách boudy, které sloužily letní pastvě dobytka, podobně jako tomu bylo zvykem v rakouských Alpách[58]. Centrem skupiny bud je Dvoračka, stavení ležící nejvýše na významné křižovatce cest. Snad už od 10. století mohla být využívána Česká stezka, která sem vystoupala od Rokytnice nad Jizerou a jež odtud stoupá do sedla mezi Kotel a Lysou horu, míjí Růženčinu zahrádku a přes Labskou louku kolem pramene Labe mizí v Dolním Slezsku. Křižuje ji tady cesta z Rýžoviště na Horní Mísečky a spolu s ní sem přichází Exkursní cesta z Rezku, na kterou se případně lze napojit i cestou od bývalých skelných hutí na soutoku Jizerky a Kozelského potoka. Z Rezku se sem dostaneme i dnes neznačenou romantickou cestou přes Vlčí hřeben, nebo po žlutém značení vedoucím západními svahy Vlčího hřebene.

Po České stezce tudy 19. září roku 1684 procházel průvod tehdejšího královéhradeckého biskupa Jana Františka Kryštofa z Talmberka. Možná tady padl únavou jeden

◄ 1902 ▲ 1901

ze dvou dvouhrbých velbloudů[59] s nákladem biskupových rekvizit (velbloudy poskytl hrabě Morzin, který je měl jako kořist získat z tábora Turků u Vídně při druhém tureckém obléhání města v létě roku 1683.)[60]

Enkláva Dvoraček vznikla odlesněním někdy kolem poloviny 17. století. První písemné zmínky o místních boudách pocházejí z urbáře[61] z roku 1688. Jsou tu zapsány jako letní boudy – salaše pro 50 krav a 80 koz. Ty se sem na léto vyháněly z Rokytenského dvora, který patřil k Jilemnickému panství.[62] Na místě dnešní Dvoračky[63] nechal hrabě Harrach postavit tzv. Velkou boudu sv. Arnošta, poblíž západně od ní Malou dvorskou boudu, jižněji pod oběma boudu pro jalovice (Zlatou boudu sv. Arnošta), níže u Huťského potoka v západním výběžku louky Údolní boudu (dnes Huťská bouda) a dva k boudám přináležející seníky. Tehdy v letech 1707 a 1708 tu hospodařili Elias Scholz a Hans Georg Erlebach. Kromě letní pastvy dobytka sloužily boudy i seníky k uskladňování sena. Seno se pak v zimě na rohačkách sváželo do Rokytenského dvora a dalších hraběcích statků v údolí.

Podle projektu zemědělského odborníka hraběte Sweerts-Sporcka, kterého si Harrach najal, se boudy zhruba v polovině 18. století opravily z obavy před stržením sněhem, v té době totiž byly v mimořádně špatném stavu. Zároveň se i zvětšily. Sweerts-Sporck tu plánoval i pěstování zelí, řepy a experimentální výsev ječmene na polích o rozloze asi 15 arů. Nestalo se tak, i když je pravdou, že nějaká menší políčka tu zřejmě byla. Posledním panským šafářem Rokytenského dvora byl Graupar (do roku 1774), pak Harrachové celý dvůr prodali Václavu Adolfovi, který majetek dále rozprodával včetně pozemků na enklávě Dvoraček. Proto tu vznikla vesnička s více než dvaceti chalupami, jejichž majitelé měli právo takzvaných služebností – pastvy dobytka, braní vody, sklizni trávy i sena a braní palivového dřeva na Labské louce, Lysé hoře i Kotli, tedy na panských pozemcích. Chalupníci tu chovali až 170 krav a 100 koz, což mělo neblahý vliv na harrachovské lesní hospodářství. Pastva totiž probíhala převážně v lese, protože na loukách se tráva kosila a sušilo se seno na zimu. Lesní správa tedy učinila před koncem 18. století jednoduché opatření. Vykoupila jedenáct ze zbývajících šestnácti stavení. Sedm jich nechala zbořit. Zbývajících 5 soukromých bud vlastnilo 2 až 5 ha půdy a zůstalo jim právo pastvy na 14 ha panských pastvin.

Roku 1790 byla Velká bouda sv. Arnošta – Dvoračka – přestavěna a postupně se stále více soustředila na využití cestovního ruchu. Roku 1883 byl jejím nájemcem

Ignaz „Quargnazel“ Gebert, „Tvarohový Nácek“, který vyráběl proslavené krkonošské sýry. Roku 1886 Gebert zemřel a boudy se ujal jeho zeť Franz Gottstein. *„Jednoho slunečného lednového dne roku 1886 jsem se ve Velké boudě stavil k polednímu občerstvení. Byla bohatě vyzdobena papírovými girlandami, které zkrášlovaly dveře, zdi i okna. Kromě ledových květin na oknech jsem tu neviděl žádné opravdové. Právě se slavila svatba dcery „Tvarohového Nácka“ a nového majitele boudy.“*[64]

Do roku 1893 v ní také sídlila c. k. finanční stráž.[65] Na Zelený čtvrtek 30. března 1893 boudu zničil požár, kromě 22 krav v ní uhořelo jedno děvče. Nová bouda na sebe nedala dlouho čekat, honosila se nejprve jménem „Gasthaus zur Kesselkoppe“ (Hostinec u Kotle) a od roku 1900 novým jménem „Gasthaus zur Hofbaude“ (Hostinec u Dvoračky).[66] Na místě původní boudy ji postavil hrabě Jan Nepomuk Harrach, když po nátlaku na novou majitelku Pavlínu Schierovou, dceru Gottsteina, odkoupil spáleniště. Nová bouda byla menší než původní, ve které se chovalo velké množství dobytka, se třemi útulnými a k dlouhému pobytu zvoucími pokoji s devíti postelemi pro hosty. Ve velkém sále a přilehlé prosklené verandě si hosté mohli pochutnat na krkonošských specialitách.

Typickým krkonošským sýrem byl „hořčák“. Vyráběl se prakticky v každé chalupě z kozího tvarohu, tučnějšího než kravského, a vynikal svou ostrostí a palčivostí na jazyku. Přidávaly se do něj bylinky (marulka, komonice, šalvěj, dobromysl, tymián a další). Podle nich měl různou barvu. Tučné kozí mléko se sráželo kouskem kůzlečího žaludku. Vysrážená hmota se sbírala a zbavila syrovátky. Pak se natlačila do kameninových formiček, které se poklopily na prkénko pokryté kouskem látky, do které se vsakovala zbylá syrovátka. Z formiček se sýry vyklopily na suché prkénko a sušily se[67], v létě na půdě a v zimě ve světnici u kamen. Podobným způsobem se vyráběly i krkonošské sýry z mléka kravského.

▼ 1960

Riesengebirge
Gruss aus der Hofbaude a. d. Kesselkoppe

▲ 1905 ▼ 1906

Riesengebirge – Die Hofbauden bei Rochlitz

V zimě tady na Dvoračkách hosté mohli využít sáňkařskou a zároveň i lyžařskou dráhu, která vedla půvabným údolíčkem Huťského potoka kolem tenkrát i v zimě otevřené boudy U Huťského vodopádu. Berthold Lessenthin o ní píše jako o nejkrásnější v celých Krkonoších.[68]

Novými nájemci boudy se stali manželé Kohlovi a bouda byla od přelomu 19. a 20. století až do vypuknutí Velké války hojně navštěvována.

„Byl jsem toho večera jediným hostem Dvoračky, ale dobrosrdeční hospodáři její, manželé Kohlovi, hajný a dvě mladé návštěvnice se sousedstva přičinili se, abych si nestýskal. Byl jsem mezi lidmi zcela jiného vychování a smýšlení (a znal jsem je takřka jen po tváři), ale srdečná upřímnost tak nás sblížila, jako bychom byli přáteli odjakživa. Venku bouřil vichr, neměl jsem jistoty, jak bude zítra, ale nedbal jsem toho, a chvíle klidné přítomnosti byla mi celým světem. I po letech vzpomínka na ony večerní hodiny odpočinku a příjemné zábavy v horské cizině jest milá a vybavuje se pokaždé, kdykoli blížím se hostinskému prahu Dvoračky.[69]

Roku 1921 přešla při pozemkové reformě do státních rukou a pronajala si ji rodina Půhonných. Nájemci boudu roku 1928 odkoupili i s pozemkem 1,07 ha za 80 tisíc korun československých. Poté ji částečně přestavěl architekt Zítek z Vysokého nad Jizerou. Duší boudy se po smrti manžela stala Ella Půhonná, dáma s bohatými zkušenostmi v pohostinských službách. Nasbírala je v pardubické Veselce a nevelkém pražském podniku Na Poříčí. Lesáci včetně hraběte Harracha k ní rádi zavítali na vyhlášené koláče a kávu. Chvíle oddechu tu před druhou světovou válkou i těsně po ní trávili dokonce sám prezident Eduard Beneš s chotí, kteří si prý Krkonoše zamilovali.

Po záboru Sudet a příchodu německé armády boudu koupil Walter Heinzel se záměrem udržet ji pro rokytnický lyžařský klub. Angažoval hospodáře Alfreda Schiena a přestavěl ji dle návrhu architekta Fritsche tak, že v ní vzniklo 26 hostinských jizeb. Po válce se Ella Půhonná vrátila a starala se o boudu až do znárodnění roku 1948[70]. Poté boudu převzala Československá obec sokolská a posléze Krkonošské hotely.

▼ Interiér kolem r. 1935

▲ 1910 ▼ 1912

Hala Szrenicka

Neue Schlesische Baude, Nová Slezská bouda

GPS
50.7937164N, 15.5002636E
1 190 m n. m.

První název boudy, která musela vzniknout již před rokem 1787, zněl Kranichbaude (Jeřábí bouda). Vyrostla totiž na hraniční louce, která dodnes nese jméno Jeřábí louka. Teprve později se jí začalo říkat Neue Schlesische Baude, jménem užívaným až do roku 1945. Původní přirozená vysokohorská louka byla zvětšena vykácením, aby se zde mohl v letních měsících pást dobytek. Ze zajímavé horské vegetace, kterou v okolí boudy najdeme, lze jmenovat hořec tolitovitý, oměj šalamounek, podbělici alpskou, havez česnáčkovou, mléčivec alpský nebo kýchavici bílou Lobelovu. Nutno podotknout, že jmenované druhy najdeme především nad boudou, pod ní je vegetace poničena lidskou činností.[71]

Boudu zřejmě založil Franz Hallmann. Jako první nájemce boudy je v církevních knihách uveden Wenzel Krause, což byl Hallmanův zeť, původem z Krausových Bud (1787). Po Krausem na boudě hospodařil celých 50 let Johann Paul Adolf – až do roku 1846. Jeho rod boudu obhospodařoval až do roku 1945. Za jeho hospodaření vznikla v boudě hospoda pro letní turisty, v době, kdy se tu nacházely dva objekty – větší měl sedlovou valbovou střechu a byl obložen svislým bedněním, menší byl jednoduchý, dřevěný, se sedlovou střechou. Jídelníček hospody byl velmi skromný, podávaly se chléb, máslo, slabé pivo, víno, polévka a vaječné pokrmy. V roce 1869 byla k boudě vybudována nová cesta a turistický ruch se výrazně zvýšil. Kolem roku 1890 se větší objekt rozšířil prodloužením, vybudováním předsíně chránící turisty před nepohodou a zřízením skladu.[72]

◀ 1910 ▲ 1904 ▼ 1909

I od Nové Slezské boudy se jezdilo na rohačkách. Podle úředního ceníku z ledna 1882, vydaného starostou Szklarske Poreby, stála cesta na rohačkách s jedním koněm od Josefininy huti k boudě 4 marky 50 feniků. Zpět se jezdilo s jednou nebo dvěma osobami za 2 marky 50 feniků. V tomto případě se nejednalo o cenu pro „řidiče“ nebo majitele saní. Ta se zřejmě domlouvala individuálně. Uvedené částky jsou jakýmsi mýtným za použití dráhy, která se záměrně upravovala tak, aby byla dobře sjízdná a bezpečná. Po napadnutí čerstvého sněhu se pluhovala a uhlazovala břevnem taženým párem volů.[73]

Zásadní změna nastala roku 1895, kdy se vedle staré boudy se základy z roku 1787 zbudovala nová část ve formě zapůjčené z nedaleké Petrovy boudy. Jednalo se o syrovou obdélníkovou stavbu se sedlovou střechou s minimálním sklonem a velkým jídelním sálem pro 100 osob a 22 hostinskými jizbami. Mezi starou a novou budovou vedla cesta směrem ke Sněžným jamám, kterou tehdejší nájemce Gustav Adolf, původním povoláním truhlář, dovedně zastřešil. Roku 1909 přenechal Gustav Adolf pacht boudy svému synu Heinrichovi. V té době se horská bouda proměnila v hotel, na čemž měli zásluhu architekti bratři Albertové z Jelení Hory. Obě části spojili v harmonický celek, jehož krásu můžeme obdivovat dodnes.

Po roce 1945 se bouda stala majetkem polského státu. Roku 1946 měla 130 lůžek, po přestavbě roku 1949 se od roku 1950 stala centrální turistickou základnou pro oblast Szklarske Poreby s nabídkou 125 lůžek. O rok později se dostala do rukou PTTK[74] a roku 1966 disponovala více než 200 lůžky. Boudu částečně poničil požár roku 1975.

▼ Kolem r. 1935

Neue Schlesische Baude
Riesengebirge Neue Schlesische Baude, Seehöhe 1195 m.

▲ 1910 ▼ 1944

Neue schles. Baude Rie

Hala pod Labskim szczytem

Alte Schlesische Baude

GPS
50.7881261N, 15.5372875E
1 160 m n. m.

Bouda se nachází na rozlehlé enklávě porostlé subalpínskou vegetací s velkým zastoupením synantropní flóry[75], tedy vegetací, jejíž existence je podmíněna lidskou činností. Dolní část enklávy vznikla vykácením lesa, horní partie jsou podmáčené. Kolem boudy prochází Česká stezka (někdy také Mokra Sciezka – Mokrá cesta), trasa využívaná již ve středověku, doložená v 15. století.

Pravděpodobně již v roce 1632 zde zřídili na České stezce, která spojovala Čechy a Slezsko, hraniční strážní domek, který mohl sloužit i myslivcům a lovcům jako ochrana před nepřízní počasí. Hraniční strážnice snad vznikla v době velké morové epidemie, která se do střední Evropy rozšířila ze severoitalské Lombardie v letech 1632–1635. Jako opatření proti šíření moru se uzavíraly hranice. Později ji převzali pastýři a poskytovali zde poutníkům skromný útulek. Datem svého vzniku se tedy právem řadí mezi nejstarší hřebenové boudy. Stavení se od 16. do 18. století pyšnilo názvem Slezská bouda. Poté, co na nedaleké Jeřábí louce vyrostla nová bouda (Kranichbaude, později Neue Schlesische Baude), začalo se mu říkat Stará Slezská bouda. Z počátku 18. století známe jméno jednoho z obyvatel boudy. Když totiž školník ze školy ve Slezských Teplicích[76] zavraždil vlastní manželku (v září 1702), uprchl do Čech po tzv. České stezce, která vedla právě do sedla nad Starou Slezskou boudou. Jako svědek byl poté vyslýchán Jesais Siegel, bratr „budaře“. Možná po něm nebo po jeho otci se boudě říkalo „Jesaisbaude“. Poslední písemná zmínka o rodě Siegelů je z roku 1756, kdy je jméno Siegel zmíněno ve farní knize ze Szklarske Poreby, kdy se dcera zesnulého budaře Christiana Siegela (zemřel 6. října 1737) vdala za Siegmunda Hollanda.

Zřejmě po Christianově smrti se do boudy dostal klan Hollmannů (tehdy ještě Hallmannů) z české strany hor. Po prvním z nich, Eliášovi Hallmannovi, se boudě začalo říkat Eliasbaude. Neví se o něm téměř nic, jisté je pouze, že žil ještě roku 1753, kdy zemřel jeho jedenáctiletý syn. V té době již na boudě působil jiný Eliášův syn, František Hallmann, spolu se svým bratrem Ignácem. Podle registru k daním z chovu dobytka z roku 1751 žil v boudě hospodář s 12 kravami.

V posledních letních týdnech roku 1900 se boudě dostalo obnovy, která každého, kdo tu hledal starobylý a konzervativní krkonošský budní styl, uvedla přinejmenším do rozpaků. Na boudě se objevil štít s nápisem: „Alte Schlesische Baude. Franz Maiwald“.[77] Tím bylo učiněno zadost tehdejším zákonům, které vyžadovaly, aby se na každém objektu, který poskytoval hostinské služby, objevilo jméno majitele, nájemce či provozovatele. Franz Maiwald byl synovcem manželky Wenzela Erlebacha, který boudu provozoval od roku 1862. Přístavbou verandy, která hostům nabízela přenádherné výhledy do Jelenohorské kotliny, se uskutečnila po dlouhé době první větší úprava stavení. Zajímavé je, že prapůvodní stará bouda stála na jiném místě, zjistilo se totiž, že první parcela nemá příznivé podmínky s ohledem na vodohospodářské podmínky. Současná bouda se tedy nachází na místě, kde ji vybudoval jistý Hollmann z Krausových Bud, a jehož jméno bouda dlouho nesla (Hollmannbaude). Hollmanovu rodu patřila bouda až do roku 1862, kdy ji zeť posledního Hollmanna Kraus přenechal Erlebachovi. Velkou atrakcí na začátku 20. století byly i tady sjezdy na rohačkách – zdejší sáňkařská dráha (dnešní žlutě značená cesta do Szklarske Poreby) s převýšením 500 m měřila 6 km. Nedlouho po přestavbě roku 1909 boudu roku 1914 poničil požár. Krátce po něm byla znovu vystavěna. Roku 1938 se zvětšila o noclehárnu. Po mnoha menších či větších stavebních úpravách slouží bouda dodnes.

Dne 17. srpna 1909 na Staré Slezské boudě odhalili pamětní desku, která měla připomínat zdejší krátké působení slavného německého básníka Theodora Körnera.[78] V noci ze 17. na 18. srpna 1809 básník v boudě přespal. V jedné ze svých knih o tom napsal: *„Ve Staré Slezské boudě jsme přenocovali na půdě.“* Konec, nic dalšího! A přesto se tu muselo stát něco významného díky setkání s dcerou budaře. Můžeme se jen domnívat, že Veronika na básníka učinila velký

◀ Kolem r. 1930 ▲ 1913

dojem, snad tu dokonce Körner prožil svou první velkou lásku. Do té doby se setkával prakticky jen s osobami z vyšších kruhů, šlechtici a umělci, jejich velký dům navštěvovali takoví velikáni jako Goethe i Schiller. Ze stejných vrstev pocházely i dámy, se kterými Körner přicházel do styku.

„Tady na horách ale potkal dívku, která byla o tři roky starší, žádná „panenka“, žádný vybraný slovník. Poznal dívku, která vyrostla uprostřed divoké přírody jako dítě hor. Veronika musela v básníkově srdci zanechat velký dojem, takový, že ji chtěl učinit hlavní hrdinkou eposu o dvanácti zpěvech. Veroniku navštívil ještě jednou na zpáteční cestě do domovských Drážďan. Z eposu vznikl jen první zpěv a sedm hexametrů, jeho dokončení překazila básníkova tragická smrt na bitevním poli v roce 1813. V den hrdinské básníkovy smrti byla Veronika již téměř dva roky provdána za hraničáře Josefa Knappeho z Vítkovic.“[79]

Stará Slezská bouda byla a je turisty velmi oblíbená, protože se u ní kříží několik důležitých a frekventovaných cest a je snadno přístupná i díky sedačkové lanovce ze Szklarske Poreby na Szrenici. Bouda patří PTTK. Její současná provozovatelka boudu spravuje již déle než 25 let.

▼ Kolem r. 1935

Alte Schlesische Baude 1168 m ü. M. im Winter

▲ 1915 ▼ 1915

GRUSS VON DER ALTEN SCHLESISCHEN BAUDE 1168 M.
RIESENGEBIRGE.

Hübnerova bouda

Hübners Grenzbaude, Hübnerbaude

GPS
50.7432253N, 15.8105414E
1 030 m n. m.

Ke vzniku boudy se váže romantická, ovšem ničím nepodložená pověst. V maloúpské kronice se píše, že nějaký hrabě jménem Hübner měl okouzlit dceru uhlíře, která založila po něm pojmenovanou boudu. Na jiném místě kroniky čteme, že prý nějaký Hans Hübner měl roku 1682 koupit od jistého Hanse Schröfela jeho „obsazenou luční boudu i s příslušným pozemkem“. Stejná informace je snad doložitelná i katastrálním zápisem.[80]

Kdy se v boudě začalo provozovat pohostinství, se dnes už nedá přesně zjistit. Vezmeme-li v úvahu první číslování z roku 1771, mohla by bouda být postavena krátce před rokem 1800. Roku 1815 se novým majitelem boudy stal Stefan Hübner, „vynálezce“ turistických jízd na rohačkách.

Hübnerova bouda byla považována za jednu z nejelegantnějších bud celých Krkonoš, za opravdovou perlu, skutečný hotel[81]. Uvnitř se od roku 1821 nacházel velký sál, kterému

◄ 1899 ▲ 1915

dominovalo vídeňské křídlo. Restaurace nabízela sice drahé, ale velmi kvalitní pohoštění, jmenovitě pstruhy, vaječné omelety a maďarské víno nejjemnějších chutí, sladké jako láska či trpké jako život. Maďarské víno, které se servírovalo v karafách, bylo velmi oblíbené, zejména červené. Hotelu vyneslo věhlas, který se šířil zejména ve Slezsku, oblíbili si jej ponejvíce hosté z nedalekých Kowar[82] (Schmiedeberg).

Víno se sem dopravovalo v sudech z Oedenburgu, tedy ze Šoproně, města na rakousko-maďarské hranici jihovýchodně od Vídně. Maršovští sedláci s oblibou vyprávěli, jak jejich otcové a dědové víno nahoru vozili, a jakým opravdovým svátkem se transport vína pokaždé stával. Když se ohlásilo, že sud s vínem dorazil do Trutnova, posílal Hübner naproti místní kapelu, která hrou na rohy a flétny doprovázela květinami pestře vyzdobený sud na jeho cestě na Pomezní Boudy. Cesta to ve své době nebyla jednoduchá. Nahoru se dalo vyjet jedině albeřickým údolím přes Lysečinský hřeben podle státní hranice. Obchod s šoproňským vínem trval více než půl století, což dokazuje stříbrný pohár, který hospodář Hübnerovy boudy Stefan Hübner obdržel od Šoproňských vinných sklepů k 50. výročí nepřetržitých obchodních vztahů.[83]

Bouda se zapsala do historie dnes už zaniklého sportu či zábavy, totiž turistických jízd na rohačkách. Rohaté saně neboli rohačky s sebou do Krkonoš již někdy na přelomu 16. a 17. století přinesli dřevorubci z tyrolských a štýrských Alp. Sloužily jim jako transportní prostředek pro svážení dřeva, sena a ostatních životních potřeb. Vůbec první zaznamenaná jízda z Pomezních Bud do dnes polských Kowar je datována 5. únorem 1817. Zmiňuje se o ní v tištěném dopise pruský polní maršál hrabě August Wilhelm Antonius Neidhardt z Gneisenau (mimo jiné i jeden z hrdinů a strůjců Napoleonovy porážky u Waterloo roku 1815): *„Stala se tato jízda nádherným zimním povyražením, v poslední době do módy přicházejícím, jemuž je snadné propadnout.“*[84]

Nepochybně nejstarší sáňkařskou drahou byla tedy zimní cesta z Pomezních Bud do Kowar, a zdá se, že počátek zážitkových sáňkařských jízd souvisí se změnou majitele boudy „Weinhaus in der Grenzbauden (Vinárna na Pomezních Boudách)“, což byl tehdejší starý název Hübnerovy boudy v již zmíněném roce 1815. Tenkrát ji získal hospodář Stefan Hübner (zemřel roku 1863), po němž neslo stavení pozdější jméno. V knize Das Riesengebirge od doktora Schmidta

z Jelení Hory najdeme podrobný popis turistické jízdy na rohačkách na nejstarší krkonošské dráze (výjezd z Kowar na krkonošský hřeben): *„Saně, na kterých vedle vůdce mohou sedět dva další, jsou rohačky, před které je zapřáhnut kůň, a to tak, že tažné řemeny jsou upoutány k rohům saní. Vůdce kráčí mezi rohy a řídí koně, který je navyklý kráčet bez oje. Na saních je umístěný pytel, na kterém se sedí buď obráceně, nebo napříč, aby se na prudkých místech nemohlo spadnout dozadu.“*[85]

Podobně se nahoru vyjíždělo následujících mnoho desetiletí, jen pytel, na kterém se sedělo, postupně nahradila pohodlná polstrovaná sedátka. Dejme i dále slovo doktoru Schmidtovi:

„Přátelský hospodář vítá jásající společnost. Za tisícerého žertování se odkládá zimní oděv, připravuje se tabule, ke které s námi za vtipkování a veselí usedá. Šťáva z maďarských hroznů osvěžuje tělo i duši, takže hodiny za zpěvu a žertů plynou rychleji, než bychom si přáli. Nastává čas odjezdu, přichází totiž večer. A nyní nastává bezpochyby nejzajímavější část celého dne. Před boudou jsou již připraveny saně, o něco menší, než ty, na kterých jsme sem přijeli. Na tyto saně nastupuje s vůdcem vždy jen jedna osoba. Je to navýsost příjemný pocit, klouzat jako šíp dolů z kopce, svištět mezi kopci, lesy a skalami. Vůdce sedí vpředu a kočíruje saně nohama. Jen na jeho obratnosti a šikovnosti záleží, jak rychle či pomalu saně pojedou. Sedět musí se pevně, neboť občas saně na výstupcích nadskočí a lehce by se mohlo spadnout. Vůdce se musí starat také o to, aby se saně udržely v dráze, jinak by se mohly převrátit, což se každému tu a tam stane, většinou bez vážných následků, jen se škodolibým smíchem ostatních jedoucích okolo.“[86]

Trasu, po které se nahoru vyjíždělo asi dvě hodiny, dokázali nejšikovnější horalové sjet za deset minut (počet jízd v zimě 1899–1900 je znám – uskutečnilo se 720 sjezdů na rohačkách a kolem 1600 jízd[87] na sportovních saních).

Ve druhé polovině 19. století byla Hübnerova bouda opravdu vyhlášená svým pohostinstvím i personálem. Podávala se zde ta nejlepší káva v nádherném porcelánu a pravé maďarské víno v broušených sklenicích. Hospodář se honosil vysvědčením *„zdvořilý a velmi zábavný“*[88], oplýval vlastnostmi, které se prý na Hübnerově boudě dědily.

Věhlas boudy do ní přivedl například korunního prince Fridricha III. Pruského (pozdějšího německého císaře) i jeho výsost krále Johanna von Sachsen, saského krále (celým vlastním jménem Johann Nepomuk Maria Joseph Anton Xaver Vincenz Aloys Franz de Paula Stanislaus Bernhard Paul Felix Damasus).

Éra Hübnerů skončila roku 1882. Tehdy boudu získal Wenzel Adolf ze Špindlerova Mlýna. Roku 1932 se rozhodl ji zbourat a na jejím místě postavit velký a moderní hotel.

„Stará pohodlná Hübnerova bouda na Pomezních Boudách uvolňuje místo novostavbě. Práce jsou již v plném proudu, přičemž se doufá, že vše bude hotovou do Vánoc. V nové boudě se bude moci ubytovat více než 100 hostů.“[89]

Velkolepou a obrovskou stavbu se bohužel vzhledem k hospodářské krizi ve 30. letech a finanční nouzi, do které rodina Adolfova upadla, nepodařilo zcela dokončit. A druhá světová válka boudě také neprospěla. V provozu sice zůstala, ale její konec se neodvratně přiblížil.[90]

Po válce byla bouda dle výpovědi tehdejšího předsedy MNV v Horní Malé Úpě Jaroslava Kernera v následujícím stavu (Kerner sem přišel v říjnu 1946)[91]: budova byla zastřešena, vnitřní zařízení bylo odstraněno, odvezli ho příslušníci německé armády, kteří zde měli za okupace lazaret[92]. Vnitřní zařízení nebylo v té době zcela hotovo a některé sály byly neupraveny. Kostra budovy byla však celá hotová a budova byla opatřena střechou z lepenky. Jak se měl Kerner z doslechu pamatovat, ještě před koncem války prý Němci začali odstraňovat vnitřní zabudování (příčky pokojů apod.) V budově měla být zřízena chemická továrna. V prvních poválečných letech obhospodařovalo budovu ministerstvo vnitřního obchodu prostřednictvím Fondu národní obnovy v Praze jako bývalý konfiskát. Asi v roce 1947 se objekt i s pozemky dostal do správy národního podniku Tiba (Dvůr Králové nad Labem). Zaměstnanci Tiby objekt vyčistili. Poté se měla bouda dostat do rukou Ústřední rady odborů a pak do správy Státního ústavu pro tělesnou výchovu a sport. Za jeho „panování“ byla odstraněna střecha, lépe řečeno zbytek střechy, a dveře a okna se zabednily. Snad v roce 1952 přešel výkon správy na ministerstvo národní obrany, které v boudě a okolí provádělo zaměřovací práce, z čehož by se dalo usoudit, že objekt bude renovován a uveden do použivatelného stavu. Navzdory očekávání se ale

na jaře roku 1956 objevila u boudy stavební vojenská četa s několika auty a pojízdným jeřábem a začala budovu rozebírat a demolovat. Zůstaly po ní jen holé zdi. Získaný stavební materiál – dříví, trámy, traverzy, betonové překlady apod. odvezli vojáci neznámo kam. I když okamžitě zasáhl MNV prostřednictvím pánů Kernera a Krále, bylo jim řečeno, že materiál se odváží na jinou vojenskou stavbu někam k Hradci Králové, demoliční výměr že mají a objekty jsou v jejich správě, takže si s nimi mohou dělat, co uznají za vhodné.

Místní národní výbor v Horní Malé Úpě, žádá (dopisem z října 1947) tímto laskavě okresní národní výbor v Trutnově, aby dům čp. 50 v Horní Malé Úpě, bývalá Hübnerova bouda nebyl prozatímně nikomu dán pod národní správu, jelikož MNV v H. M. Úpě bude žádati v nejbližších dnech o příděl této budovy k účelům veřejného zájmu. Žádost na předepsaném tiskopise zašleme Vám ihned, jakmile budeme míti všechny potřebné doklady[93]. Ke skutečnému převodu ale došlo až o devět let později[94] na přelomu září a října 1956, přičemž už o rok dříve se uvažovalo o celkové demolici objektu.

Část materiálu určeného k rekonstrukci si žádal MNV Otovice, který ho chtěl použít na výstavbu kulturního domu. Není jisté, zda se převoz materiálu uskutečnil.

V 50. letech se bouda nacházela ve správě Krajské vojenské a ubytovací správy v Hradci Králové. To již byla v takovém stavu, že se uvažovalo o její sanaci. O základy a pozemek projevil sice zájem náchodský bavlnářský závod (Bavlnářské závody, národní podnik Náchod – Tepna), když ale zjistili, že by si rekonstrukce objektu vyžádala peníze a čas, na převod rezignovali. *„K Vašemu dotazu sdělujeme Vám, že na převodu tohoto objektu do naší operativní správy nemáme zájem, ježto jsme v mezidobí získali jinde rekreační chatu, ve které můžeme již letos provádět rekreaci našich zaměstnanců.“*[95]

Dnes nám bývalou věhlasnou Hübnerovu boudu připomíná jen místní název Hybnerka – malá cvičná louka s krátkým lyžařským vlekem nalevo od příjezdové silnice od Trutnova na Pomezní Boudy.

▲ Kolem r. 1915

Jelení Boudy

Leierbauden

GPS
50.7505536N, 15.6190586E
900 m n. m.

Enklávy bud na pravém i levém břehu Černého potoka oddělené úzkým pruhem lesa nesly až do roku 1945 jméno Leierovy Boudy (Leierbauden). Rozkládají se asi tři kilometry vzdušnou čarou od centra Špindlerova Mlýna na samém úpatí Malého Šišáku. Boudy vznikly někdy na počátku 18. století v souvislosti s těžbou dřeva pro zásobování nedalekých železných hutí a železáren ve Vrchlabí, se zásobováním dalších panských podniků i s těžbou ve Svatém Petru. První zdejší rodina, dřevorubci Adolfové, se do Krkonoš přistěhovali z rakouských Alp. Jejich příjmení patřilo v Krkonoších mezi nejfrekventovanější, do ostatních krkonošských osad se patrně rozšířili ze svého původního sídla na Jeleních Boudách. Název bud by mohl pocházet od jména některého osadníka, jméno Leier se ale v Krkonoších nevyskytuje. Běžně tradovaná, přijímaná a docela romantická verze názvu bud je teorie související s německým slovem kolovrátek, flašinet – Leierkasten. Měl ho vlastnit jeden z prvních osadníků, který žil v primitivní budce, a hrou na flašinet prý obveseloval za malý obolus poutníky procházející celní cestou na česko-slezské pomezí. Český název Jelení Boudy je odvozen od tradice pozorování a poslechu jelenů v říji podzimními hosty.[96]

Na začátku předminulého století zde stálo sedm bud, v roce 1910 jich už bylo deset. Počet obyvatel dosáhl sedmdesátky. Nejstarší stavení čp. 102 patřilo Philipovi a později Franzi Adolfovi. Vyhořelo po zásahu bleskem v roce 1890,

◄ 1900 ▲ 1905 ▼ 1915

▲ Kolem r. 1940

kdy zde byla i školní místnost. Znovu bylo důkladně vybudováno z kamene. Hrabě Morzin nechal na enklávě vybudovat roku 1850 důležitou stavbu, totiž myslivnu pro revír Sedmidolí. I ta sice v roce 1894 shořela, ale byla postavena znovu a slouží dodnes.

Další stavení následovala – Špindlerův hostinec v roce 1876, bouda Emila Adolfa roku 1892, po požáru přestavěný dům truhláře Gottsteina v roce 1899. Počet obývaných objektů se ustálil na třinácti.

Zdejší obyvatelé se živili prací v lese a chovem dobytka. Výhodná poloha enkláv obrácených k jihu jim i v této nadmořské výšce umožňovala pěstovat oves, brambory, řepu i zelí. Z jejich řad se rekrutovali i pašeráci. Žití zde nebylo lehké, několik rodin odsud odešlo za lepším do průmyslového Jablonecka nebo na sever do Slezska.

Jelení Boudy se postupně začaly stávat i vyhledávaným cílem turistů. Proto zde vznikl již výše zmíněný hostinec z roku 1876. Jeho majitel Jan Spindler pocházel jak jinak než z rodu Adolfů. Jako sirotka – rodáka ze Svatého Petra – si ho totiž bezdětná rodina Adolfů osvojila. Po něm tu hospodařil jeho syn Antonín, od něj hostinec roku 1892 koupil Franz Adolf z nedalekého Bedřichova. Po dvou letech (1894) se majitel změnil, nemovitost získal špindlerovský Václav Hollmann. Špindlerové nehospodařili příliš slavně, honosný název hostince „Logierhaus und Hotel Siebengründe“ (Ubytovací zařízení a hotel Sedmidolí) byl prý v kontrastu s kvalitou poskytovaných služeb. Na začátku devadesátých let již bouda nebyla schopna poskytovat služby běžným turistům. Teprve Václav Hollmann a zejména jeho manželka, vnučka zakladatele Petrovy boudy Jana Pittermanna, získali pro hotel zpět ztracený věhlas. Nejrůznějšími úpravami ho zmodernizovali a přizpůsobovali tehdejším vzrůstajícím nárokům. Roku 1908 ho přejmenovali na „Restauraci Leierovy Boudy“. Hotel se honosil ústředním topením a šedesátkou postelí pro hosty. Roku 1917 zasáhl hotel blesk, při následném požáru byla budova takřka zničena. Hollmann, který v té době investoval do úprav a zvětšení nedaleké boudy u Bílého Labe, neměl dostatek peněžních prostředků na okamžitou úplnou obnovu a opravil ji provizorně. Přesto zůstala dominantou celé enklávy. Roku 1925 boudu zdědil Josef Spindler. Přistavěl k ní tak zvanou Skibaude, tedy Lyžarskou boudu. Její provoz však nebyl nikterak rentabilní. Více se na enklávě podnikatelsky dařilo

Adelheid Hollmannové a jejímu synovi Georgovi, kteří zde vlastnili až do konce 2. světové války tři objekty včetně Lyžařské boudy, kterou od Josefa Spindlera odkoupili[97].

Možnost obživy na obou enklávách se výrazně zlepšila po dobudování silnice ze Špindlerova Mlýna na hraniční hřeben ke Špindlerově boudě roku 1921 a zavedení nové autobusové linky se zastávkou nad Jeleními Boudami.

Výše najdeme také zmínku o zdejší školní místnosti v čp. 102. Zdejší děti snad nejprve (zhruba od poloviny 19. století) navštěvovaly školu na Špindlerově boudě, kde působil domácí učitel majitelových dětí. Později se vyučovalo v místní škole, kdy učitel pravidelně obcházel Brádlerovy, Davidovy a zdejší boudy. Od roku 1897 tu zřídili expozituru špindlerovské základní školy. Prvním učitelem v ní byl Josef Fischer. V nejistých předválečných časech i v době po skončení 2. světové války tu sídlila jednotka československé armády, která se starala o bezpečnost hranic.

V poválečném období došlo k přejmenování bud a postupnému obnovení turistického ruchu a rekreace. Výraznou osobností mezi zdejšími národními správci byl Josef Klapka, který byl nejen hoteliérem tří turisticky nejvýznamnějších objektů, ale dokázal tu i zemědělsky hospodařit do poloviny 50. let. Potom se hotel stal majetkem podniku Restaurace a jídelny a poté Krkonošských hotelů. Úroveň hospodaření ve 2. polovině 20. století byla velmi proměnlivá, závislá na schopnostech a zájmu střídajících se vedoucích pracovníků.

▲ 1960

Jestřábí Boudy

Polare Versuchsstation Goldhöhe

GPS
50.7520778N, 15.5452228E
1 385 m n. m.

Neobvyklou a jedinečnou historii měla skupina původně pěti bud, vypínající se nad Velkou Kotelní jámou nedaleko Harrachových kamenů a Vrbatovy boudy. Jejich poměrně krátká existence je ohraničena rokem 1936, kdy vznikly jako kasárna pro jednotky československé armády, budující obranná stanoviště a chránící československou hranici před rozpínajícím se fašismem. K vojenským účelům sloužily boudy i v časech válečných, kdy se ocitly na německém území. Vznikla tu vědecká výzkumná stanice, kterou založil a vybudoval Kurt Herdemerten, který předtím roku 1938 podnikl vědeckou výpravu do Západního Grónska. Z ní si přivezl mimo jiné i několik exemplářů polárních rarohů loveckých[98] a hledal místo s klimatem podobným polárnímu pro jejich vědecké zkoumání i chov.

„Kde jsou? V sousední budově. Ale jděte pomalu, jsou ještě velmi bojácní. Ano, sedí, ze strachu těsně semknutí, v zatemnělé místnosti: čtyři, pět nádherných, sněžných polárních rarohů s malými světle hnědými skvrnkami na bílém opeření. Sledují nás svýma bystrýma očima. Sahám po kameře. Nesmíte to ale zveřejnit. Cože? Dva dny se sem trmácím, funím a málem zdechnu, křičím na něj. Nahrajte si to. Snad dostanete svolení. Děkuji, to zatím stačí. A kde je Herdemerten? Zítra dorazí sem nahoru z Vrchlabí. Dobrá, počkám ještě jeden den.“

„Zlaté návrší je místem v Německu, které se nejvíce podobá vysoké Arktidě. Hleďte, Grónsko se svým mocným tříkilometrovým ledovým příkrovem je kuchyní evropského počasí, která nám posílá teplo, chlad, sucho nebo srážky… Chceme-li opravdu předpovídat počasí, chceme-li říci, kdy má hospodář zasít, sklidit, zda mohou naše letadla startovat, musíme Grónsko zkoumat přímo na místě. A vyškolit naše výzkumníky, meteorology a techniky dokážeme tady na Zlatém návrší… Sedm hodin jsem seděla s hornoslezským důlním inženýrem a grónským výzkumníkem Kurtem Herdemertenem. Byl to nejkrásnější rozhovor v mém životě. Vášeň k věčnému ledu jemu rozvázala jazyk a vedla moje pero.[99]

Objekt získal název Polare Versuchsstation Goldhöhe (Polární výzkumná stanice Zlaté návrší)[100], celý projekt byl financován Nadací Hermanna Göringa a spolupracovaly na něm Říšský úřad pro ochranu přírody a vratislavská univerzita[101].

▲ 1963 ▼ 1963

Během války se program výzkumu zaměřil vojenským směrem a v komplexu byla roku 1942 zřízena vojenská polární škola. Cvičili se tu specialisté určení pro práci na německých tajných polárních meteorologických stanicích. Výcvik se zaměřoval na lyžování, nocování ve sněhu, přežití za nouzových potravinových podmínek a nejnutnějších lékařských úkonů (trhání zubů, amputace omrzlých končetin).

Po druhé světové válce byla již jejich existence úzce spojena s turistickým ruchem a horskou rekreací, krátce sloužily i jako ubytovna pro dělníky budující novou Labskou boudu. Počet stavení se postupně zredukoval na tři. Roku 1955 vyhořela jedna z ubytoven, o patnáct let později, tedy roku 1970, druhá. Boudy patřily státnímu podniku Interhotely Krkonoše, sídlícímu ve Vrchlabí. Nulová péče o jejich stav zapříčinila jejich postupnou devastaci: *„A jak si tak Jestřábí Boudy spokojeně chátraly, z hloubi Velké kotelní jámy, jedné z přírodovědně nejcennějších lokalit české strany Krkonoš, sílilo varovné SOS: šťovíky a kopřivy vytlačovaly z míst zasažených nečištěnými odpadními vodami veškerou vzácnou květenu, a kam nezasáhly splašky, povalovalo se množství nečistot ze špatně zajištěné skládky igelitových pytlů s tuhým odpadem. Navzdory turistické nostalgii nazrávala situace Jestřábích Bud k jedinému schůdnému řešení – k likvidaci.“102*

Konec bud nastal poslední zářijový den roku 1986. Uvažovalo se o „stylovém“ zakončení jejich nedlouhé existence – totiž o řízeném požáru. Naštěstí tehdy mezi hasiči (tenkrát ještě požárníky) zvítězil zdravý rozum a obava před rozšířením požáru do okolní kleče. Zakázku na likvidaci a rekultivaci ve výši 1,5 miliónu Kčs získal okresní stavební podnik ze Svitav. Bouralo se ručně za pomoci krumpáčů, sochorů a podobných prostředků. Veškeré práce probíhaly velmi opatrně tak, aby se sutí neznečistilo okolí bud ani Masarykovy silnice, po které se materiál odvážel[103].

Závažným důvodem k demolici bud byla kromě jiného také skutečnost, že komplex bud neměl čisticí stanici odpadních vod, které byly bezskrupulózně vypouštěny přímo do Velké Kotelní jámy, jednoho z nejcennějších přírodních území v Krkonoších. Dnes na jejich místě stojí již jen malá trafostanice a garáž sloužící nedaleké Vrbatově boudě.

▲ 1970 ▼ 1967

Klínová bouda

Keilbaude, Keilbauden

GPS
50.7088664N, 15.6622422E
1 280 m n. m.

S příchodem horního hejtmana Kryštofa z Gendorfu v první polovině 16. století a jeho důlními a hutními aktivitami se na mnoha místech v centrálních Krkonoších počalo těžit železo a další kovy. Nejinak tomu bylo ve Svatém Petru, zdejší doly se po mnoho desítek let těšily velké prosperitě. Vytěžená ruda se ze Svatého Petra transportovala v krosnách na zádech nosičů do Dolního Dvora, kde se v místní huti dále zpracovávala. Cesta, po které nosiči chodili, vedla ze Svatého Petra nahoru úbočím Stohu přes svahovou louku mezi Zadní Planinou a Stohem a svého nejvyššího bodu dosáhla právě v místě, kde později vyrostla Klínová bouda.

Nosiči si zde nejprve zřídili jednoduchý dřevěný přístřešek pro krátký odpočinek a ochranu před nepohodou. Místo si zřejmě vybrali z několika důvodů – zdejší pramen jim poskytl vítané občerstvení. Místo je svahem Zadní Planiny relativně chráněno před studenými a syrovými do morku kosti se vrývajícími severními a severozápadními větry. Podle dlouhodobých pozorování a meteorologických statistik tu má být v ročním průměru 93 slunečných dní a pouze 33 nebezpečných dní s vánicí nebo vichřicí. Ačkoliv to na první pohled příliš výhodně nevypadá, v porovnání s jinými krkonošskými lokalitami jsou to čísla poměrně příznivá.

Z dřevěného přístřešku postupně vyrostla solidní bouda[104], s velkou pravděpodobností už ve druhé polovině 16. století, rozhodně a jistě před rokem 1622. Tehdy totiž uvedli ve Svatém Petru do provozu novou tavící huť a cesty s rudou

◀ Kolem r. 1920 ▲ Kolem r. 1910 ▼ 1960

do Dolního Dvora tak definitivně ustaly. Úpadek dolování za třicetileté války se enklávy Klínovek nijak nedotkl, protože tu stejně jako na mnoha dalších krkonošských loukách vzkvétalo budní hospodářství.

Název boudy a po ní pojmenovaného velkého, z daleka viditelného bezlesého prostoru se odvíjí od dvou teorií. První hovoří o tom, že si zde nosiči opravovali své pracovní nástroje, tedy klíny[105], podle nichž posléze místo dostalo své jméno. Proti této teorii hovoří několik jasných faktů. Komu by se chtělo přidat si k nákladu železné rudy ještě těžké nářadí? Havíři tehdy spíše než klíny používali želízko a mlátek[106]. Tato teorie je romantická, ale málo pravděpodobná. Druhá teorie pracuje s tvarem velké enklávy, která při pohledu zdálky připomíná klín. Pro ni bych se s velkou důvěrou přiklonil.

Již v 17. století na velké louce pod Klínovou boudou vyrostla celá řada stavení. Podle první boudy se jim říkalo Keilbauden – Klínové Boudy. Jejich obyvatelé se po úpadku hornictví a hutnictví živili především chovem dobytka a dřevařením. Rodiny byly obdařovány spoustou dětí, a tak v okamžiku, kdy si stát uvědomil nutnost základního vzdělání venkovských obyvatel, poslal sem prvního učitele. Stejně jako na mnoha jiných odlehlých místech se tu objevil vysloužilý voják, jehož jedinou kvalifikací byla znalost čtení, psaní a základních počtů. Zpočátku putoval mezi Klínovkami, boudami dole u Klínového potoka a staveními na nedaleké Pláni. Vyučování probíhalo v obytných místnostech jednotlivých stavení. Kantor žil velmi chudě, rodiče platili za žáka jen 3 krejcary týdně. Od některých se mu nedostalo ani této úředně stanovené almužny. Výsledek jeho pedagogického působení tak jako tak nemohl

▲ 1965 ▼ 1965

▲ 1970

být valný, děti školu často navštěvovaly nepravidelně, protože se musely zapojovat do celodenní lopotné a mozek otupující dřiny. Teprve na počátku 20. století, kdy na enklávě žila ve dvanácti chalupách téměř stovka lidí, tu vznikla opravdová škola (dnes objekt čp. 90 s příhodným názvem Kantorka využívá vrchlabské gymnázium).

Klínové Boudy a okolí žily na přelomu 19. a 20. století také sportovním životem. Do dějin lyžování se zapsaly jako místo startu mezinárodních lyžařských závodů v roce 1902, kdy se odsud běželo do Hořejšího Vrchlabí[107]. Na Klínovkách se nacházel lyžařský můstek (Můstek Guido Rottera), který patřil zdejšímu lyžařskému klubu Rübezahl[108]. Vystavěli ho v roce 1924 nákladem 10 tisíc československých korun, skákalo se na něm kolem 30 metrů, přičemž rekord činil 44 m (údaj k roku 1930).

Vraťme se zpět k samotné Klínové boudě. Na konci 19. století byla dobře zavedeným horským hostincem s dvanácti vytápěnými místnostmi. V roce 1912 vyhořela, Herrmann Buchberger ji ihned vystavěl znovu, o rok později ji ale prodal třem bratrům Bönschovým. Vnějším důkazem prosperity bylo několik následujících významných přestaveb. Její konečná podoba vznikla mezi lety 1920 a 1940. Tragicky skončila válka pro majitele boudy Johanna Brauna. Čeští partyzáni ho za nepovolené držení zbraně přímo před boudou bez soudu zastřelili, když předtím přinutili sousední starousedlíky, aby mu vykopali hrob[109].

V roce 1963 přešla Klínovka do vlastnictví státního podniku Interhotely Krkonoše.

Svého tragického zániku se dočkala 22. února 1970[110]. Na lyžařském kursu tu tehdy byli studenti z Vysokého Mýta. V deset hodin dopoledne vybuchl dieselový agregát, který nejen pro boudu, ale i pro ostatní objekty na enklávě vyráběl elektrický proud. Hořící nafta, na jejíž hašení nebyl v boudě dostatek vhodných prostředků, vystříkla na stěny a požár se s nepředstavitelnou rychlostí rozšířil do celého objektu. Veškerá lidská snaha o lokalizaci nebo zastavení požáru stavení, které bylo z velké části vystavěno ze dřeva, byla marná i vzhledem ke skutečnosti, že hasičské sbory v okolí neměly dostatek vhodné techniky k příjezdu ani k samotnému hašení. Požár trval jen něco málo přes dvě hodiny, krátce po poledni se poslední ohořelé zdi zřítily do spáleniště.

Kolínská bouda – Bobí Boudy

Bodenwiesbauden

GPS
50.6706678N, 15.7302361E
1 120 m n. m.

Velká skupina bud jižně od Pece pod Sněžkou leží v nadmořské výšce od 950 do 1120 metrů nad mořem. Místo s klimatickými přednostmi a dobrými lyžařskými terény bylo vyhledáváno českými i německými turisty i sportovci.

Zvláštní postavení tady měla Kolínská bouda (22 pokojů a 48 postelí po přestavbě v roce 1927), která za první republiky patřila Klubu československých turistů (KČST), konkrétně jeho kolínskému odboru. Ten se v prvních letech po svém založení rozhodl vybudovat pro své členstvo útulek, po delším zvažování zvítězila myšlenka předsedy odboru Františka Holpucha zaměřit se na nejvyšší české hory – také z toho důvodu, že čeští turisté a hosté jsou zde odkázáni ponejvíce na německé budaře. Uvažovalo se buď o zakoupení existujícího objektu, nebo o pořízení pozemku k výstavbě nové boudy. K chalupě na Bobích loukách, nebo chcete-li na Lučinách, se Kolínští dostali dílem šťastné náhody. Vědělo se, že krkonošští horalé jen neradi něco prodávají a navíc se brání pronikání českého živlu na území, kde se cítí být doma.

Holpuch získal pro svou myšlenku bezvýhradnou podporu a počal nejprve vyjednávat o koupi objektu u Rokytnice nad Jizerou. Majitel Körber chtěl za svůj Waldhaus původně 450 tisíc[111], což nebyla cena přemrštěná. Poté ale vyslovil další požadavky, a tak z dohody sešlo. Pak začali Kolínští jednat s bývalým vrchlabským hrabětem Czernin-Morzinem o nákupu hotelu Rübezahl ve Špindlerově Mlýně. Holpuch se do jednání snažil zapojit i pozemkový úřad a vyjednat s ním vyjmutí některých jiných Morzinových objektů ze záboru, což se však nepodařilo. Ani tady kolínský odbor neuspěl. Znovu se jednalo o Waldhausu (1925), tentokrát s podporou případného nájemce, který byl ochoten jednorázově investovat 150 tisíc korun. Körberovy nároky ale byly příliš vysoké. Pak se začalo uvažovat o zchátralé Lesní

boudě,[112] která byla na prodej za půl milionu. Také se v roce 1926 zvažovalo o koupi parcely po vyhořelém stavení nad Dolním Dolem (dnes Dolním Dvorem) v místě, kterému se říká Zlaté návrší. Majitel chtěl jen docílit výměny pozemku, což bylo možné uskutečnit jen příliš složitými jednáními s pozemkovým úřadem a státními lesy. Navíc leželo místo mimo hlavní turistické cesty. Další zvažovanou lokalitou bylo Benecko, kde byla jedna bouda k mání. Kolínské však od vážného jednání odradila nízká poloha Benecka.

6. března 1927 se Holpuch vypravil za majitelkou Lesní boudy. Ta boudu prodat nechtěla, ale sdělila mu, že Emil Kneifel, její bratr, je ochoten prodat domek na Bobích Lukách.[113] Holpuch využil situace a 13. března téhož roku se vypravil na Bobí Louky ke Kneifelovi. Po krátkém a seriózním jednání Kneifel vyslovil i požadovanou částku 85 tisíc korun, která se Holpuchovi i přes malou velikost boudy, ale vzhledem k její poloze a perspektivě po dobudování lanovky na Černou horu zdála přiměřená. Holpuch však neměl zmocnění ke koupi, a tak se domluvili na dalším jednání do 14 dnů. Po návštěvě trutnovského stavebního úřadu se zjistilo, že je bouda zatížena hypotékou 12 tisíc korun u spořitelny v Horním Maršově.

Kneifel mezitím začal na prodej tlačit, a tak se tři členové odboru KČST (Holpuch a jednatel Otakar Rykr s manželkou Antonií) vypravili 27. března 1927 ke Kneifelovi. Po vážném jednání byl Kneifel ochoten slevit 5 tisíc a za tisícovku přidat 3 nové stoly a 10 židlí. Smlouva stvrzena v pravé poledne rukoudáním s kupní cenou 81 tisíc korun československých s odečtením hypotečního dluhu a možností odstoupení od smlouvy do 12. dubna. Kolínští tím získali vlastní boudu a zároveň první krkonošskou boudu pro KČST.[114]

Kolínští od smlouvy neodstoupili a oslovili stavitele Františka Fimmla ze Svobody nad Úpou jako projektanta přestavby. Na mimořádné valné hromadě poté rozhodli o koupi i způsobu získání potřebných financí na přestavbu, která měla stát 155 tisíc. Odbor vydal dílčí dluhopisy se čtyřprocentním úrokem na obnos 200 tisíc. Písemná smlouva byla uzavřena 12. dubna, Kneifel tentýž den dostal požadovaných 69 tisíc korun. Rozhodnuto bylo také o jméně boudy – Kolínská bouda. Roku 1929 se zřídila telefonní linka z centrály v Černém Dole. Celodenní dodávku elektřiny se podařilo zajistit napojením na síť Východočeské elektrárny.[115]

◄ 1935 ▲ Kolem r. 1935

Nájemcem Kolínské boudy byl před rokem 1935 Ferdinand Nejedlý, který nedaleko od Kolínské boudy vystavěl na strategickém místě celé enklávy – křižovatce cest od Černé hory, Černého Dolu, Pece pod Sněžkou a Velké Úpy – svou vlastní Pražskou boudu[116] s plánovanou kapacitou 32 hostinských pokojů s tekoucí vodou a velkou společnou noclehárnou pro méně náročné turisty.

Bouřlivý rok 1938 se nevyhnul ani Lučinám. Češi opouštěli ze strachu před Henleinovci hory. Posledním českým hostem Kolínské boudy byla do 13. září manželka tehdejšího předsedy kolínského odboru KČST Antonie Rykrová. Nový nájemce Kolínské boudy Karel Kafka na boudě ještě nějaký čas zůstal a 23 října 1938 se s ním v Nové Pace sešli členové výboru, aby s ním projednali nastalé poměry. Kafka mohl na boudě, která se ze dne na den ocitla na německé půdě, zůstat až do Vánoc. Mohl si s sebou odvézt svůj nábytek, klubovní inventář musel ponechat na místě. Roku 1940 byla bouda překnihována do německého majetku s vyloučením likvidace, majitelem se stala liberecká pobočka společnosti s ručením omezeným Aufbaufonds-Vermögensverwaltungs-Gesellschaft m. b. H. se sídlem v Sienu. Kolínští turisté o tom byli pouze stručně vyrozuměni, ačkoliv se jednalo o zábor jejich majetku způsobem, který bychom mohli označit za krádež.

19. května 1945 převzal boudu zástupce KČT župy krkonošské. Po nahlédnutí do maršovských pozemkových knih se zjistilo, že bouda během války dvakrát změnila majitele – výše uvedená společnost ji prodala hned roku 1940 Karlu Hamplovi a 15. října ji odkoupila, nebo zdědila Tyrolačka Marie Heckelová a nazvala ji Tirolerbaude neboli Tyrolská bouda. Předtím měla být podle jejího sdělení bouda prázdná. Heckelová boudu provozovala řádně a provedla na ní opravy i údržbu. Díky ní mohli Kolínští převzít boudu po válce v naprostém pořádku.

Od září 1945 si boudu pronajal Bohuslav Novák z Kolína. Do 20. prosince ji adaptoval a připravoval na zimní sezónu, která ovšem nebyla valná. Teprve na jaře roku 1946 se návštěvnost hor zlepšila. V letech 1947 a 1948 proběhla významná přestavba, bouda se zvětšila o dvanáct pokojů, jídelnu, vinárnu a byt nájemce. V květnu 1950 skončil Novákův nájem, provoz boudy převzalo sokolské družstvo Vzlet v rámci reorganizace tělesné výchovy v Československu. Nájemce Novák zůstal na boudě nadále jako vedoucí a zaměstnanec družstva Vzlet. Po další reorganizaci se ze Vzletu stal národní podnik podléhající Státnímu výboru pro tělesnou výchovu. Roku 1952 vykopal nedaleko boudy nákladem 250 tisíc Kč kolínský studnař Novotný patnáctimetrovou studnu na místě, kde vodu našel poděbradský architekt Lustig. Již v roce 1954, kdy bylo zahájeno pravidelné vysílání ČT, pořídil Novák na boudu televizi. V první polovině 50. let bouda zaměstnávala v sezoně přes 20 lidí.[117]

Roku 1954 převzal znárodněnou boudu národní podnik Restaurace a jídelny, přičemž ale bouda zůstala pod Státním výborem pro tělesnou výchovu. O boudu se v té době staral doktor Med, kolínský sportovní funkcionář.

▼ 1970

▲ 1954 ▼ 1958

Kotelská bouda

Kesselbaude

GPS
50.7426144N, 15.5439889E
1 040 m n. m.

Řadila se mezi typické krkonošské hospodářské boudy. Její zbytky můžeme objevit na jižním svahu Krkonoše v sousedství zeleně značené Krakonošovy turistické cesty z Horních Míseček do Kotelních jam a ke Dvoračkám. Luční enklava, na které se bouda nacházela, vznikla zřejmě již v 17. století vykácením řidšího lesa s malými světlinami a prameništi. Zdejší oblast patřila hraběcímu rodu Harrachů, kteří zde v letech 1707 a 1708, ve stejné době, kdy vznikly nedaleké Dvoračky, nechali vystavět Kotelskou dvorskou boudu. Hrabě Sweerts-Sporck jako dohlížitel nad hospodářstvími v Harrachovském panství enklávu zahrnul do svého projektu na zvelebení a zmodernizování budního hospodářství. Na místě původního stavení nechal v roce 1748 postavit Harrachovou investicí 10 000 zlatých (přičemž původní rozpočet činil 4 000 zlatých) novou Bedřichovu boudu (Svatého Bedřicha kotelná bouda pro dobytek). Jméno nesla podle tehdejšího majitele panství hraběte Bedřicha Harracha. Impozantní stavba měla dvě obytná křídla na vysokých kamenných podezdívkách situovaná kolmo do svahu. Vzadu je spojovala budova chléva. V dobách rozkvětu budního hospodářství na ní hospodář choval osmdesát krav a třicet koz.

V polovině 18. století stála nedaleko boudy kaplička, na louce pod ní tři nevelká hospodářská stavení, ke skromné obživě přispívala dvě políčka a rybníček. K boudě patřilo 52 ha pastvin, velká louka, která dávala 60 horských fůr sena (v zimě saněmi dopravovaného do jilemnického panského dvora), a několik seníků nahoře na svahu Krkonoše a na loukách nad hranicí lesa. Úpadek hospodaření v 19. století boudu poznamenal chátráním, už před rokem 1821 byla zbořena část chléva a materiál byl použit na stavbu jedné z chalup na Dolních Mísečkách[118]. Krátkou záchranu pro ni představovalo zřízení panské hájenky. Její strategickou polohu a historickou hodnotu v turisticky i přírodně zajímavém krkonošském koutu rozpoznal Jan Buchar, který podnítil majitele stavení hraběte Jana Harracha k pořízení nové střechy. V roce 1910 se chystal boudu zakoupit pro své aktivity pražský SKI klub. Ještě před uskutečněním finanční transakce padla za nevyjasněných okolností (jednalo se prý o žhářství, ale pachatel nebyl nalezen[119]) za oběť ohni a nebyla obnovena[120].

▲ Kolem r. 1900 ▼ Kolem r. 1900

Kovárna Obří důl

Bergschmiede

GPS
50.7278081N, 15.7314217E
1 025 m n. m.

Kovárna, která po 2. světové válce krátce nesla jméno Na Kovárně[121], se původně jmenovala Bergschmiede. Její existence úzce souvisí se skutečností, že Obří důl byl jednou z nejvýznamnějších lokalit důlního podnikání v Krkonoších. Pravděpodobně již Vlaši – italští hledači drahých kamenů – při svých toulkách objevili v Obřím dole cenná rudní ložiska. První kutači se tu objevili už kolem roku 1500[122]. Nejvýznamnější osobnost důlního podnikání v historii Krkonoš, zakladatel města Vrchlabí Korutanec Kryštof z Gendorfu, zde intenzívně doloval kolem poloviny 16. století, kdy tady fungovalo sedm šachet a pět kutišť. Těžba pokračovala i o století později, kdy kutiště patřila Jakubu de Wagi. Dobývaly se zde arzenopyrit, chalkopyrit, pyrhotin a další rudy, z nichž se získávaly měď, arzen a síra. Důlní díla se soustřeďovala v oblasti Rudného potoka a Rudníku.

Můžeme předpokládat, že Kovárna vznikla v době před rokem 1568, kdy ji už vidíme zakreslenou nad ústím jedné z šachet na mapě z uvedeného roku. Jednalo se zřejmě o typickou důlní kovárnu s měchy a kovadlinou, ve které se ostřily hornické nástroje a opravovaly se důlní stroje i zařízení. Asi pětadvacet metrů pod kovárnou ústila ve svahu štola Barbora, u níž stála ještě v polovině 18. století další budova, asi cáchovna[123]. I když se předpokládal další rozvoj dolování, těžba začala naopak upadat. Ke krátkému obratu došlo v souvislosti se založením podniku pro zpracování arsenových a měděných rud v Peci pod Sněžkou začátkem 19. století. Firma patřila nejprve Ignáci Loubalovi, poté F. Winklerovi a nakonec Ruflerovi z Vratislavi. Jeho dědicové, na které majetek včetně Kovárny přešel v roce 1890, vše prodali roku 1918 vídeňské firmě G. T. Petzhold. V té době byla šachta pod Kovárnou hluboká 142 metrů a sahala téměř 25 metrů pod hladinu řeky Úpy. Těžba tady ale skončila už roku 1857. Bouda Kovárna byla upravena pro poskytování pohostinských služeb, na jejím štítu se skvěl nápis „Bergschmiede Gast und Weinhaus“. Pro turisty, kteří stoupali Obřím dolem k Obří boudě na Sněžku po Kavinově stezce, představovala vítané odpočinkové místo přímo lákající k menšímu či většímu občerstvení. K boudě přistavěli prosklenou verandu, prostranství kolem bylo upraveno a vybaveno stolky s lavičkami. Přístupná část šachty se využívala místo sklepa.

Riesengebirge
Bergschmiede

▲ 1915 ▼ 1915

Riesengebirge
Bergschmiede i. Riesengrund, 1010 m. ü. M.

„Stoupáme dále. Zůstavujeme za sebou nádherné luční koberce velkoúpské, již nám i děti z poslední salaše blahopřály a stinný les jakoby se s námi přišel pocelovat a se rozloučit. Došli jsme do Horské kovárny (Bergschmiede), poslednímu to obytnému stavení bezprostředně pod Sněžkou, které se tu vypíná dosud ve výši 1 010 m nad mořem. Stojí tu dosud; jak dlouho zde státi bude, tvrditi nemožno. Býval zde starý a znamenitý důl, z něhož mnoho pokladů Krakonošovi odebráno a také její sklepy, sledy to starých štol, na 142 m hluboko pod zem vedou a to víc jak 24 metrů pod koryto Úpy, ale zdá se, že slávu prastaré a známé Horské kovárny smete jednou za zimy vše ničící lavina, neboť cestu k ní si rok co rok pozvolna upravuje.

Nechme však chmurných vzpomínek a obavy pusťme mimo. Mladá šenkýřka z Horské kovárny, o níž rakouští četníci a celníci nejednu kratochvilnou historku vynesli, a o jejíž kůži tu v první řadě běží, staví nám na verandu s bezstarostným úsměvem láhev piva a oči jí šelmovstvím jen jen hrají. Nuže, nejdříve číš k číši, ať zemdlené ku další perné pouti osvěží síly a pak rychle ku ohradě verandy, a z celou duší vpíjejme do sebe ten nádhery obraz protilehlých vděků Hory Studničné.“[124]

Během první světové války se vojenská správa pokusila obnovit dolování, po roce se však důl znovu uzavřel z důvodu nerentability. Bouda se posléze dostala do rukou havíře Josefa Mitlöhnera. V roce 1927 ji z gruntu přestavěl na skutečný hostinský podnik. Z původní dílny se stala kuchyně, ve zbytku staré budovy sídlil majitel. Mitlöhner se roku 1930 pokusil těžit scheelit neboli wolframan vápenatý, minerál, který je důležitou wolframovou rudou. Mitlöhner vlastnil také sbírku místních minerálů, kterou hostům rád ukazoval[125].

Po válce se národním správcem objektu stal Leopold Pick. V padesátých letech proběhly v okolí boudy průzkumné těžební práce, mimo jiné se tu také hledal uran. Bouda v tu dobu sloužila jako ubytovna pro horníky. Původní stará část boudy vyhořela roku 1957. Po odchodu horníků roku 1959 bouda začala chátrat a v roce 1966 ji převzala Správa KRNAP, která ji upravila pro potřeby vědecko-výzkumné činnosti. Neměla ale dostatek finančních prostředků na její řádnou údržbu, a tak byla bouda roku 1979 zbourána. Na jejím místě dnes najdeme malé vyhlídkové a odpočinkové místo, nedaleko odtud je vstup do bývalých dolů, kam je možno se v omezeném počtu, v létě a s průvodcem podívat.

▲ 1929 ► Kolem r. 1930

Bergschmiede

Labská bouda

Elbfallbaude

GPS
50.7701672N, 15.5455178E
1 315 m n. m.

První písemná zmínka o stavení na místě Labské boudy zhruba z roku 1830 popisuje prostou chatrč v těsné blízkosti Labského vodopádu, kterou obhospodařuje žena z Rokytnice nad Jizerou, přezdívaná jménem Blasse[126]. Berthold Lessentin v roce 1900 napsal: *„Vznik první boudy u Labského vodopádu je datován asi před sedmdesáti lety. Asi v roce 1830 byla nad labským vodopádem zřízena bouda, pokud se tak dá říkat chatrči vystavěné z kamení a proutí. Vybavení této první občerstvovací stanice odpovídá chatrčím, které se dnes nalézají u Labského pramene nebo Pančavského vodopádu, ve kterých si turista opatří pivo, kořalku či housku. Zakladatelkou boudy byla jedna žena z Rokytnice v Čechách, známá v horských kruzích pod jménem „Blasse“. Skutečné jméno této ženy, která má velkou a váženou zásluhu na péči o krkonošské turisty ve druhé čtvrtině 19. století, je beze stopy ztraceno* (možné vysvětlení viz bouda U Sněžných jam – pozn. autora). *Zdá se dokonce, že ani její vrstevníci jméno zřejmě pořádně neznali, stejně jako se to stávalo i u některých dalších, například u v turistickém i horalském světě dobře známé figury ze Špindlerovy boudy s přezdívkou „Schwarze“ (Černý), chlápka, který se ve skutečnosti jmenoval Franz Schreyer. Paní „Blasse“ můžeme směle považovat za pionýrku krkonošského občerstvení.“*[127]

◀ Kolem r. 1865 ▲ Kolem r. 1880 ▼ 1912

Chatrč, která stála o něco níže, prakticky těsně nad Labským vodopádem, měla skýtat horským pocestným v dobách nepohody a sloty dostatečné útočiště a poskytovat jim skromné občerstvení v podobě sýra, chleba s máslem a kávu, kozí mléko a víno. Platilo se dle libosti. Po paní Blasse převzala místo její krajanka paní Dewaldová. Karl Herlosssohn, pražský rodák a německý spisovatel, novinář a encyklopedista, místo navštívil a vylíčil ve své knize[128] z roku 1849: *„V kamenech zřízený dům, který zdálky vyhlíží jako vápenná pec a dává vzpomenout na stavení z povídky Black dwarf od Waltra Scotta.“* Herlossson našel v boudě praskající oheň, konvici s kávou, dvě lavice, jednu židli a, můžeme-li mu věřit, dvě české harfenistky. Píše dále, že jedna z těchto panen trpěla bolestí zubů a měla bradu ovázanou modrým šátkem, přesto však začala při jejich příchodu zvesela hrát.

O něco později se stavba přesunula zhruba do místa dnešní boudy, paní Dewaldová pro ni vybrala místo, na kterém se bouda nacházela po následujících více než sto let. V jednoduché prkenné a šindeli obložené stavbě nechyběla ani kachlová kamna s železnou plotnou, která umožnila rozšířit jídelní lístek o další teplé nápoje i jídla.

V padesátých letech devatenáctého století koupil boudu Josef Schier z Hoření Rokytnice. Tehdejší prkenné stavení pokryté šindelem a vybavené kachlovými kamny rozšířil o jednoduché noclehárny v podkroví. Také dokázal zřídit jednoduchá stavidla nad Labským i Pančavským vodopádem, která zejména v dobách letního sucha zadržovala vodu. Pro turisty se pak několikrát denně stavidla otvírala a vodopády jim díky většímu průtoku poskytovaly nevšední vizuální i sluchový zážitek. Na jednom z bloků u Pančavského vodopádu lze dokonce nalézt nápis: 16. červenec 1859, otevřeno Josefem Schierem z Hoření Rokytnice čp. 113. V roce 1877 odkoupil stavení od stejnojmenného vnuka mezitím zesnulého Schiera hrabě Harrach, jemuž náležely všechny pozemky v místě. Poté, roku 1878, prozíravě pronajal Labskou boudu Lambertu Erlebachovi z Krausových Bud. Ještě téhož roku Erlebach boudu přestavěl tak, že v přízemí měla výčep

▲ 1960

▲ Kolem r. 1980

a restauraci a v patře 10 hostinských pokojů. Dalšími přestavbami v letech 1889 a 1905 získala bouda dostatek společenských prostor a počet pokojů stoupl na 42.

Na začátku léta 1900 zahájil Lambert Erlebach již svou třiadvacátou sezónu na Labské boudě. Během svého zdejšího působení se etabloval do úřadu opravdového otce hostitele. V tom roce již bouda nabízela pohodlný nocleh více než stovce milovníků hor.

24. března 1913 (pondělí Velikonoční) se v okolí boudy odehrál tragický lyžařský závod, při kterém zahynuli závodník Bohumil Hanč a divák a Hančův přítel Václav Vrbata. Celá událost je dodnes zastřena tajemstvím. Ani důkladné policejní vyšetřování nevneslo do události jasné světlo, rozhodující dobu asi devadesáti minut se nepodařilo zrekonstruovat. Víme zhruba, jak závod probíhal, na startu stanulo pouhých 6 závodníků (Bartel, Faistauer, Hanč, Jarolímek, Rath a Scheiner), kteří měli projet celkem tři okruhy, dva delší a závěrečný kratší. Delší okruh vedl z Labské boudy přes Martinovku k Petrovce, pak po hřebeni přes Sněžné jámy k dnešní České budce, Nové Slezské a Vosecké boudě, odtud zpět na Labskou louku, na Zlaté návrší k dnešní Vrbatově boudě a zpět na Labskou boudu. Víme také, že pořadatelé závod po změně počasí, když se z osmi stupňů nad nulou ochladilo na mínus patnáct, po dohodě zrušili. Hanč se s divákem Vrbatou setkal asi někde v oblasti Harrachových kamenů. Vrbata zahynul na místě, Hanče ještě živého dopravili na Labskou boudu, kde ho ovšem ani dva přítomní lékaři nedokázali zachránit. Událost připomínají velká mohyla Hanče a Vrbaty na Zlatém návrší a Hančova mohyla nedaleko Pančavy.

Po roce 1918 byla Labská bouda, stojící na Harrachovském panství, podobně jako mnohé jiné vyvlastněna. Novým nájemcem se stal Bedřich Hloušek. Před druhou světovou válkou i za války už zase byla v německých rukou Wolfganga Hahna (1938) a Gerdy Hahnové (1942). 6. listopadu 1965 bouda vyhořela do základů. Oficiální příčinou požáru bylo neopatrné zacházení s otevřeným ohněm při opravě boudy. Později byla znovu vystavěna do dnešní kontroverzní podoby.[129] Základní kámen betonového monolitu byl položen 12. června 1969. Stavba trvala 6 let, slavnostním otevřením nevzhledného kolosu dne 15. listopadu 1975 byla zahájena zimní sezóna.

▲ 1915 ▼ 1920 ► Kolem r. 1935

Liščí bouda

Fuchsbergbaude

GPS
50.6854919N, 15.6996375E
1 233 m n. m.
(zaniklá)

Až do roku 1948 (13. dubna), kdy vyhořela, se Liščí bouda řadila mezi největší a nejpřednější krkonošské boudy nejen svou kapacitou hostinských pokojů a lůžek, ale také vyhlášenou kvalitou poskytovaných služeb. Na enklávě bývalé Liščí boudy dnes stojí Lyžařská bouda a bouda Prvosenka. Souvisí její jméno s liškou, vychytralým a lstivým zvířetem? Mně jako vrchlabskému rodáku i patriotovi by se zamlouvalo, kdyby se bouda jmenovala podle starého panského dvora, který stával kdysi na návrší jménem Fuchsberg (Liščí kopec, „Liščák“), a ze kterého mohli vyhánět krávy k letní pastvě právě na jihovýchodní svahy krkonošské Liščí hory. Původně patřila Liščí bouda rodině Zinneckerů, která zde celoročně hospodařila a již na konci 19. století si ke svému živobytí přilepšovala provozováním hospody. V roce 1908 boudu za 8000 zlatých koupil Johann Fischer, pocházející z nedalekých Zadních Rennerovek. Postupně ji z chalupy přeměnil v jeden z největších krkonošských horských hotelů. Fischer původně pracoval jako pasák dobytka na slezské Hamplově boudě, pak se stal nejprve pastýřem a pak domovníkem a zimním hlídačem na Luční boudě. Zde načerpal podnikatelské znalosti a zkušenosti – rodina Bönschů, pro kterou pracoval a které Luční bouda patřila, se řadila mezi nejúspěšnější a nejnápaditější krkonošské podnikatele přelomu 19. a 20. století.

◄ 1902 ▲ 1903 ▼ 1911

Johann Fischer se narodil 18. června 1868 jako nejstarší z devíti dětí v čp. 102 v boudě stojící na maličké enklávě pod Zadními Rennerovkami. Už jako kluk přispíval do rodinného rozpočtu tím, že v létě třikrát týdně nosil ráno před školou do Vrchlabí vždy dva pytle suchých smrkových šišek. Do Vrchlabí potom docházel denně, když získal práci v Rotterově fabrice. Poté již přešel na výše zmíněnou Hamplovu boudu. Vlastní mu ale nebyla jen píle a houževnatost. Böhnschům se stal trnem v oku (a to i přesto, že s nimi byl díky manželce Martě v těsném příbuzenském vztahu), jak vyprávěla Anna Seidlová, rozená Bönschová: *„Jednoho večera pravil dědeček (hospodář z Luční boudy Vinzenz Bönsch) ke svému synovi Emilovi: zítra brzy ráno dojdeš na Luční horu a koupíš ten statek. Z vedlejší místnosti pro vozky to slyšel jeden ze zaměstnanců (právě Johann Fischer). Ještě v noci zmizel a získal statek ještě předtím, než se tam Emil dostal. Když chtěli později na smrt nemocného dědečka odvézt do Velké Úpy na dobře odpérované drožce a on se dozvěděl, že tento dopravní prostředek pochází z Liščí boudy, tvrdohlavě nabídku (svého zetě, poznámka autora) na pohodlnou jízdu do údolí odmítl.“*[130]

K půdorysu původní horské chalupy přistavěl Fischer postupně levé i pravé křídlo a pro hosty tak bylo připraveno 75 lůžek, centrální vytápění, koupelny s tekoucí studenou i teplou vodou, garáže a telefonní spojení. Ve dvacátých letech se objekt znovu rozšířil a dosáhl kapacity 120 lůžek v 50 pokojích. Liščí bouda se postupně stala výletním cílem pražské smetánky, která využívala výhodné vlakové spojení mezi Prahou a Svobodou nad Úpou. Bouda nabízela ubytování a stravování v nejrůznějších cenových relacích, takže se tu pořádaly i školní lyžařské kursy. K dispozici byly po celou zimní sezónu učitelé lyžování i horští průvodci.

Fischer zemřel v roce 1939 ve věku jedenasedmdesáti let. O rok dříve mu Krkonošský spolek propůjčil plaketu Guido Rottera za podporu budování a značení turistických cest v nejvyšších českých horách.

Liščí bouda byla roku 1945 konfiskována jako veškerý ostatní německý majetek. Posledním vedoucím, správcem boudy byl Jaroslav Duben, za jehož působení ukončil existenci boudy oheň (stejně tak předtím Havlovy boudy u Výrovky, kde Duben působil). Duben si za nedbalostní trestný čin odseděl tři roky, ačkoliv je skoro jisté, že za požárem stála nepozornost podřízených, kteří mu byli přiděleni.

Po zavedení lyží do Krkonoš a zejména s rozvojem lyžařského sportu po první světové válce se Liščí bouda a její okolí stalo oblíbeným cílem milovníků lyžaření. Terény pod Liščí horou nabízely a nabízejí dobrou příležitost pro lyžařské začátečníky i pokročilé lyžaře, místo je příznivým východiskem pro lyžařské výlety i túry do bližšího i vzdálenějšího okolí. Bouda nabízela také sáňkařské možnosti, vedly odtud tří atraktivní sáňkařské dráhy[131]: z Liščí hory přes Tetřeví Boudy do Dolního Dvora, přes Hrnčířské Boudy do Černého Dolu a do Pece pod Sněžkou.

▼ Kolem r. 1940

▲ 1912 ▼ Kolem r. 1940

Luční bouda

Wiesenbaude

GPS
50.7346600N, 15.6974111E
1 415 m n. m.

Nejstarší. Největší. Nejnavštěvovanější. Nejdiskutovanější. K Luční boudě se hodí mnoho superlativů. V roce 1869 objevili při přestavbě mlýnice boudy kámen s letopočtem 1623 (nebo 1625), tedy rokem, který můžeme považovat za začátek nepřetržitého osídlení Luční boudy. Podle svědectví Bertholda Lessenthina se kámen ještě roku 1900 nalézal na severní straně verandy. *„Tento kámen je jako trvalá vzpomínka opatrován v severním rohu verandy.“*[132]

Zdá se ale, že pravdivá by mohla být domněnka Miloslava Bartoše, autora monografie Příběh Luční boudy, kdy rok 1623 nebo 1625 by mohl být rokem přestavby původní jednoduché dřevěné boudy v důkladnější kamenné stavení nebo stavení s kamennou podezdívkou.[133] Dokazovat by to mohla i skutečnost poměrně čilého provozu na „slezské stezce přes hory“ již ve druhé polovině 16. století. Její existenci ale nepotvrzuje Globicova mapa vycházející z Globicova měření v září 1668 v rámci výpravy hraniční komise do Krkonoš. Poprvé se tedy objevuje až roku 1720 na mapě Čech, kam ji zakreslil kartograf Johann Christoph Müller. Ještě o pár let starší je první písemný doklad – kupní smlouva z roku 1707.

▲ Kolem r. 1940 ► 1905

O založení boudy hovoří dvě krátké pověsti. Jedna z nich vypráví o mladém mileneckém (a manželském) páru, který se nejprve nechal oddat evangelickým pastorem v Křižlicích a pak chtěl odejít za náboženskou svobodou do Slezska. Na Bílé louce se jim zalíbilo, a tak se tady usídlili a začali tu hospodařit (viz vyprávění Bertholda Lessenthina). Druhá pověst mluví o dvou hraběcích synech, kteří se po smrti otce znesvářili o majetek. Slabší z nich musel uprchnout

do hor, kde si, vyčerpaný a nemocný, postavil malou chýši v blízkosti dnešní Luční boudy. Silnější bratr, který ho pronásledoval, ho nalezl a nakonec se nad ním slitoval a odvedl ho do bezpečí. Bratři se pak na místě chýše rozhodli postavit přístřeší, které by chránilo další poutníky před nepřízní počasí.

Prvním známým a doloženým hospodářem na Luční boudě byl Christoph Erben. Víme to z kupní smlouvy, kterou s ním roku 1707 uzavřela vrchlabská hrabata Morzinové. Podle smlouvy mu za 30 kop rýnských prodali boudu se všemi loukami, pastvinami, právy i oprávněními vyjma práva loveckého. Erben pocházel z místa, kde se dnes nachází Hořejší Vrchlabí.[134] Měl ročně platit šest rýnských jako úrok z pozemku a obvyklý plat za pastvu. Vrchnost se zavázala k poskytnutí dopravy (za úplatu) v případě, že bude Erben chtít boudu přestavět. Erben tu hospodařil do roku 1730, pak Morzinové celé hospodářství znovu prodali Hansi Bradlerovi za 110 zlatých (50 zlatých hotově, pak 4 zlaté ročně až do splacení závazku). I Bradler měl platit šest zlatých ročně za pozemek. V té době již bouda bezpochyby sloužila i jako útulek pro cestující přes hory, stejně jako její velká konkurentka Hamplova bouda[135] na nedalekém svahu nad Malym Stawem. Podle smlouvy byl totiž nový budař zavázán k co nejlepšímu čepování piva a k zákazu odebírat cizí pálenku, zejména tu slezskou. K nutné opravě zchátralého stavení poskytla vrchnost Bradlerovi tisícovku cihel, vápno a 45 kmenů stavebního dřeva, které si ale hospodář musel k boudě dopravit na vlastní náklady.[136]

Po Bradlerovi hospodařili na Luční boudě Rennerové, a to téměř celé století (1772–1853). Příjmení majitele se změnilo s kupní smlouvou z roku 1853. Boudu od Jakoba Rennera koupil jeho zeť Wenzel Hollmann, manžel jeho dcery Moniky. (Jakob Renner později, 11. dubna 1868, ve věku jedenasedmdesáti let zahynul v náhlé sněhové vánici na místě, kde dnes míjíme Rennerův kříž.) Po W. Hollmanovi jako majitel následoval jeho syn Johann Hollmann. Od něj Luční boudu získal roku 1876 Christoph Häring ze Svatého Petra. Po něm už boudu držela až do konce druhé světové války podnikavá rodina Bönschů.

Nechme teď promluvit Bertholda Lessentina prostřednictvím jeho knihy Riesengebirge im Winter, která vyšla ve slezské Vratislavi roku 1901.

„Luční bouda, která byla v minulé zimě hojně vyhledávána přáteli lyžařského sportu k delším pobytům a která se zimnímu provozu stále více přizpůsobuje, bude

i v následující zimě ještě více zohledňovat radosti zimního sportu i díky nově zřízeným vytápěným pokojům... Právě okolí Luční boudy jest možno označiti za opravdovou „vysokou školu“ zimního sportu, jmenovitě lyžaření. Nabízí příležitosti k bezpečnému cvičení a zároveň k větším vyjížďkám v nádherných terénech. Dvouvrcholová Studniční hora, návrší s kapličkou, Luční hora se svými mírnými severozápadními svahy, náhorní plošina k boudě Prince Jindřicha a k Obří boudě, sjezdy do Pece pod Sněžkou a Špindlerova Mlýna, to vše jsou nabídky pro lyžaře, jaké nikde jinde nenalezne. O tyto předosti se Luční bouda dělí s Rennerovou boudou, donedávna v zimě zavřenou, nyní již také celoročně provozovanou.

Luční bouda jest nejstarší boudou celých Krkonoš. Opakovaně je zmiňována ve starých kronikách jako nejbohatší a nejhlavnější mezi všemi. Její nejstarší dějiny jsou spojeny s pověstí, ve které hrají titulní role náboženská nesnášenlivost a láska. Svatba milenckého páru, hluboce vyznávajícího evangelium, a jejich následný útěk před náboženským pronásledováním do hor poté, co byli v Křižlicích oddáni evangelickým pastorem, je přivedly až na Bílou louku.

Původně dřevěná stavba, jednoduchá roubenka, byla již roku 1625 nahrazena stavením na kamenných základech. Během výstavby kaple na Sněžce (1668–1681) řemeslníci do té doby trochu skryté a utajené stavení „objevili“ a navázali s jeho obyvateli družný společenský styk.“[137]

V době, kdy Lessenthin pravidelně navštěvoval boudu, patřila tedy už rodině Bönschů, Höring jim ji prodal za 7500 rakouských zlatých roku 1886. Kupci byli tři: otec Ignaz Bönsch a jeho dva nejstarší synové Vincenz a Wilhelm. Otcův podíl získal již o dva roky později jeho další syn Johann. Ten také na boudě dále hospodařil až do roku 1905. Ještě před ním se krátký čas staral o boudu starší bratr Wilhelm s manželkou. Zimním strážcem boudy byl v té době Johann Fischer, s rodinou spřízněný díky ženě Martě, dceři Vinzenze Bönsche (viz kapitola o Liščí boudě).

Johann Bönsch byl výborný fotograf, amatérský ornitolog a preparátor. Vlastnil a pravidelně rozšiřoval svou sbírku vycpanin tažných ptáků, kteří při podzimních a jarních přeletech hynuli v extrémních horských podmínkách. Roku 1905 prodal Johann svůj podíl staršímu bratru Vinzenzovi, který v roce 1906 předal vedení boudy svému synu Emilovi, jemuž po 1. světové válce pomáhali s provozem jeho bratři Eugen a Robert. Roku 1927 rozdělil osmdesátiletý Vinzenz svůj dvoutřetinový podíl (jedna třetina stále patřila bratru Wilhelmovi od koupě od Häringa) mezi svých jedenáct žijících dětí.

▲ 1915

Jak se za Bönschů na Luční boudě hospodařilo? 15 kusů dobytka zůstávalo na boudě přes zimu, v létě se jeho počet zdvojnásoboval. 200 litrů mléka pro provoz boudy nestačilo, a tak se nosilo z Modrého dolu (Studničné Boudy) a Rennerových Bud. Personál čítal přes šedesát osob. V sezóně se denně připravovalo 700–800 teplých jídel, zhruba stejný počet studených jídel počet vydaných chodů zdvojnásoboval.

Od roku 1935 do konce války vedl boudu Hans Fuchs, syn Anny rozené Bönschové, čtvrtého dítěte Vinzenze. Emil se prozíravě odstěhoval do severního Štýrska.

V noci z 1. na 2. října roku 1938 Luční bouda lehla popelem. Více o tom píše Miloslav Bartoš ve své knize. Jedna z verzí o vzniku požáru tvrdí, že boudu podpálili odcházející českoslovenští vojáci, kteří prý využili útěku osazenstva do Slezska k velkému alkoholovému dýchánku. Jiná zase dává požár za vinu příslušníkům freikorpsu, kteří boudu obsadili. Výsledek vyšetřování se přiklonil k první verzi. 8. října k vypálené boudě napochodovala jednotka horských myslivců z Jelení Hory. Tehdejší spolumajitel boudy Herbert Beutel zpravil o stavu boudy německý tisk v tom smyslu, že byla vyplundrována, vykradena a zbylo z ní po požáru jen několik holých zdí. Hned v říjnu 1938 započala obnova boudy. Díky nezničené elektrárně na Bílém Labi se podařilo za pomoci elektrického výtahu provizorně zastřešit zbytky hotelu. Odhad škod činil více než 1,3 miliónu říšských marek, o získání kreditu 500 tisíc říšských marek pro obnovu boudy se zřejmě postaral župní hejtman Konrad Henlein, který také pomohl s opatřením nedostatkového stavebního materiálu. Vláda druhé československé republiky, které byl předložen soupis škod, uhradila škodu ve výši 1,56 miliónu říšských marek, která vznikla vypálením a zničením Luční boudy, Rennerovy boudy a Richtrovy boudy, patřících do rodinného firemního majetku. Roku 1941 byla obnova Luční boudy u konce. Za války pracovali na boudě angličtí, francouzští a ruští zajatci, zřízen tu byl zajatecký tábor. Probíhal tu také výcvik Hitlerovy mládeže a spojařek. Několik dnů po konci války boudu obsadili ozbrojenci z Národní gardy a jednotka československé armády. Ještě předtím tudy prchali a často tu nocovali němečtí vojáci, dezertéři, kteří se snažili vrátit do svých domovů ve Slezsku, nebo pokračovali směrem na Liberec v touze dostat se do amerického zajetí.

▼ 1915

▲ Kolem r. 1944 ▼ Interiér kolem r. 1940

Martinovka

Martinsbaude

GPS
50.7720994N, 15.5751603E
1 260 m n. m.

Na jihovýchodním svahu Vysokého Kola necelý kilometr pod státní hranicí stojí Martinovka (Martinsbaude). Probíhá kolem ní cesta od Labské boudy, po které se dá pokračovat buď nahoru ke státní hranici, nebo z kopce dolů kolem Brádlerových Bud do Medvědího kolena. Původně sloužila letní pastvě dobytka z Krausových Bud. Ačkoliv se někdy uvádí rok 1642 jako rok jejího založení protestantskými uprchlíky, na Grauparově mapě z roku 1765 ji nenajdeme. Můžeme proto za rok jejího vzniku směle považovat letopočet 1795, kdy ji na pozemku jilemnické harrachovské vrchnosti zbudoval Martin Erlebach z Krausových Bud, podle jehož křestního jména bouda nese své jméno. Z roku 1830 pochází údaj, podle kterého měl povoleno chovat tu 44 kusů hovězího dobytka a 6 koz. Pastevní oblast se rozprostírala směrem k severu od boudy až ke hranici s Dolním Slezskem a na východ k hranici vrchlabského panství.

▲ 1903 ► Kolem r. 1930

Na enklávě stály původně tři boudy – Stará a Nová Martinovka a směrem na severovýchod asi 300 metrů vzdálená menší Wanzerlova (nebo také Rennerova) bouda s 18 kravami a 3 kozami[138]. Od roku 1849 je jako budní hospodář uváděn Václav Lauer a později jeho syn Johann, který boudu už roku 1879 přestavěl na hostinec poskytující skromné ubytování. Vedle chovu dobytka se u Martinovky pěstovaly také brambory na vůbec nejvyšším místě v celých Krkonoších. Ostatní dvě boudy Harrachové nechali zbourat v roce 1901 v souvislosti se zákazem pastvy a snahou obnovit klečové porosty. Tragédie postihla hospodářovu rodinu roku 1900, kdy ve sněhové vánici na hřebeni zmrzli jeho dva

synové (celkem Lauerovi porodila žena osm potomků): *„22. března 1900 se hřebenová cesta u Vysokého Kola stala jevištěm tragédie ve sněhové bouři, které padly za oběť dva mladé lidské životy. Dva synové Johanna Lauera, majitele hostince na Martinových Boudách, deseti a čtrnáctiletý, opustili brzy odpoledne se svými rohačkami otcovskou boudu, aby ze severní strany hor přivezli dřevo. Na zpáteční cestě je přepadla sněhová vánice, minuli tehdejší nedokonalé tyčové značení a zabloudili v prázdnotě hřebene v mlze, vichru a hustém sněžení. Jejich otec se vrátil ze Špindlerova Mlýna až pozdě večer, takže cenné hodiny pro možnou záchranu byly ztraceny. Odpoledne je hledala jen matka, bohužel bezvýsledně. Ještě v šedi nadcházejícího rána následujícího dne se otec spolu s dalšími zachránci ze sousedních bud vydali hochy hledat. Setkali se s nimi po mnohahodinovém hledání, zmrzlými v kleči, jeden již nežil a druhý umíral. Pohřeb se konal 26. března na hřbitově ve Špindlerově Mlýně za hojné účasti obyvatel horských bud.“*[139] Z úmrtních listů obou chlapců se dozvídáme, že bezprostřední příčinou smrti bylo umrznutí způsobené velkým vyčerpáním někdy v noci z 22. na 23. březen 1900.

Roku 1908 si Martinovku pronajal Vinzenz Hollmann z Brádlerových Bud. O dva roky dříve, roku 1906, tu s laskavým svolením hraběte Harracha zřídil Jan Buchar, dolnoštěpanický učitel, propagátor turistiky, lyžování, Krkonoš i jejich přírody, velkou desetiarovou botanickou zahradu. Během první světové války zahrada zpustla, nakrátko ji obnovil až roku 1930 univerzitní profesor Karel Kavina, častý zdejší host.

Od začátku roku 1912 měl boudu v pronájmu Otakar Hloušek z Nové Paky. Zkušený a úspěšný hoteliér Martinovku rozšířil, pro hosty připravil 14 pokojů, z toho 5 vytápěných. Po něm boudu převzal v roce 1925 Ferdinand Nejedlý, následovala rodina Lingnerova (od roku 1921 se objekt i pozemky dostaly do rukou státu na základě pozemkové reformy). Za první republiky se bouda s více než padesáti lůžky stala oblíbeným výletním místem české smetánky a umělců.

Po záboru Sudet v roce 1938 boudu převzali bratři Hollmannové z Jeleních Bud. Poslední tři válečné roky sloužila jako rekreační, relaxační a ozdravný objekt pilotům německých vzdušných sil Luftwaffe. Po porážce Německa se bouda vrátila do rukou českého státu a působili tu národní správci. První týdny svého života tady strávila díky svému otci, který boudu spravoval, budoucí tenisová hvězda Martina Navrátilová, která prý podle boudy dostala své křestní jméno[140].

▼ Kolem r. 1900

▲ 1914 ▼ Kolem r. 1935

Mísečná bouda

dnes Jilemnická bouda
Schüsselbauden

GPS
50.7357550N, 15.5689214E
1 030 m n. m.

První stavení na enklávě Mísečných Bud je datováno až do roku 1642. Počátky zdejšího osídlení jsou spojeny především s těžbou dřeva a hornictvím. Postupně zde vznikla osada, která soupeřila s Pomezními Boudami o privilegium nejvýše osídlené obce v Čechách.

Horní Mísečky mají také přímou spojitost s počátky českého lyžování. V jedné ze zdejších kronik se roku 1889 objevuje zápis o nálezu záhadných stop ve sněhu nedaleko Zlatého návrší, které tu objevil místní hajný Josef Rieger. Tajemství se osvětlilo teprve v další zimě, kdy dva z místních (Franz Donth a Wenzel Glaser) potkali tajemného muže s prkénky na nohou. Poseděli s ním v hospodě[141] (tenkrát s názvem Gasthaus zur Kesselkoppe, Hostinec u Kotle). Dozvěděli se, že přijel přes hranice z Dolního Slezska, z Jelení Hory[142]. Zjistili, že se jmenuje Oskar Vorwerg a je hejtmanem ve výslužbě. A vyslechli, že sloužil mnoho let v Kristiánii a tam se také naučil lyžovat.

Význam Horních Míseček vzrostl s rozmachem turistiky od počátku 19. století. Staly se oblíbeným cílem hostů ubytovaných ve Špindlerově Mlýně a přirozenou zastávkou poutníků na cestách z Rokytnice nad Jizerou nebo Harrachova do Špindlerova Mlýna. S Žalým je dodnes spojuje jedna z prvních turistických cest, pojmenovaná po propagátoru turistiky a lyžování štěpanickém učiteli Janu Bucharovi.

Roku 1932 se na Horních Mísečkách začala budovat turistická ubytovna pro mládež. *„Domov mládeže na Mísečkách. Aby na zimu, sportování a turistiku v Krkonoších pro mládež ubytovnu opatřil, zakoupil Krkonošský spolek se sídlem ve Vrchlabí na Mísečkách dům, který hodlá přestavět k výše uvedenému účelu.“*[143] V roce 1935 disponoval domov 30 lůžky.[144]

Až v roce 1936 získala enkláva Mísečných Bud telefonické spojení. Mísečkám v českých Krkonoších se dostává dálkového připojení k ústředně v Jilemnici. Spojení povede přes Benecko a Vítkovice do Dolních i Horních Mísečných Bud. Právě tak bude zřízeno vedení k Labské boudě, takže Mísečky budou mít spojení se všemi krkonošskými boudami.[145] Souviselo to jistě s otevřením nejvýše položené Masarykovy silnice na Zlaté návrší 6. září téhož roku.

27. prosince 1940, těsně po Vánocích, Mísečná bouda vyhořela. *„Mísečná bouda do základů vyhořela v noci na 27. prosinec. Lidem se nestalo nic, naproti tomu z inventáře se podařilo zachránit jen velmi málo. Příčinou požáru byl zkrat*

Gruss von den
Schüsselbauden.
Gasthaus zur Kesselkoppe.
Riesengebirge.

▲ 1903 ▼ 1911

Riesengebirge – Die Schüsselbauden mit der Kesselkoppe bei Spindelmühle, 1050 m ü. M.
Wintersportstation - Gasthof Schüsselbaude (vorm. „Kesselkoppe")

na elektrické instalaci… Na Horních Mísečkách stojí Mísečná bouda, která byla díky své poloze na jižním svahu Zlatého návrší a příznivým lyžařským terénům v okolí vyhledávaná hosty v létě i v zimě.[146] Majitelce boudy, vdově Karolíně Rennerové, se z boudy, která byla na enklávě Mísečných Bud největší, nepodařilo zachránit zhola nic. Bouda v té době disponovala 24 pokoji s 54 lůžky a velkou noclehárnou pro další méně náročné turisty.

V padesátých letech na Horních Mísečkách probíhal uranový průzkum, z té doby pocházely ubytovny Hořec a Kleč a taky Cáchovna. Dnes jsou Horní Mísečky považovány za jedno z nejlepších lyžařských středisek v Čechách. Bohužel jsou také snad nejmarkantnějším příkladem divokého podnikání v 90. letech minulého století. Enkláva dávno ztratila svůj původní ráz a z bohaté historie se toho mnoho nedochovalo.

▼ 1968

Gasthof Schüsselbaude
Besitzer Franz Renner
Schüsselbaude, 1050 m ü. M., mit Blick gegen die Kesselkoppe

▲ 1915 ▼ 1936

KRKONOŠE: Mísečky. Hotel Mísečná bouda 1058 m n. m telefon č. 48 Špindl.
RIESENGEBIRGE: Schüsselbauden. Hotel Schüsselbaude 1058 M ü M Telefon 48 Spindl.
25844 Z

Moravská bouda

Daftebaude,
Daftebauden

GPS
50.7691886N, 15.6068961E
1 225 m n. m.

Historie vzniku boudy na jihovýchodním svahu Dívčích kamenů sahá do první poloviny 19. století, kdy se sem vyháněl dobytek k letní pastvě, kosila se tráva a sušilo seno. Enkláva, která je zajímavá tím, že nezískala žádné jméno[147], tu jako prostor pro pastvu dobytka a sušení sena existovala už v 17. století. Dlouho tu nestálo žádné stavení, zřejmě z toho důvodu, že se zdejší lokalita řadila mezi krkonošská místa, o která se vedly vleklé hraniční spory. Nacházejí se tu vedle Moravské boudy další zajímavá stavení – Novopacká bouda (původně Nordbaude, postavená až v letech 1932–1934), bouda Spindler (postavena na přelomu 19. a 20. století) a bouda Vatra (dříve Zineckerova bouda). K enklávě Daftebauden patřily i dvě níže položené louky s Davidovou boudou a boudou Sedmidolí (dříve Spaltebaude, čp. 95), která je jedinečná svým zachovalým původním krkonošským půdorysem a vzhledem s typickou valbovou střechou. Stejně nebo podobně vypadala celá řada původních bud: Erlebachova, Scharfova, Stará Slezská, Petrova, Brádlerova a další.

V roce 1842 stálo na výrazné louce pod Petrovkou patřící po vyřešení hraničních sporů vlastníkům vrchlabského panství hrabatům z rodu Morzinů celkem 5 chalup, které sloužily jako letní boudy – útulek pastevců i zvířat při letní horské pastvě.

S příchodem prvních turistů vycítili tehdy zdejší pachtýři Erlebachové možnost přilepšení a zbudovali tu roku 1876 boudu, která tu od té doby hraje prim (dnešní Moravskou

◄ 1906 ▲ 1925 ▼ Kolem r. 1935

boudu). Vedle občerstvení nabízela i ubytování. Hlavním zdrojem příjmu zdejších budařů ale zůstalo až do 30. let 20. století zemědělství.

Podivné německé jméno boudy má poměrně jednoduché vysvětlení: přímo souvisí s o něco níže položenou Davidovou boudou, podle které se celá enkláva jmenovala (Davidbauden). Komolením názvu enklávy se snadno dostaneme ke jménu Daftebaude, zejména pokud si uvědomíme, že Němci vyslovují jednoduché písmeno V jako F.

Během německé okupace i za války bouda sloužila vojenským účelům. Cvičilo se tu německé vojsko a ubytovávali mladí rekruti, kteří zde kromě jiného absolvovali i náročný lyžařský výcvik v obtížných horských podmínkách. O svých tehdejších zážitcích vypráví Siegfried Fitzmann (kniha Erinnerungen: Weihnachten 1944 –Weihnachten 1948), který na Moravské boudě pobýval v roce 1944 jako mladý rekrut:[148]

„Před vchodem do Moravské boudy, kudy vedla cesta k Petrovce, se rozkládal velký volný prostor, který byl lemován lesem. Jednoho večera za jasného měsíčního světla zahlédli oba strážní postavu běžící po kraji lesa. Po varovném zvolání postava pokračovala tryskem pryč. Oba mladíci měli strach, chtěli dostát svým vojenským povinnostem. Otevřeli tedy hlavní vchodové dveře i dveře terasy a vystřelili z široké chodby. Ten rámus si dovedete představit. Všechno bylo rázem vzhůru, i polooblečení důstojníci vyběhli, v rukou pistole. Druhý den se všechno vysvětlilo. Jeden z pacholků Petrovy boudy se v noci vracel ze Špindlerova Mlýna a věděl, že u Moravské boudy se drží stráž. Chtěl se jí vyhnout, ale dostal se do pořádné šlamastiky, která pro něj naštěstí dobře dopadla.

Měli jsme dost času, abychom se naučili perfektně lyžovat. Jeden z instruktorů, který pocházel z hor, byl velmi dobrým lyžařem. Nutil nás, abychom v jeho stopách traverzovali svah. Věřím, že nikdo z nás si nedovolil opustit stopu, když jsme v oblouku viděli strmý svah pod sebou. Pro mnohé z nás to byl boj o život. Dobrovolně bychom se do toho nikdy nepouštěli.“

Teprve po válce a odsunu německé rodiny získala bouda dnešní české jméno. Provozoval ji státní podnik Restaurace a jídelny, přičemž se podařilo dobře zachovat její původní podobu. Citlivé stavební zásahy po roce 1989 ponechaly boudě starobylý charakter. Chloubou boudy je restaurace s původním vyřezávaným lustrem z roku 1932. *„Dřevěný lustr s vyřezávanými výjevy ze života v Krkonoších a typickými figurkami horalů s datováním výroby roku 1932 je umístěn v jídelně Moravské boudy. Svým rázem se hlásí k výzdobě Petrovky a některých dalších bud v Krkonoších. Stojí za prohlédnutí.“*[149]

▼ Kolem r. 1935

▲ Kolem r. 1935 ▼ 1952

Obří bouda

Riesenbaude

GPS
50.7391128N, 15.7288992E
1 395 m n. m.

Na důležité křižovatce cest na západním úpatí Sněžky stávala až do roku 1982 Obří bouda. Postavil ji tady podnikavý kupec Stefan Mitlöhner z Velké Úpy nákladem 1600 tolarů[150], který 23. dubna 1847 získal od hraběte Aichelburga svolení k *„výstavbě takzvané letní boudy z dřevěných přepážek k držení dobytka a taktéž v letním čase k poskytnutí toho nejlepšího poutníkům na cestu, jakož i příbytku a ochrany proti živlům, a dále mléka, smetany, másla a sýra“*[151]. Mitlöhner dokončil stavbu roku 1848. Nejednalo se o první stavení v místě, už po roce 1660 tu stávala prostá Panská bouda (Herrenbaude) s otevřeným ohništěm, kterou tu zřídil hrabě Schaffgotsch pro své poddané, kteří stavěli kapli sv. Vavřince na vrcholku Sněžky. Panská bouda ale neměla dlouhého trvání, v popisu poutníka z roku 1670 figuruje již v roli zříceniny. Majitel Obří boudy se ve druhé polovině 19. století několikrát změnil. Roku 1880 boudu získal Adolf Heyn (Warmbrunn, dnes Slezské Teplice, součást Jelení Hory). Příliv návštěvníků zesílil od chvíle, kdy roku 1883 dokončili cestu Obřím dolem. To donutilo Heyna rozšířit boudu tak, že patřila mezi největší v Krkonoších – 35 pokojů poskytovalo možnost noclehu stovce hostů.

Dejme teď slovo cestopisným kresbám Václava Durycha, který roku 1898 vydal v Pardubicích skvělou knihu Krkonoše: *Přímo pod Sněžkou, kde Planina na sever spadá v důl Malé Lomnice a v Obří důl na jih, nás zve ku malému zotavení mohutná Obří bouda, již r. 1847 postaviti dal kupec Mitlöhner z Velké Úpy. V okolí jejím je veselo a ryčno po celou letní saisonu. Množství výrostků prodává zde touristům fialkový neb koralový mech, fialkové kameny, dýmčičky a píšťalky z kosodřeviny a různé jiné předměty jako „upomínku na Sněžku“, a chaotickou směs lidských hlasů, pronikavé ječení píšťal a více méně podařené jodlování rozveselených turistů přehlušuje kolovrat, aby nohy tvé vzpružil k namáhavé pouti na vrch hory.*[152]

Po Heynově smrti na modernizované boudě od roku 1898 hospodařila jeho vdova. Zimním správcem boudy byl až do 1. 4. 1900 Stefan Dix, který zahynul v lavině. Jeho křížek najdeme na modře značené cestě z Obřího dolu k bývalé Obří boudě kousek nad bývalou vodárnou. Pak tu v zimě hospodařil Johann Mitlöhner, jehož rodiče, ženu i dvě děti

▲ Kolem r. 1850 ▼ Kolem r. 1850

▲ 1905

pohřbila 29. července 1897 ohromná zemní lavina[153], která sjela z jihovýchodního úbočí Růžové hory přímo na jejich dům v Obřím dole. Stalo se to v den, kdy Mitlöhner nebyl doma a shodou okolností se nacházel právě v Obří boudě. Mumraj, který popisuje Durych, měl být umocněn plánovaným prodloužením železniční tratě z Hermsdorfu (Sobieszow) až do sedla pod Sněžkou a přílivem dalších turistů. Plány zřejmě zhatila první světová válka, po níž ale na německé straně těsně za hranicí vyrostla Obří boudě moderní konkurence v podobě Slezského domu.

Na jaře a v létě roku 1907 podnikl Karel May s manželkou lázeňskou a odpočinkovou cestu do Slezska. 4. července 1907 manželé přenocovali v Obří boudě. Dojmy z cesty May zpracoval v jedné ze svých knih[154] (Abdahn Effendi, zápisky z cest, vyšla roku 1908, česky Abdán Effendi, 1995).

Kvůli těsnému sousedství české a německé boudy se tu ve 30. letech stalo několik dramatických událostí přímo či nepřímo souvisejících s nástupem fašistické diktatury v Německu. Roku 1935 sem přijela jednotka německého dělostřelectva v rámci cvičení. 24. září 1938 obsadili Obří boudu (a také Petrovku a Špindlerovku) povstalci, kteří odsud ostřelovali české hraniční hlídky. Ještě předtím se tu dvakrát roku 1925 (26. června a 5. září) setkali na takzvaném hraničním srazu[155] čeští komunisté s německými zástupci Svazu rudých frontových bojovníků.[156] Vyměnili si zde zástavy s nápisy *„Ať žije Rudá armáda, naše bratrské Rusko, komunistická internacionála – ať žije světová revoluce.“*[157]

Vánoční zážitek z Obří boudy popsal Alois Tippelt v jednom ze svých článků[158]: *24. prosince zaléval Krkonoše zářivý sluneční svit. Nový sníh nahoře nabízel ty nejlepší sportovní podmínky pro nadcházející sváteční dny. Slunce už stálo daleko na západě a z údolí se pomalu vkrádal soumrak. Celý den nebylo vysoko v horách vidět ani živáčka… Ne tak čilí a hluční byli hosté Obří boudy, na rozdíl od Slezského domu se tu nenacházela tak jednolitá společnost. U dlouhých oken velkého sálu se pohodlně rozsadili sudetští Němci z Trutnova a Liberce. Proti nim se vybavovaly mladé české manželské páry v rodném jazyce, zbytek osazenstva tvořili říšští Němci hlavně ze Saska, jak prozrazoval jejich přízvuk. V menším bočním sálu švitořili mladí Berlíňané obojího pohlaví. Obě společenské místnosti byly bohatě vyzdobeny jedlovými větvemi,*

hned za hlavním vchodem se tyčil mohutný vánoční strom a čekal na svou hodinu, zatímco se z jednoho koutu místnosti díky rádiu linuly vánoční melodie.

Protože zástup hostů zůstal po večeři pěkně potichu, odměnil je hospodář náhlým rozsvícením vánočního stromu, každý z hostů dostal od personálu symbolický dárek v podobě vánočního pečiva. Potom sám spustil píseň „O, Tannenbaum“, k čemuž se nadšeně přidali ostatní. Nakonec milý hospodář popřál všem šťastný vánoční večer. Bylo vidět, že jedna píseň může učinit zázrak! Hosté bez rozdílu věku, původu, národnosti a kdoví čeho dalšího ještě si navzájem potřásali rukama, Sasové s Berlíňany, ti se sudetskými Němci a všichni dohromady s Čechy. Ti se zpočátku cítili trochu odstrčeně, a ačkoliv občas přesně nerozuměli, co se jim říká, v Obří boudě zůstávala familiární nálada.

Vánoční večer na Obří boudě byl tím pravým horským budním večerem. Do role organizátorů se vžili Sasové. Zpívalo se, hrálo a vyprávělo. Sasky vykládali o tom, jak zvažovali, že stráví vánoční noc tady u paty Sněžky, jak se sdružovali v krkonošských spolcích v Drážďanech a Lipsku, přičemž se dušovali o své lásce a sounáležitosti k horám Krakonošovým. Nakonec se ke společné zábavě připojili i pražští Češi, a i když jim trochu rozuměli jen trutnovští nebo liberečtí Němci, sklidili zasloužený aplaus.

Tak probíhala Svatá noc ve šťastném a přemítavém duchu, do té chvíle, než kolem jedenácté přikvačili mladí ze Slezského domu a pozvali všechny ven k vánoční oslavě. Nikdo se nenechal pobízet. Asi 50 metrů východně od Slezského domu, přesně na státní hranici, se vypínala vysoká, světly ozdobená jedle, kolem níž se už shromáždilo velké množství sportovců.

Nádherná byla vánoční noc! Bezoblačná hvězdná obloha se klenula jako obrovská kupole nad měsícem ozářenými horami. Hory vypadaly mohutněji než jindy a daleké plochy zasněžených plání zářily v stříbřitě modravém třpytu. Na východě se jako nějaká alpská obryně vypínala Sněžka, na jejímž vrcholu se ostře rýsovaly boudy i observatoř. Zatímco pohled do Čech zakrývaly kopce krkonošského předhůří, pohled do Slezska nebyl nijak omezován. Z vesnic i měst zářila nesčetná světélka, která všem zvěstovala mír a pokoj Vánoc.

▲ 1910

Všichni stáli u vánoční jedle pěkně potichu, když se uprostřed objevil pastor. Na jeho znamení zahráli dva mladí melodii na foukací harmoniky. Potom pastor hovořil o smyslu Vánoc, přičemž vyzdvihl i sportovní hodnoty a ideály. Sportovci neznají hranice, všude se cítí být spojeni pravým kamarádstvím, duchem, kterého by si za vzor měli vzít všichni velcí a mocní tohoto světa. Přestože tady v tomto čase nešlo prožít skutečnou vánoční mši, naše shromáždění ji docela nahradilo. Nakonec pastor předčítal vánoční evangelium a potichu zazpíval Tichou noc.

Pomalu a přemítajíc se sportovci vraceli do svých pokojů, prodchnuti zázrakem svaté noci, kterou prožili ve velké společné sportovní rodině.

Po druhé světové válce byla bouda znárodněna a dostala se do rukou Krkonošských hotelů. Částečně se přestavěla a sloužila dále turistickému ruchu. V roce 1955 byla nákladem polské strany zřízena přípojka z vodovodu Obří boudy ke Slezské boudě[159]. Pro boudu bylo ovšem hospodaření Krkonošských hotelů její závěrečnou životní fází. Střídání nekvalifikovaných zaměstnanců i správců, kteří sem na odlehlé místo přicházeli často „za trest“, a extrémní povětrnostní podmínky postupně boudu devastovaly a roku 1970 byla bouda z hygienických důvodů zcela uzavřena pro veřejnost. Roku 1982 byla stržena, ale trvalo ještě dalších dvacet let, než z místa zmizely její poslední zbytky. Po válce se Obří bouda mimo jiné také stala zotavovnou ROH[160]. V zotavovnách panoval zvláštní řád, korespondující s rozvojem všemocného totalitního režimu. Sjížděli se sem pracující ke čtrnáctidenním nebo týdenním pobytům. Život v zotavovnách měl svá pravidla a měl se hluboce odlišovat od způsobu života, jaký tu byl dříve. Exkluzivní pojmenování domů zmizela, z barů, heren a vináren se staly kluby.

„Rekreanti přijíždějí většinou zvláštními vlaky s průvodcem, jenž jim je přidělen Ústřední správou lázní, sanatorií a zotavoven ROH. Ani na okamžik nejsou ponechání v bezradnosti. Středisko zajišťuje dopravu zavazadel mimo lyže, které si každý rekreant musí do zotavovny donést sám.

Po příchodu do zotavovny se každý nový příchozí hlásí u správce, aby mu předal správně vyplněný poukaz. Poněvadž mnohý z rekreantů má zvláštní přání, pokud jde o ubytování, napíše je předem; bude mu vyhověno, nejde-li o projev sobectví. Netřeba jistě připomínat, že taková přání je nutno omezovat jen na případy nezbytně nutné.

▲ Kolem r. 1940

Pak se všichni hosté zotavovny sejdou v jídelně, jsou uvítáni kolektivem zaměstnanců, vzájemně se představí, společně si zazpívají a již prvního večera se blíže poznají, neboť družnost je základní vlastností pracujícího člověka. Život v zotavovně je tedy životem soudružského pevného kolektivu, i když jsou plně respektovány záliby a zájmy jednotlivců.

Program dne sestavuje kulturní referent zotavovny za pomoci rekreantů a vyvěšuje jej na nástěnce. Zábava, poučení i vhodná diskuse musí vyrůst z práce a přání všech. Záleží tedy na každém jednotlivci, jak dovede spolupracovat, aby den byl využit co nejúčelněji. Možností je mnoho, je však třeba dobré vůle, neboť neukázněný jedinec může pokazit rekreaci celého kolektivu.“[161]

▲ Kolem r. 1930

Odrodzenie

Jugendkammhaus Rübezahl

GPS
50.7634461N, 15.6387728E
1 210 m n. m.

Několik desítek metrů od Špindlerovy boudy severním směrem za česko-polskou státní hranicí stojí poměrně veliká bouda Odrodzenie. Její sice krátká, ale zajímavá historie, poloha na hlavním krkonošském hřebeni a dostatek podrobných informací z doby výstavby u prvních let provozu rozhodně stojí za to, abychom ji do našeho výběru zařadili.

Zhruba v polovině 20. let minulého století se v hlavě Hanse Poeschela, předního slezského politika v Legnici, zrodila idea vybudovat v Krkonoších prostornou ubytovnu pro chudou mládež z východních častí tehdejšího Německa. Dům měl poskytovat celoroční příležitost pro návštěvy chlapců i děvčat zejména z chudších poměrů a průmyslových oblastí. Myšlenka se setkala s velkým ohlasem a velmi rychle se podařilo získat finance od státních i vládních institucí, dolnoslezské župy, zemských okresů, slezských i mimoslezských obcí, spolků, svazů, firem i soukromníků. Vedle finančních darů se mnohdy jednalo i o dary věcné.[162]

K výstavbě bylo po rozvážných úvahách vybráno výše popsané místo na svahu Malého Šišáku. Centrální poloha měla umožnit jednodenní výlety a vycházky do všech oblastí Krkonoš. Plánovalo se vystavět velkokapacitní chatu s přinejmenším 260 lůžky možností občerstvení pro 300 lidí.

Když byl pohromadě dostatek prostředků, vypsala se architektonická soutěž o podobu budoucí hřebenové dominanty. Z 50 návrhů (výběrové řízení uskutečnila odborná komise během několika málo týdnů) byla vybrána první cena – zvítězil známý architekt Herbert Eras z Vratislavi. Jako stavitele a zhotovitele veškerých prací vybrali 10. srpna 1928 Paula Exnera[163] z Karpacze. Tomu se bohužel nepodařilo seznámit se ani se stavební dokumentací, 11. srpna 1928, tedy následující den po obdržení zakázky, zemřel na infarkt přímo ve své kanceláři.

Stavby se ihned čestně ujali jeho dědicové. 16. srpna se za účasti regionálních radů Loeweho a Büttnera a architekta stavby Erase započalo s prvními pracemi – výstavbou skladů pro materiál a nářadí. O několik dnů později byl položen základní kámen.

Největší část stavebního materiálu se do Špindlerovského sedla transportovala přes Vrchlabí jako tranzitní zboží. Již prvního září 1928 stály na hraniční železniční stanici v Lubawce 4 vagóny s 20 000 cihlami a čekaly na odba-

▲ 1930

vení z československé strany. Složitými jednáními se po osmi dnech podařilo získat povolení pro transport materiálu po československém území.

Aby se v práci v této „hluché“ době mohlo pokračovat, zapůjčil na stavbu materiál vrchlabský stavitel Hollmann, jehož věhlasná firma zajišťovala veškerou sedmadvacetikilometrovou dopravu stavebních prvků a materiálů z vlakového nádraží ve Vrchlabí až k samotné stavbě. Během pěti týdnů tak bylo do výše 1200 metrů nad mořem vyvezeno neméně než 170 000 kusů plných cihel, 67 500 děrovaných cihel a stropních tvárnic, 30 tun vápna a 15 tun traverz. Během prvních tří týdnů se průměrně přiváželo 8 000 cihel a množství dalšího materiálu za den.

Stavitelé si uvědomovali hrozbu brzkého příchodu horské zimy a nutnost dokončit hrubou stavbu v co nejkratším termínu. Pracovalo se tedy 10 až 11 hodin denně. Na objektu pracovalo neustále více než šedesát zástupců nejrůznějších stavebních profesí. Možnosti stavby byly dvakrát denně na tři hodiny omezovány uzávěrou silnice z Vrchlabí do Špindlerova Mlýna, kde se pokládal nový povrch, takže se materiál vozil i v nočních hodinách.

Poněkud úzkoprsé obavy českého celního úřadu si vyžádaly opatření, podle kterého musel každé auto doprovázet a náklad hlídat celní úředník. Ovšem ne všechny potíže vznikaly na naší československé straně. Mnohem více problémů vznikalo při odbavování všech materiálů německými úředníky, kvůli jejich vyhlášené a příslovečné byrokracii[164]. Mnohokrát se stalo, že materiál dorazil bez průvodních papírů a nesměl být až do jejich příchodu používán. Jen díky vyjednavačskému umění políra stavby Schaara, který mnohokrát horlivé a poněkud úzkoprsé německé celníky umluvil, se podařilo dokončit hrubou stavbu včetně střechy ještě před rozpukem zimy.

Ačkoliv se už na začátku listopadu zima počala hlásit studenými, deštivými a sněhovými dny, podařilo se k 24. listopadu dospět tak daleko, že na střechu mohli nastoupit pokrývači. Zdařilo se také stavbu opatřit okny, což, jak se ukázalo, bylo rozhodujícím momentem pro její včasné dokončení. Podle původního plánu mělo totiž v zimních měsících být staveniště opuštěné.

Zima 1928/1929 byla nebývale dlouhá a krutá. Díky výše uvedenému, zejména funkční střeše, se v zimních měsících pracovalo uvnitř na vodoinstalaci

▲ 1930

a elektroinstalaci, prováděly se topenářské práce a odvodnila se topná jáma. Ukázal se také význam dokonalého drenážního odvodnění objektu, které si poradilo s přívaly vody z tajícího sněhu i jarních dešťů. Chybějící materiál se během zimních měsíců přivážel na saních tažených koňmi nejprve z Milkowa[165] do Podgorzyna[166] a pak nahoru ke stavbě. Když si představíme, že na jednoho koně se počítalo s osmi metrickými centy zátěže, dokážeme si spočítat, s jakou námahou a s jakými náklady se zimní transport 1300 q uskutečňoval.

Ještě před zimou se na chatě uskladnilo téměř 26 tun koksu, přesto se nepodařilo vytápět tak, aby se mohly dělat vnitřní omítky. Ještě k tomu na některých místech protékala dovnitř nehotovou střechou voda a někde omítku poničila tak, že se musela natahovat znovu. Písek pocházel z nedaleké asi 15 m hluboké štoly.

Během jarních měsíců přišla na řadu schodiště, opláštění terasy a čistička odpadních vod.[167]

Dokončená budova měla nad suterénem částečně zapuštěným do svahu další tři pyramidovitě se zmenšující patra a půdu.

Vnitřek[168] nové boudy vypadal následovně: v suterénu se nacházela kancelář a byt správce, prádelna, hospodářské místnosti, kotelna a obývací prostor pro personál. Nacházely se zde také dívčí i chlapecké sprchy. Prostorná místnost sloužila v zimě jako lyžárna, v létě se dala v nouzi použít jako noclehárna nebo úložiště sportovních potřeb.

Z velké vstupní haly, která zasahovala ze suterénu do prvního podlaží, vedla dvě protipožární schodiště do horních pater. V prvním patře se nacházely velké společné prostory, které nabízely místa až třem stům hostů. Prostory mohly být podle potřeby spojeny do jedné veliké společenské místnosti, nebo se z nich dalo vytvořit mnoho menších oddělených sálů pomocí důmyslného systému skládacích dveří. Se společnými prostory sousedila velká světlá kuchyň s výdejními pulty pro jídla i nápoje a okénkem pro použité nádobí. Pro poutníky, kteří chtěli být soběstační, zde byla k dispozici kuchyňka se šesti sporáky. V prvním patře jsme ještě mohli vidět dva hostinské pokoje s 24 postelemi, umývárny a toalety pro dívky i chlapce. Dvě přístupné terasy nabízely krásný výhled na hory i dolinu Jelení Hory.

V obou horních patrech byly ložnice, napravo se nacházelo oddělení pro děvčata, nalevo pro chlapce. Střední část byla univerzální, podle potřeby buď pro chlapce, nebo pro dívky. Kromě jedné velké ložnice se 48 postelemi byly ostatní pokoje dvou-, čtyř-, šesti-, osmi- či desetilůžkové. Zvláštní místnost – marodka se dvěma postelemi – byla připravena pro případné nemocné. Dva luxusnější hostinské pokoje s vlastní koupelnou byly připraveny pro mecenáše, příznivce a podobné vzácné návštěvy. K jednotlivým oddělením patřily umývárny s tekoucí vodou i toalety.

V půdním prostoru mohla být v případě potřeby zřízena velká společná noclehárna. Celkem nabízelo Odrodzenie místo pro 210 postelí, v nouzi dokonce ještě o 70–80 více.

Obě nejspodnější podlaží se vyznačovala masívními vnějšími stěnami s podezdívkou zaslepenou žulovými bloky, obloženými dřevem. Druhé nadzemní podlaží bylo postaveno technologií železného hrázdění, poslední patro bylo hrázděné dřevěnými trámy. I obě vrchní podlaží byla obložena svislým prkenným obložením a zateplená deskami se vzduchovým polštářem. Schodiště jsou masívní a oddělená od půdního prostoru ohnivzdornými dveřmi. Na přístupných místech jsou k dispozici hasící prostředky.

Objekt byl od počátku vytápěn nízkotlakým parním topením, se kterým byl spojen i ohřev horké vody pro koupelny i kuchyň. Několik pramenů na úbočí Malého Šišáku ve vzdálenosti 450 m se staralo o dostatek vody, pro případ nouze byla k dispozici nádrž o objemu 15 m^3. Odpadní vody se sváděly do moderního čisticího zařízení, odkud se rozptylovaly do lesa. Plánovalo se napojení na československou elektrickou síť přes centrálu ve Špindlerově Mlýně.

Při zařizování boudy se dbalo na účelnost a prosté vybavení interiéru. Místnosti byly vymalovány světlými přátelskými tóny a měly svůj osobitý charakter díky čerstvým barvám nového nábytku. Obzvláštní umělecké kusy představovaly dřevěná osvětlovací tělesa vyrobená podle návrhu profesora dell´ Antonia v řezbářské škole ve Warmbrunnu.[169]

Náklady na stavbu měly činit 320 000 marek i s promítnutím jejich zvýšení způsobeného komplikovanou dopravou materiálu přes Československou republiku i komplikací při překonávání obtíží a neplánovaných víceprací v náročném kamenitém a skalnatém horském terénu.

Prvním provozovatelem boudy se stal dolnoslezský župní Svaz německých mládežnických ubytoven. V roce 1933 s nástupem Adolfa Hitlera měla boudu získat Hitlerova mládež[170] a přejmenovat ji na Adolf-Baude.

„Dodnes se kolem mládežnické ubytovny udržuje několik mýtů. Ještě stále se vypráví, že bouda patřila do roku 1933 Židům a posléze po sjednocení Hitlerovy mládeže jí byla předána do užívání. Hitlerova mládež prý boudu přejmenovala výše uvedeným názvem. Taková tvrzení patří však do říše legend.[171]

Během druhé světové války měla bouda sloužit jako rekreační a relaxační místo pro nacistické důstojníky.[172] Po válce chatu převzala polská turistická organizace Polskie Towarzystwo Tatrzańskie[173], později Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze[174]. Chata prošla několika rekonstrukcemi a její kapacita se postupně zmenšovala. Chátrající boudy se 1. března 2009 ujali noví nájemci, kteří se jí snaží vrátit zašlou slávu. Turistům je přístupná dodnes, nabízí ubytování v cenách od 30 do 60 zlotých za osobu a noc v pokojích bez koupelny nebo s koupelnou a v apartmánech.

▲ 1934

Petrovka

Peterbaude

GPS
50.7724419N, 15.6119225E
1 285 m n. m.

Stejně jako další staré krkonošské boudy byla Petrovka původně jen „letní boudou“[175], sloužící k nocování pastevců, kteří v letních měsících přiváděli dobytek k pastvě z údolních usedlostí. Nejprve se zřejmě jednalo jen o primitivní dřevěný přístřešek, který byl velmi skromně vybavený. Přes zimu, kdy se celá bouda ocitala pod vrstvou sněhu, se dveře i okna zatloukaly, aby odolaly větrům i přívalům sněhu. Turisté se v počátcích boudy prakticky nevyskytovali, vedle pastevců sem přicházeli jen hledači vzácných kovů a bylináři. Těm se na boudě dostalo vždy jen skromného pohoštění v podobě mléka, sýra a másla, nocovat mohli na seně. Petrovka leží prakticky uprostřed krkonošského pohoří na enklávě těsně nad hranicí lesa, na jihovýchodním svahu vrcholu s romantickým názvem Dívčí kameny. Nabízí daleké výhledy – na sever přes údolí, ve kterém leží Jelení Hora, až k mystickému vrcholu polsky Ślęża nedaleko Vratislavi. Na jihu vidíme mezi Kozími hřbety a Zlatým návrším Sedmidolí, a dále údolím Labe až do české nížiny. Bouda leží prakticky přímo na státní hranici, kdysi mezi Čechami a Dolním Slezskem, dnes mezi Českem a Polskem. Bouda patřila od počátku starému krkonošskému rodu Pittermannů, po jejichž zkomoleném jménu dostala název.

Když zemřel bez potomků Ignác Pittermann, převzal Petrovku jeho synovec Johann Zinecker. Zineckerovi pocházeli za starého alpského zemědělského rodu. Do Krkonoš

◄ Kolem r. 1950 ▲ 1900

se dostali v době reformace ze Štýrska společně s hejtmanem Kryštofem z Gendorfu. První listinná zmínka o boudě ovšem pochází až z horských knih vrchlabského panství Morzinů z časů třicetileté války. Píše se v ní, že nějaký Eliáš Zinecker „získal pozemek a sám postavil dům na Slezské stezce“.

V prvních letech 19. století se Petrovka z „letní boudy“ přeměnila v celoročně obývané stavení. Stáj byla zbudována z kamenných bloků, obytná část roubená z mohutných smrkových trámů, které sem musely být s velkou námahou dopraveny z údolí. Půdu, která sloužila k ukládání sena, zastřešovala šindelová střecha, jež překrývala i malou terasu, v tehdejší době jeden z dominantních znaků krkonošské horské architektury. Mezníkem v historii boudy je rok 1811, kdy se do nílidé nastěhovali natrvalo. V první polovině 19. století se obyvatelé boudy živili převážně zemědělstvím – chovem dobytka. Postupně přicházela do módy letní pěší turistika a majitelé Petrovku začali přizpůsobovat i potřebám hostů. V létě roku 1847 se na Petrovce ubytovali bratři Josef a Quido Mánesové. Pilně tu tvořili, z několika desítek přírodních studií a skic se bohužel dochoval jen zlomek. Oba také zachytili Petrovku, Josef Mánes nakreslil tužkou na papír malý obrázek, který pojmenoval *Vítání hosta na Petrově boudě*. Jeho mladší bratr Quido vytvořil kolorovanou perokresbu známou pod názvem *Vítání hostů na Petrově boudě v Krkonoších (Vlašští muzikanti).*[176]

První hostinské pokoje zde ovšem byly zřízeny až v roce 1866. Materiál se sem s úsilím dopravoval ručně, příjezdová cesta tehdy neexistovala. Ve stejném roce tu našla místo také telegrafní stanice, která se rok od roku zdokonalovala a vylepšovala. Kuchyně i sklep nabízely bohatý výběr jídla i nápojů. Hosté přicházeli stále častěji z blízka i zdaleka, aby prožili příjemný večer v hřebenové boudě. Jídelna ani možnost noclehu brzy nestačily, a tak se vedle staré boudy objevil v letech 1886–1888 nový dům s velkou jídelnou, třiceti pokoji a provozními místnostmi.

Počátky pravé zimní turistiky můžeme datovat do poslední čtvrtiny 19. století, kdy se Petrovka stala centrem sáňkování a zejména důležitým výchozím bodem pro tehdy velmi populární jízdy na rohačkách. Stejně jako například na Pomezní Boudy sem ze slezské strany hor přijížděly celé kolony rohatých saní tažených koňmi. Zatímco si hosté pochutnávali na obědě, koně seběhli na českou stranu hor do Špindlerova Mlýna. Po obědě se hosté na saních řízených zkušenými horaly vydali na pohodlnou jízdu do Špindlerova Mlýna.

▲ 1905

Zde na ně čekali koně, kteří saně vyvezli zpět k Petrovce. A následovala dobrodružnější, krkolomnější a rychlejší jízda zpět na slezskou stranu, povětšinou do Jagniatkowa[177] nebo Sobieszowa.[178] O sport v pravém smyslu slova se tedy nejednalo. Na konci devatenáctého století nahradily saně lyže. Petrovka sehrála důležitou úlohu v historii krkonošského lyžařského sportu. V jejím okolí se v roce 1880 konaly první pokusy v jízdě na lyžích, které sem z Jelení Hory přivezli dva mládenci Krausové. Lyže jim opatřil jejich otec z Norska. Pravděpodobně ale sníh nebyl pro začátečníky vhodný, a tak z pokusů rychle sešlo a jeden pár lyží skončil kdesi na půdě.

20. ledna 1897 navštívil Petrovku pruský princ Jindřich (Heinrich von Preussen – pojmenována po něm byla Bouda prince Jindřicha nad Welkim Stawem). Na hlavní krkonošský hřeben vyjel, jak jinak, na rohačkách. Těsně před horní hranicí lesa ze saní vystoupil a pokračoval pěšky, takže celé své početné karavaně 48 rohaček utekl. Horští myslivci, kteří prince na slezsko-rakouské hranici u Petrovky očekávali, tím byli velmi překvapeni, málem prý šlechtice nepoznali. 2 důstojníci a 42 mužů oddílu 5. Jäger-Bataillonu vytvořilo princi špalír.

Na Petrovce šlechtické hosty i jejich početný doprovod přivítal vrchlabský okresní hejtman rytíř doktor von Steffek spolu se zástupci Rakouského Krkonošského spolku pány Rudolfem Suskem a Guido Rotterem starším a dalšími osobnostmi společenského, sportovního i kulturního života. Princ na oplátku pozval krkonošské Rakušany ke slavnostní tabuli a posadil je na čestné místo. Hostina se konala za normálního provozu restaurace a přihlíželo jí na 50 civilních rakouských hostů. Menu sestávalo ze zdejších specialit: řízku se znojemskou okurkou a nepřekonatelné křupavé vaječné omelety. Vedle sektu se připíjelo rakouským Modrým portugalem.

Po malém občerstvení se panstvo odebralo na jihovýchodní balkón, aby odsud sledovalo ukázkové bojové cvičení lyžařských jednotek Jäger-Bataillonu, pozoruhodné divadlo v nádherných kulisách. Část vojáků představovala východní armádu, druhá část západní. Východní armáda se přískoky přibližovala západní, vybavené lyžemi. Lyžaři zalehli v rojnici a počali pálit. Jakmile se obě armády k sobě přiblížily, objevila se z boku další malá záložní jednotka „západáků“, která svým prudkým náporem přinutila protivníky vzít nohy na ramena. Celá akční scéna se odehrála velmi rychle, během deseti minut bylo po bitvě.

Krátce po 14. hodině se princova kolona vracela zpět do údolí. Řidiči saní měli přikázáno sjíždět pomalu a v dostatečných odstupech. Princ Jindřich odjížděl mezi posledními. Aniž by došlo k jediné kolizi, vítaly dole celou výpravu početné davy pokřikem Hurá![179]

Postupný rozvoj zimní turistiky si přirozeně vyžádal nutnost vytápění jak společenských místností, tak i hostinských pokojů. Kapacita boudy zdaleka nestačila pokrývat poptávku po ubytování. V roce 1901 nechal tehdejší majitel Vincenc Zinecker strhnout starší budovu a vystavět novou, ve které se vedle stájí, seníků a hospodářských místností, které se nacházely v původní stavbě, nacházely v prvním i ve druhém patře vytápěné hostinské pokoje. Obě části Zinecker propojil halou a bouda získala podobu, v jaké jsme ji donedávna znali. V dalších letech po zásadní přestavbě majitel vybudoval vlastní vodovod, zavedl plynové osvětlení a z důvodu stále intenzivnějšího zimního využívání zřídil centrální vytápění. Roku 1908 přibyly k již funkčnímu telegrafnímu spojení telefon a tehdy ještě rakousko-uherský poštovní úřad[180], unikátní tím, že sloužil pro doručování i odesílání pošty jak pro rakouskou (českou), tak i pro severní slezskou stranu hor. Existovalo také přímé telefonní spojení do Pruska, a tak mohla pošta sloužit i jako uzlový bod při spojování telefonních hovorů mezi Čechami a Slezskem. Když v roce 1913 Zinecker zemřel, bylo jeho dílo úspěšně dokonáno. Z malé horské boudy dokázal vybudovat velký, známý a oblíbený horský hotel. Když ho nesli k poslední cestě, zatroubili mu lesníci ze všech horských revírů poslední halali a doprovodili ho ve společnosti nejednoho stálého hosta na hřbitov ve Špindlerově Mlýně.

Provoz boudy ustal v časech první světové války. Boudu vedla vdova Anna, neboť její dva synové bojovali na frontě a dva byli ještě školou povinní. Nastaly těžké časy s mnoha starostmi. K tahu a dopravě zavazadel zůstali na boudě jen dva staří oři. Konec velké války přivedl na boudu první Čechy. Po pozemkové reformě velkostatků se majitelé ocitli v novém státě, který nepovažovali za svůj. Německé nápisy se po vzniku Československa musely změnit na české, čeština byla povinná, němčina mohla, ale nemusela zůstat. Stejně jako české ukazatele se vyžadoval i česky mluvící personál. Přes veškerou propagandu a administrativní zásahy do rozvoje cizineckého ruchu se podíl českých návštěvníků hor příliš nezvyšoval. Na Petrovce nepřekračoval v průměru 6 procent.

▲ 1915

Poté, co nová republika přežila porodní bolesti a dětské nemoci, nastal konečně také v příhraničních regionech relativní klid. Cizinecký ruch zaznamenal výrazný rozmach zejména poté, co byla hraniční hřebenová cesta, která se vinula tu po české, tu zas po německé straně hor, prohlášena za mezinárodní, a mohli ji svobodně používat občané obou zemí. Začátkem dvacátých let tedy byla Petrovka skoro pořád plně obsazena a žila pravým horským společenským životem: *„V Petrovce, která byla polem mé činnosti v letech 1928 až 1939, jsme měli v zimě pravidelně mezi šestnáctou a osmnáctou hodinou taneční čaje, které jsem do roku 1931 doprovázel sám se svou citerou. Potom tu nechali moji šéfové, pánové Zinneckerové, zřídit ozvučení od firmy Siemens. Od té doby se zvuk mé citery díky gramofonu a mikrofonu mísil s reprodukovanou hudbou, takže jsem měl ulehčenou práci. Přirozeně jsem si musel nejdřív všechny gramofonové desky poslechnout a důkladně popsat ty, které jsem chtěl hrou na citeru doprovázet. Pokud vím, byl jsem jediný, který podobný způsob hry kdy uplatnil.“*[181] Po roce 1945 se hra na citeru na horských boudách stala minulostí.

Ještě v první polovině dvacátých let se bouda dočkala zavedení elektrického proudu. Společnými náklady (Adolfova[182] bouda, Špindlerova bouda, Petrovka) se vybudovala vodní elektrárna na Červeném potoce, která měla obstarat všechny tři velké hřebenové boudy. Elektrické vedení měřilo přes deset kilometrů, částečně se proud vedl i zakopaným kabelem. Brzy se ovšem ukázalo, že výkon elektrárny pro běžný provoz všech bud nestačí, a tak ke slovu velmi často přicházely petrolejové lampy. Když byla špindlerovská elektrárna připojena k elektrárně v Poříčí, dostalo se do této fúze i malé vodní dílo na Červeném potoce. Inflace a krize zasadila cestovnímu ruchu na konci dvacátých let velkou ránu a zasloužila se o obrovské finanční ztráty. Hlavní příjmy byly totiž v říšských markách, a než se je podařilo ve Vrchlabí vyměnit, jejich hodnota výrazně klesla. Teprve po stabilizaci německé měny se situace postupně vylepšila a hospodaření boudy se zotavilo z nejhoršího.

Ačkoliv se chov dobytka v té době nevyplácel – náklady prakticky převyšovaly zisk – z tradice na boudě zůstávalo vždy 16 až 18 krav. K tahu sloužili stále alespoň čtyři koně. Snaha oddělit hospodaření od hotelu vedla v letech 1925–1929 k výstavbě třetí budovy. Nový hospodářský objekt obsahoval vedle seníku, vozovny, kravína a konírny jen byty pro personál. Spojení k hlavním budovám zajišťoval koridor, který v zimě sloužil jako sklad sportovního náčiní. Jedna z hlavních budov byla zároveň zrekonstruována, čímž získala moderní

▲ Kolem r. 1935

▲ Kolem r. 1940

pokoje a koupelny. Nyní Petrovka disponovala čtyřiašedesáti pokoji a stovkou lůžek. Citlivým zkombinováním starého s novým byly zmodernizovány i veškeré společenské místnosti. Využito bylo mnoho tehdejších technických vymožeností: elektrická kuchyňská zařízení s chladícími a mrazícími prostory i s výrobnou ledu, moderní prádelna s mandlem, elektrická myčka nádobí a ozvučení. K dispozici byla prodejna sportovních potřeb a kadeřník, s veškerými opravami si poradila truhlárna.

Během sezóny bouda zaměstnávala až 50 lidí všech profesí, hodně z nich bylo boudě věrno mnoho let. Stejně tak si bouda vytvořila široký okruh stálých hostů, takže v hlavním turistickém období se jen náhodou podařilo sehnat volný pokoj pouze v případě, že některý ze stálých kmenových hostí svůj pobyt odřekl. Až do roku 1932 pravidelně utěšeně narůstal počet zimních hostů a překračoval mnohdy počet letních ubytovaných. Pro výuku lyžování byli k dispozici dva učitelé lyžování, kteří měli stále dostatek práce. Po uvedeném roce se počaly neblaze projevovat politické změny v Německu. Měnová opatření, obtíže s přechodem hranic a výstavba pohraničního opevnění se zakázanými zónami způsobily výrazný pokles návštěvnosti. V létě roku 1938 se po májové mobilizaci hosté prakticky přestali objevovat. Po mnichovské zradě personál i majitelé z obavy před perzekucemi z české strany z boudy odešli, a ta tak zůstala poprvé od roku 1811 na tři dny prázdná. Odcházející čeští vojáci boudu vyplenili. Z obav ze zapálení objektu po vzoru Luční boudy byla Petrovka až do příchodu německého vojska obehnána ostnatým drátem a střežena. Provoz se na boudu v plné síle vrátil jen na půl roku. Po vypuknutí války zůstal sice horský hotel v provozu, ale navštěvován byl jen zřídka. Obavám ze zničení postupujícími Sověty unikla Petrovka díky velké vrstvě sněhu, která ležela na přístupové cestě. Ale objevili se čeští partyzáni, kteří si odnášeli vše, co se jim zlíbilo.

Ihned po válce se boudy ujali čeští správci a už 19. června z boudy nuceně odešli její poslední majitelé – dva bratři Zineckerové (další dva se ještě nevrátili z války). V dobytčáku s mnoha dalšími a bez prostředků dojeli k Žitavě a tady byli ponecháni svému osudu.[183]

Petrovka byla rodným domem německé krkonošské hymny, písně Blaue Berge, Grüne Täler (Riesengebirgslied).[184]

Rennerova bouda

Rennerbaude

GPS
50.7337739N, 15.6747947E
1 410 m n. m.

V roce 1797 ji vystavěli bratři August a Ignác Rennerové, příslušníci starého alpského rodu, který do Krkonoš přibyl během kolonizace v 16. století. Ačkoliv byli úzce spřízněni s tehdejšími hospodáři Luční boudy, byli z jejich strany vnímáni jako ostrá konkurence v rozvíjejícím se turistickém průmyslu a docházelo mezi nimi k častým sporům a dalším nepřístojnostem: konkurenti z Luční boudy jim dvakrát rozřezali stavební dřevo, které se sem pracně dováželo z údolí. Jednoho z bratrů hodili do jámy s hašeným vápnem a zločin chtěli dokonat svržením velkého balvanu na nešťastníka v jámě. Paradoxně mu to zachránilo život, protože balvan nešťastnou náhodou zavalil a poranil nohu jednoho z pachatelů. Nešťastník se vyhrabal z jámy a úprkem seběhl k Bílému Labi, kde ze sebe vápno smyl. Vrchnost za trest zabavila zločincům část pozemků a přidělila je k Rennerovce. Bouda byla nakonec přes všechny peripetie dostavěna ve slušné kvalitě. Typické horské stavení dobře odolávalo rozmarům počasí. Část stěn byla kamenná a zateplená vnitřním dřevěným obložením. Hlavním stavebním materiálem byly těsně sesazené smrkové trámy se spárami ucpanými mechem a zatřenými jílem. Zevnitř byly trámy navíc obloženy prkny. Návětrné strany byly zvenčí pokryty šindelem, střecha měla být po alpském vzoru zatížena kameny, aby odolávala náporům větru.

Roku 1832 získala boudu rodina Buchbergerova. Až do té doby se jednalo o letní boudu se zhruba 40 kravami, jež předtím byla příležitostně využívána pro turistický ruch. Kolem roku 1890 patřilo k boudě 230 hektarů luk. O velmi extenzívním hospodaření svědčí počet kusů dobytka a bravu, který se tu v létě popásal: uvádí se 24 krav, 11 kusů mladého skotu a stádečko koz.[185] Louky sloužily také k sušení sena, které se ukládalo buď na půdu, nebo se nechávalo na lukách ve stozích a teprve v zimě se na rohačkách transportovalo do údolí. Se začátkem 20. století počali majitelé boudu provozovat po celý rok po několika přestavbách v letech 1880 (vybavení hostinskými pokoji), 1886 (veranda s výhledem na Sněžku a Bílou a Čertovu louku), 1899 a 1906 (zvýšení počtu hostinských pokojů). Bouda na krkonošském hřebeni nedaleko vyhlídky na Kozích hřbetech nabízela velevážený

Gruss
aus dem Riesengebirge
RENNERBAUDE
46.

▲ 1904 ▼ 1915

Riesengebirge Rennerbaude 1400 m ü. M. mit Blick nach der Schneekoppe

▲ 1915

horským hostům jídlo dle nabídky jídelního lístku a nápoje (vína, vrchlabský ležák) v kterékoliv denní době. Lákala hosty na dobře vybavené pokoje za nezapomenutelnými východy i západy slunce.[186]

Za první republiky získali boudu bratři Bönschové, majitelé Luční boudy, a hospodaření obou bud sjednotili. V době mobilizace v roce 1938 obsadilo boudu československé vojsko. Následně vyhořela za podobných okolností[187] jako Luční bouda. Bönschové uplatnili škodu jako pojistnou událost nejprve u německé pojišťovny, která si později částku 221 tisíc říšských marek vymohla na Protektorátu Čechy a Morava. Na rozdíl od známější a větší Luční boudy už nebyla obnovena, i když Gustav Bönsch započal v době okupace s novou výstavbou a hrubou stavbu dotáhl až po střechu. Po jeho odsunu hrubá stavba chátrala a v roce 1950 vojenská správa stavbu rozebrala a místo zplanýrovala. Veškerý použitelný materiál se nejprve převezl k Výrovce, zde se uskladnil, a po delší době byl odsud odvezen. Na jejím místě dnes najdeme malé odpočívadlo s pramínkem vody z původního vodovodu – Rennerovou studánkou. Nápadné plošiny si všimneme vždy, když se vydáme po letní červeně značené cestě z Luční boudy přes Kozí hřbety do Špindlerova Mlýna.

Začtěme se teď do vyprávění Ferdinanda Neugebauera, který na Rennerově boudě působil od roku 1903 jako citerista: *Dřívější početní návštěvníci Krkonoš si jistě rádi vzpomenou na čilý ruch a společenský život, který tenkrát na boudách panoval. Nenucená útulnost a pospolitost zde nacházely domov, neexistovalo žádné kastování, a mnozí z hostů z údolních hotelů rádi alespoň jednou toužili večer na pravé horské boudě prožít. Když jsem v roce 1903 nastoupil v letní sezóně na Rennerovu boudu jako citerista (bouda byla tehdy domovským lokálem drážďanského krkonošského spolku), byly tyto večery již zavedeny. Návštěvníci, procházející tehdy pohořím jako turisté, přicházeli už v odpoledni, aby získali volný pokoj. Když na Sněžce vlála vlajka, která oznamovala, že slezská i česká bouda jsou plně obsazeny, brzy se zaplnil i náš dům. Když už se nedostávalo volných postelí, nakvartýrovali se příchozí do společné noclehárny – seníku. Večer mezi šestou a sedmou se všichni hosté scházeli v prostorném lokále. Citerista, který si předtím udělal hodinovou až dvouhodinovou přestávku, nechal zaznít svému nástroji. Nikdy a nikde, ani v samotných Alpách, nebyla hra na citeru tak rozšířená a populární jako v Krkonoších. V mnohých sezónách se dalo od Szklarské Poreby až po Pomezní Boudy napočítat 50 hráčů*

na citeru. Během přednesu panoval klid a pozornost. Po večeři přicházely na řadu lidové písně, jako třeba „Džbán u zeleného věnce“ či „Již není kapky v poháru“ a podobné. Věhlasná krkonošská píseň „Blaue Berge, grüne Täler“ od Hampela a Fiebigera se tu hrála až od roku 1913. Hosté se brzy zpěvem přidali a nálada byla skvělá. Jeden za druhým se z kruhu hostů hlásili takoví, kteří rozličnými způsoby přispívali k všeobecnému veselí a dobré atmosféře. Nakonec se dostalo i na taneček: polka, valčík, rýnský nebo dokonce francouzská čtverylka. Taneční hity ani kavárenské kapely tenkrát ještě nebyly. Někdy kolem 11 večerní začínal noční klid. Mnoho hostů se totiž chystalo brzy vstávat, aby stihli východ slunce na Sněžce. Často ale také někteří hosté zůstávali a jen trochu ztišili svůj zpěv. Do hor přicházelo rok od roku více a více návštěvníků.[188]

K Rennerově boudě se vztahuje krátká pověst, kterou najdeme v knížečce Krakonoš v Krkonoších od učitele Gustava Standery, který působil ve Špindlerově Mlýně:

O Kozí Líze – v boudě položené nedaleko Kozích hřbetů sloužila jedenkráte děvečka jménem Líza. Ráda se škádlila s mladými jinochy známými i neznámými. Na Krakonoše ale věřit nechtěla, vždy se vysmívala všem, kteří na něj zavedli řeč. Jednou Líza na louce obracela seno a zpívala si přitom posměšnou písničku o pánu hor Krakonošovi. Jako kdyby ze země vyrostl, stál najednou před ní kluk jak lusk a chtěl od ní hubičku.

Jako obvykle se nedala dlouho vybízet. Když se jí ale mládenec (nebyl to nikdo jiný než Krakonoš) dotázal, jestli by dokázala stejně políbit i Krakonoše, hned mu od plic vynadala. Směle ji mládenec políbil podruhé, ukázal na svou bradu a proměnil se do své obvyklé podoby. Děvče se strachem a křikem běželo rychle do boudy. Ještě větší ale byla její hrůza, když v zrcadle spatřila, že jí z brady vyrůstá kozí plnovous. Nedal se oholit ani odstřihnout, zůstal jí až do smrti. Od té doby jí říkali Kozí Líza.

▲ 1925

Zadní a Přední Rennerovky

Dvorská bouda, Hinter Vorder Rennerbauden, Hofbaude

GPS
50.7035089N, 15.6707556E
1 315 m n. m.

Na prastaré Slezské stezce, stoupající z Vrchlabí do Strážného, odtud k Luční boudě, státní hranici a dále do Dolního Slezska, leží několik velkých enkláv s většími či menšími skupinami bud[189]. Mezi nejvýznamnější patří Zadní a Přední Rennerovy Boudy.

Stejně jako na ostatních krkonošských loukách byl i tady ještě ve druhé polovině 19. století hlavním zdrojem obživy chov dobytka a s ním spojená výroba sýra a tvarohu. V některých krutých zimách se občas i tady žití proměňovalo v boj o holý život. Ačkoliv byli horalé navyklí na zdejší drsné podnebí a rychlé a záludné změny počasí, ani jejich ostražitost a bdělost jim nepomohla. Dosvědčují to mnohé pomníčky, připomínající tragédie, které se tu v průběhu staletí odehrávaly (Zineckerův kříž 200 m jižně od Grohmanovy boudy, křížek u rozcestí pod Zadními Rennerovkami).

Největší a nejvýše položenou boudou na enklávě Zadních Rennerovek je Dvorská bouda. Jen zajímavou legendou je informace, že jméno jí dali Benediktýni z opatovického kláštera, kteří měli mít své majetky na horním Labi – celou pastevní oblast od Hořejšího Vrchlabí přes Herlíkovice až ke Špindlerovu Mlýnu. Ve skutečnosti jejich vliv sahal proti proudu Labe jen do Kunčic, a to jen do doby husitských válek. U Dvorské boudy, která svůj název nese podle příslušnosti k dvorskému hospodářství vrchlabského panství Morzinů, se zpočátku se jednalo o tzv. Sommerbaude (letní boudu), tedy stavení obývané pouze v letním období od května do října, kdy se sem vyháněl dobytek k pastvě. Prvním i posledním, tedy jediným známým rodem, který na boudě hospodařil, byli Adolfové. Písemné důkazy existují o Johannovi Christophovi Adolfovi, jehož následovník stejného jména se narodil roku 1730. Následovali další Adolfové – Martin Johann, narozený roku 1757, a po něm Wenzel Johann (*1787).[190] Adolfové vlastnili boudu až do roku 1945.

K boudě patřilo zhruba 5 hektarů luk, několik dalších hektarů bylo propachtováno, takže tu Adolfové mohli chovat do deseti krav. Na počátku 20. let 20. století se bouda začala přizpůsobovat turistickému ruchu, vznikl v ní hostinec. Později nabízela hostům 20 pokojů k noclehu. I přes vzrůstající turistický ruch k boudě nikdy nepatřilo koňské spřežení. V zimě se před saně zapřahal tažný pes[191], v létě tentýž před trakař, aby pomohl s těžkými náklady. Dopravu piva a jiného těžkého artiklu zajišťoval pro Dvorskou boudu kočí z Hořejšího Vrchlabí. Obtížné bylo i zásobování dřevem, neboť bouda stojí na hranici lesa. Topivo se průběžně

▲ 1958 ▼ 1958

▲ 1968

dopravovalo na krosnách a v zimě na rohačkách, vždy ale směrem do kopce. Poslední majitelka paní Adolfová musela boudu opustit roku 1946 a s odsunem se dostala do východní zóny. Po válce se zde měnili národní správci a nakonec boudu získala kladenská Poldi.

Další stavení na enklávě, dnes Grohmanova bouda, byla na přelomu 19. a 20. století proslulá svými mléčnými výrobky, které se dvakrát týdně dopravovaly do Vrchlabí a prodávaly se širokému okruhu stálých zákazníků. Rodina Erbenů, která boudu již v 18. století osídlila, byla proslulá svou spořivostí. V Úpském údolí se o nich nehovořilo jinak než jako o „Rennerbaila Ruthschilds“ (Rotschildové z Rennerovek). Stejně jako svými mléčnými výrobky se bouda proslavila výbornou kuchyní ve 30. letech, proto byla téměř stále plná hostů. Z boudy pochází Pepi Erben, jeden z nejlepších německých poválečných lyžařů sjezdařů, který se roku 1952 zúčastnil zimní olympiády v Oslu.[192]

Třetí bouda, kterou je třeba zmínit, je dnešní Kuprovka. Prvním doloženým obyvatelem boudy byl „Michel-Naz“ (Ignaz) Tannhäuser. V roce 1850 vlastnil boudu Johann Adolf, s jehož dcerou se oženil v roce 1837 narozený Franz Bradler z Hanapetrovy Paseky. Později jako Adolfův zeť boudu zdědil. Jeho syn Franz, přezdívaný „Wiesn-Franz“ (Luční Franta), vlastnil boudu od roku 1908. Byl zručným tesařem a šikovným řemeslníkem, za znovuzrození mu a jeho dvěma nejstarším synům (také výborným muzikantům) vděčil nejeden vyhořelý dům v širokém okolí. Ke Kuprovce patřilo 5 hektarů luk, které musely uživit 6–8 krav a mladého dobytka. Krávy se pásly jen v lese, aby se z luk dalo sklízet seno.

Wiesn-Franz si ke své obživě přilepšoval díky neobvyklé šikovnosti a zručnosti. Vyráběl i opravoval saně, sudy i dřevěné škopky na krmení krav[193]. Bouda nabízela i ubytování, které Bradler rok od roku vylepšoval. Hostinská místnost poskytovala daleké výhledy do kraje, za velmi jasného počasí prý byly k rozeznání dokonce pražské věže.

Všichni čtyři synové se proti své vůli ocitli na bojištích 2. světové války, jeden z nich se nevrátil a byl prohlášen za zmizelého.[194] Rodina musela odejít roku 1946. Mezi následujícími majiteli byl také jeden z moravských měděných dolů, po nich nese bouda dodnes své jméno (měď – cupprum.)

Přední i Zadní Rennerovky žily až do konce 2. světové války čilým kulturním, společenským i sportovním životem, vždyť už například roku 1903 tu byl založen lyžařský spolek Rübezahl (Krakonoš). V provozu tu byla i škola, postupně nejprve na Lahrových Boudách, pak po mnoho let na Předních Rennerovkách v čp. 253, později od roku 1871 v čp. 252. Protože byl dům starý a na spadnutí, přičemž uvnitř to páchlo po plísni, rozhodla okresní školní rada o výstavbě nové školy[195].

Škola na Předních Rennerovkách s čp. 98, svého času nejvýše položená v celých Čechách (předčila ji o několik metrů Kantorka na enklávě Klínových Bud),[196] vyhořela během odchodu československého vojska a již nebyla obnovena. Učitel se kromě výuky musel věnovat i hospodaření, ke škole přináležely zhruba 3 hektary lučních pozemků, které mu umožňovaly držet dvě až tři krávy. Posledním známým učitelem, který se vedle péče o žáky z Rennerových, Lahrových, Klínových i Friesových Bud věnoval hospodaření, byl Josef Fischer, kronikář Strážného. Potom si louku pronajímali okolní sedláci – posledními předválečnými a válečnými pachtýři byli bratři Böhnischové ze sousedních nedalekých Friesovek.

Předním Rennerovkám dodnes dominuje stavba s čp. 100 – dnešní Rozhled. Pozemek patřil původně k sousednímu čp. 99 (boudu jsme znávali jako „Mařenku“). Víme, že roku 1850 prodal Josef Renner pozemek Wenzelu Buchbergerovi ze Špindlerova Mlýna. Po jeho synu Franzovi se majitelem stal vnuk původního majitele Franz, přezdívaný „Buch-Franz“ nebo „Radetzsky“. Jeho matku všeobecně považovali za čarodějnici. Buchbergerovi (Franzova žena pocházela z Lánova) žili především z chovu dobytka. Asi 4 hektary lučních porostů bohatě uživily 3–4 krávy. Další obživu získával Franz z podloudné činnosti, byl totiž vášnivým pašerákem.

Poté, co shořela nedaleká škola, vyučovalo se zde v jednom z hostinských pokojů. Běda dětem, které nevěděly, že bezdětný majitel boudy nemá přezdívku „Radetzky“ právě v oblibě! 5. července 1946 byli oba manželé vysídleni.

Po válce se Rozhled a další dvě sousední chalupy staly majetkem pardubického poštovního úřadu a později ROH. Jedna z vedlejších budov později do základů vyhořela i se čtyřmi kravami, třemi telaty a dvěma koňmi. Později se zbylé zdi zastřešily a zřídil se tu prasečí chlívek.

▲ 1968

Richtrovy Boudy

Richterbauden

GPS
50.7097192N, 15.6994872E
1 135 m n. m.

„K večeru jsem se dostala do svého posledního cíle, do klidného lesního kouta, do Richtrovy boudy… Přátelsky mne zdravil Vinzenz Bönsch. Pokojů je dost, odpověděl na mou otázku. Když je takový mráz, skoro nikdo nevychází. A přece máme urozené hosty, smál se potutelně. Ještě neprozradím, kdo to je. Zase se Vám u nás bude líbit. Přátelsky a zvolna mne vedl dovnitř. Pohled na zeď a musela jsem se spokojeně smát. Ve stejném pokoji jsem bydlela před šesti lety… V jídelně sedí dvacet až třicet lyžařů u večeře. Tlumené rozhovory příjemně naplňují nevysoký útulný prostor. Sedám si k prostřednímu stolu k příčné stěně, unavena po dlouhém celodenním putování, než abych se pozorně podívala do mapy, která přede mnou ležela. Roztržitě se rozhlížím kolem sebe. Tamhle vstává od stolu nějaký pán, jde k jiným hostům, něco jim povídá a zase se vrací zpátky. Jinak nic. Ale to stačí. Neznám ho, ale cítím: to je kdosi mimořádný. Neobyčejná důstojnost čišela z jeho klidného kroku; jeho obličej je vážný, hlava lehce předkloněná, jako u lidí, kteří hodně přemýšlí a píší. Když se dveře ještě jednou otevřou, objevují se dva muži, jeden dobře a mohutně stavěný, se zastřiženým knírkem, druhý hubený a opálený, se sněhobílými vlasy. Usazují se u mého stolu; zdá se, že jsou tu štamgasti a stůl patří jim. Jistě putovali zdaleka, mlčky se pustili do jídla. Já jsem mezitím obdivovala obrázky na zdech. Nádhera – tyto barevné perokresby – rozplývám se. Nádherně zachyceno. Tak vidím hory. Pán s knírkem se směje, ale neříká nic. Tvář toho hubeného se ani nepohne. Přece je však klatba mlčení prolomena, začínáme si družně povídat. Také pán od vedlejšího stolu se přidává spolu s dámou s krásným laskavým obličejem. Nebavíme se o věcech, které by spasily svět, ale rozhovor je to vřelý, s poctivostí, přemírou slov, ale nikoliv prostopášně svobodný. Ještě nikdy jsem neseděla společně s básníkem, malířem a vědcem v jejich prázdninovém čase. A nikdy v životě jsem se necítila tak osvobozená od všedních starostí, omezených názorů a bezduchých obličejů.

Riesengebirge.
Die Richterbaude.
Přeno osvalejme v léto přes výletu naší srdečně dne 11. června 1905.

▲ 1905 ▼ 1924

Riesengebirge.
Richterbauden.

Máme dnes ještě něco v plánu, prohlásil nakonec básník a obrátil se na okolní hosty. Nechlubí se, kým vlastně je – a přitom to není nikdo menší než Hans Christoph Kaergel!. Lakonicky se vyjádřil: je tady mezi námi učenec, který procestoval půlku světa. Chtěl by nám o svých cestách vyprávět a doufá, že s tím budete souhlasit.“[197]

Enklávu Richtrových Bud využívali velkoúpští hospodáři zprvu jen v letních měsících, kdy sem vyháněli krávy k letní pastvě, která se odehrávala hlavně ve světlinách nad pasekou, a k sušení sena v nejbližším okolí bud. Seno se se zde vždy až do zimy skladovalo v senících a na půdách. Jakmile napadl sníh a cesta do údolí se stala sjízdnou pro saně rohačky, sváželo se seno dolů k Úpě.

Když Aichelburgové, majitelé maršovského panství, prodali na několika lokalitách východních Krkonoš půdu horalům, rozrostla se paseka o čtyři stavení. Enkláva je pojmenována podle rodiny zakladatele, jméno Richter ovšem na prvním dochovaném přehledu majitelů seniště z počátku 19. století nefiguruje.[198] Nejmladší a nejspodnější z nich vystavěl Johann Bönsch patrně roku 1830 na výhodném místě nedaleko zdroje vody přímo u hlavní trasy z Pece pod Sněžkou na krkonošské hřebeny. Jeho syn Ignác využil výhodnou pozici a v boudě zřídil jednu z prvních krkonošských letních hospod. Jedním z prvních Ignácových počinů byla přístavba prosklené verandy, půda s uskladněným voňavým horským senem se hodila jako noclehárna. Zde tedy začala s podnikáním patrně nejvýznamnější rodina, která později provozovala mnoho bud a podniků (Luční, Rennerova, Klínová, Scharfova, Černá bouda, Bouda u Malého Stavu, podniky ve Velké Úpě. S rozvojem lyžování a zimní turistiky se na přelomu 19. a 20. století stal provoz celoročním. 2. října 1938 vyhořela Luční bouda, o tři dny později Vincenc Bönsch junior zřejmě zapálil[199] hlavní Richtrovu boudu ve snaze dopustit se pojišťovacího podvodu a vysoudit na české straně náhradu. Na rozdíl od Luční i Rennerovy boudy se majitelům později nepodařilo u soudu prokázat cizí zavinění, a tak finanční prostředky na výstavbu nového objektu nezískali. Bouda nebyla za války obnovena, znovu ji postavil až současný vlastník Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v letech 1950–1952. Dnes má hlavní Richtrova bouda kapacitu 105 lůžek (z toho 29 v sousední Červené boudě).

▼ 1973

▲ Kolem r. 1935 ▼ Kolem r. 1935

Růžohorky

Leischnerbauden

GPS
50.7104425N, 15.7499719E
1 255 m n. m.

Nedaleko prostřední stanice lanové dráhy na nejvyšší český vrchol Sněžku leží skupina bud zvaných Růžohorky. Vznikly jako typické „letní“ boudy dávno před rokem 1785, enklávu dnešních Růžohorek snad založili chalupníci z Velké Úpy někdy na počátku 17. století. Již kolem roku 1750 tu stálo osm letních bud, přes léto se tu pásl vlastní i pronajatý dobytek hospodářů z Předního Výsluní, nikoliv však na samotné enklávě, ale v okolních lesích. Louky na enklávě se hnojily kejdou z velkých jímek pod chlévy, kam se krávy na noc sháněly. Louky se sekaly a sušilo se na nich seno, které se uskladňovalo až do zimy na velkých půdách všech letních bud. V létě i v zimě sloužily k transportu sena saně rohačky. V létě se seno transportovalo na saních opatřených koly a ukládalo se na půdu velkými vraty ve východním štítě. Teprve na podzim a v zimě se na sněhové přikrývce sváželo dolů do údolí.

Původně se tu nacházelo pět objektů v bezprostředním okolí dnešní Děčínské boudy, později se jejich počet snížil na čtyři. Pojmenovány byly podle zakladatelské rodiny Leischnerů. Možná byli jedinými zakladateli, protože boudy založené v podobném těsném rozestavení byly v Krkonoších takřka ojedinělé s výjimkou Velkých Pardubických Bud.[200] Od roku 1923 nesly i český název Leischnerovy Boudy, když už dávno předtím se jim česky říkalo Leišnerovy (1886).[201] Název Růžohorky pochází až z období po roce 1945. Kolem roku 1900 se na enklávě nacházelo sedm stavení[202]. Původní chalupy sestávaly z větší a menší místnosti, ve větší nocoval dobytek, v menší hospodář, který tu z mléka vyráběl máslo a horský sýr.

Dnes tu najdeme pět objektů, z nichž dva poskytují celoroční ubytování: bouda Růžohorky a Děčínská bouda.

Teprve s výstavbou lanovky na Sněžku získaly boudy svůj turistický význam a dostaly se do povědomí široké veřejnosti. Před více než sto lety tomu ale bylo jinak: *„Je snad jen málo návštěvníků našich hor, kterým jsou Růžohorky známy. Toto jest o to více udivující z toho důvodu, že jejich kráse jejich polohy se málokterá krkonošská místa vyrovnají a z nichž je vrcholek Sněžky za slabou třičtvrtěhodinku k dosažení.“*[203]

Cesta z Růžohorek na Sněžku byla samozřejmě i tehdy kamenitá a hrubá, ale nedalo se na ní zabloudit, protože kopírovala telegrafní vedení z Velké Úpy na nejvyšší krkonošskou horu.

Sedmička malých stavení, která tu byla k nalezení ve druhé polovině 19. století, nabízela nádherný výhled na celé Úpské údolí od Sněžky a Studniční hory až k dalekému Trutnovu. Jen jedna z bud tenkrát nabízela jednoduché, ale čisté a dobré pohoštění, které dokázalo uspokojit nároky hostů, kteří tu našli i skromný nocleh. Čilý ruch tu panoval každou letní neděli odpoledne. Scházeli se tu horalové ze všech sousedních enkláv a tančili a zpívali tu za doprovodu tahací harmoniky.

Z Růžohorek vedlo několik dobře zbudovaných vyhlídkových cest dolů do údolí. Za 90 minut se odtud dalo pohodlnou stinnou cestou dojít například k Mohornovu mlýnu (Spálený Mlýn, Dolní Malá Úpa). Dvě cesty odsud směřovaly do Velké Úpy a Pece pod Sněžkou, jedna strmější přes zaniklé Hoferovy Boudy, druha mírnější a pohodlnější přes „Schromagraben“ (Žlebský vrch a Žlebský potok). Nejvíce se k sestupu do údolí doporučovala cesta přes Wimmerberg, tedy Větrník, protože nabízela množství překvapivých a impozantních výhledů do Úpského údolí, Obřího dolu s Velkou Studničnou jámou, Modrého dolu i Růžového dolu. Pátá cesta odsud vedla přes Růžový důl dále do Obřího dolu přes malou enklávu, na které kdysi stávala Krölbaude, domov zdejších uhlířů.[204]

Dnešní boudu Růžohorku koupil roku 1902 Ignác Richter. Staré stavení nechal strhnout a vystavěl zde boudu, jejíž podobu můžeme obdivovat dodnes. Bouda sloužila odpočinku a občerstvení ubytovaných hostů i kolemjdoucích. Obzvláštní význam měla pro nosiče nákladů, kteří tudy zásobovali vrcholek Sněžky a zastavovali se tu po namáhavém výstupu z Velké Úpy. Využití enklávy jako seniště i pastviny v té době už značně ztratilo na významu, příčinou byl úplný zákaz lesní pastvy ještě před koncem 19. století (1898).[205]

◄ 1905 ▲ 1910

Rýchorská bouda a Maxovka

Rehornbaude, Maxhütte

GPS

50.6600964N, 15.8499217E
1 000 m n. m.

Rýchory[206] tvoří nejvýchodnější cíp našeho nejvyššího pohoří. V minulosti poněkud opomíjená část Krkonošského národního parku, se rozprostírá mezi Žacléřem, Mladými Buky, Horním Maršovem, Albeřickým údolím a Pomezním hřebenem. Náhorní plošině Rýchorského hřebene, která je zároveň jeho nejvyšším bodem v podobě Dvorského lesa (1 033 m n. m.), dominuje Rýchorská bouda. Rýchory nedosahují nadmořské výšky hlavního hřebene Krkonoš, přesto jsou díky bohatosti své fauny i flóry a množstvím přírodních zajímavostí spojených například s dávnou těžbou zlata a stříbra pro turisty výrazným lákadlem. S hornickou činností je bližší i vzdálenější okolí Rýchor svazováno také díky žacléřským černouhelným dolům, prvním svého druhu v Čechách.[207] Historie Rýchorské boudy se začala psát až v roce 1926[208], kdy ji jako zakázku slečny Bertholdy Hampelové a Josefa Grossmanna[209] vybudoval trutnovský stavitel Wagenknecht. Hampelová, od roku 1930 jediná majitelka, boudu úspěšně provozovala až do konce války, poté ji do národní správy převzal roku 1946 pražský Klub českých turistů. Národním správcem byl Robert Bříza, který převzal boudu s kuchyní, sálem, sklepem, půdou a tuctem hostinských pokojů s 23 postelemi.[210] Od roku 1950 boudu obhospodařovalo pražské sokolské družstvo Vzlet, poté patřila delší dobu Interhotelům Krkonoše. Významným mezníkem pro ni byla změna majitele začátkem léta 1976, kdy ji od státního podniku Interhotely Krkonoše získala Správa KRNAP s cílem vybudovat tu stálé školicí středisko ochrany přírody, svého druhu první v Československu. Rozsáhlá rekonstrukce objektu proběhla v letech 1980–1985 nákladem přes 8 miliónů Kčs, záměr se Správě KRNAP podařilo naplnit. Bouda disponovala pedagogickým personálem a veškerými náležitými službami. Správa KRNAP ji provozovala až do roku 2013, kdy ji pronajala manželům Duškovým.

Předchůdkyní Rýchorské boudy byla nedaleko stojící Maxova bouda (Maxhütte), vystavěna v roce 1892 na vyhlídkovém místě vrcholu Kutná. V roce 1891 se v Praze konala Zemská jubilejní výstava, na které v jednom z pavilónů vystavoval průmyslník Max Hirsch ze Slaného důlní techniku. Po skončení výstavy svůj pavilón daroval rakouskému Krkonošskému spolku, jehož byl sám členem. Stavba byla rozebrána a přenesena do Krkonoš a znovu vystavěna, vše na náklady továrníka Hirsche, na jehož počest byla jeho křestním jménem nazvána. Půdorys boudy měl rozměry 7,7×6 m.[211] Maxovka se rychle stala oblíbeným cílem turistů. Postupně se rozšířila několika přístavky. Vedle hostinské místnosti tu byla malá kuchyně a jednoduchá noclehárna s 20 postelemi. Majitelem boudy byl vždy výše zmiňovaný Krkonošský spolek, který objekt pronajímal. Za první republiky, kdy se v okolí boudy budovala dodnes viditelná soustava opevnění, se bouda neslavným způsobem zapsala do historie. Její nájemce byl usvědčen jako špión, předával totiž informace o stavu a průběhu opevňovacích prací nepřátelské straně, tedy fašistům na slezské straně hranice.[212] Dnes po boudě, jejíž význam poklesl po vystavění Rýchorské boudy a která definitivně zanikla roku 1955, zbyla jen kamenná podezdívka, kde je zřízena vyhlídková plošina s nezapomenutelnými pohledy na nejvyšší českou horu a celé východní Krkonoše.

Nedaleko Rýchorské boudy nás svou kvalitní pitnou vodou láká Rýchorská studánka, jejíž prameniště bylo již před založením Krkonošského národního parku vyhlášeno za přírodní rezervaci vyznačující se bohatostí flóry.

Další přírodní zajímavostí je Dvorský les. Ačkoliv se mu také říká Rýchorský prales, s opravdovým pralesem má jen málo společného. Ještě koncem devatenáctého století se tu v mladých bučinách volně popásal hovězí dobytek, který si svůj jídelníček zpestřoval okusováním mladých bukových výhonů.[213] Díky tomu a za přispění drsného klimatu zde najdeme bizarní tvary stromů, které jsou zejména za ranních podzimních mlh vyhledávaným objektem fotografů.

▼ 1931

▲ 1910 ▼ Kolem r. 1970

Samotnia

Teichbaude

GPS
50.7489347N, 15.7026522E
1 195 m n. m.

První písemná zmínka o stavení u Malého rybníka pochází ze 7. září 1670, přičemž existují domněnky, že mohlo vzniknout už kolem roku 1630. Prozaickým důvodem pro jeho zbudování byla potřeba ubytovat hlídače pstruhů, kteří byli chováni v jezeře jako zdroj potravy pro mlsné jazýčky šlechtického dvora majitelů panství Schaffgotschů. Na panské mapě, která snad ukazuje poměry na horách mezi lety 1640 a 1650, je vyobrazeno pod jménem Teichhaus.[214] Můžeme ho tím pádem směle zařadit mezi nejstarší horské chaty v celém Polsku. Původní přístupová cesta k boudě i k jezeru vedla kolem bývalé Hamplovy boudy (dnes Strzecha Akademicka). Teprve později se k boudě přicházelo po dodnes turistům sloužící modře značené cestě, vycházející od kostela Wang v Karpaczi. O boudě se zmiňují někteří cestovatelé ve svých zápiscích z výstupů na Sněžku. Například Christian Gryfius[215] popisuje ve svých cestopisných zápiscích hlídače jako zde přebývajícího křepkého starce.

▲ Kolem r. 1930 ► 1910

Po nebezpečném výstupu k Malému rybníku jsme zas nalezli boudu a jednoho pětašedesátiletého muže, který mínil, že ho není v kraji třeba. Vzduch by mu tam byl nepříjemný, neboť je prý tak zvyklý na drsné povětří, lidí se straní, do kostela nechodí, není členem žádné církevní obce. Když jsme se ho ptali na obživu, ukázal nám stádo koz, 15 starých a k tomu přes polovinu mladých, a řekl nám, že před rokem touto dobou tu už napadl první sníh, že to tady nebylo nic neobvyklého, zadní dveře do stavení zůstávají zavřené před sněhem, přední musí udržovat bez sněhu.

▲ 1910

Aby se na sněhu mohl pohybovat pro dřevo a pro seno, používá sněžnice. Jezero není velké, pramení nahoře na jedné z velkých skal podobně jako Úpa, voda pak padá dolů a hromadí se tu v tůni. Je v něm hodně pstruhů, kteří se chytají na udici nebo nočním lovem.

Existuje domněnka, že prvními majiteli boudy byli zástupci rodiny Schoderových, kterým hlavní živobytí poskytoval chov koz. Zároveň sloužili jako hlídači pstruhů u majitelů pozemku v okolí Malého rybníka – rodiny Schaffgotsch. Rozvoj turistického ruchu v oblasti díky vybudování železničního spojení mezi Berlínem, Vratislaví a Jelení Horou a následný příliv prvních skutečných turistů do hor vyvolal potřebu rozšíření všemožných služeb. Karl Höring provedl přestavbu, díky níž Samotnia získala dnešní podobu. Höring chatu v roce 1891 prodal Heinrichovi Richterovi, obchodnímu radovi z Arnsdorfu (dnešní Milkow) za 4000 říšských tolarů (včetně malého stáda dobytka). Nový majitel v rozšiřování objektu i zlepšování služeb pokračoval.

Z jeho úprav pochází také jedinečný symbol Samotni – věžička a v ní umístěný zvon. Zvon byl odlit v Jelení Hoře a signován je rokem 1861. Lze připustit, že Richter zvon získal ještě před koupí boudy, nebo že měl nějaký vztah k přestavbě ještě před samotnou koupí. Po roce 1900 si boudu na několik let pronajal Josef Bönsch.[216] Poté Richter prodal Samotniu Franzi Krausovi, který objekt nadále modernizoval. V té době již bouda nesla název Teichbaude.[217]

„Bouda na březích Malého jezera stála již roku 1760 a sídlili v ní rybáři, kteří v jezeře pěstovali chov pstruhů, jimž v zimě do ledu okénka vysekávali. Pohled od boudy na tmavé, jemně zčeřené zrcadlo vodní a nad ním do závratné výšky strmící rozprýskané, lavinami strhané skalní stěny, v jichž škvírách tu i tam troufale se zaklestila kleč, lišejník, travina neb malý ale sličný a vzácný horský květ, náleží k nejpěknějším dojmům, které si tourista z Krkonoš odnáší.“[218]

Centrem zimních sportů i zimní turistiky se Samotnia stala v roce 1927, kdy byl jejím provozovatelem známý sportovec Paul Haase (zemřel roku 1934) s manželkou Gretou. Za jeho působení se bouda rozšířila velkou přístavbou východního křídla s hostinskými pokoji, noclehárnou a hospodářskými místnostmi. Posledním německým majitelem až do konce 2. světové války byl od 1. března 1941 Franz Hövel. V zimě roku 1944 boudu poničila mimořádně velká sněhová lavina, která prorazila přední stěnu. Masy sněhu pronikly

verandou až do jídelny. Ve verandě krátce předtím sedělo 45 dětí. V listopadu téhož roku se tu ke slovu přihlásila i druhá světová válka. Nedaleko boudy ztroskotalo letadlo německé ozbrojené moci a pohřbilo ve svých troskách celou posádku.

Po válce se tu vystřídalo několik správců (např. Stanisław Staroń, Zbigniew Pawłowski nebo Cezary Marcinkowski). Od 13. června 1966 se jako správci na boudu dostali manželé Siemaszkovi – Waldemar a Sylwia. Waldemar byl známou a legendární krkonošskou osobností. V roce 1994 se stal jedinou obětí únorové dopravní nehody nedaleko kostela Wang, od jeho smrti vede chatu paní Sylwia Siemazsko. Za jejího správcování se chata stala jedním z nejnavštěvovanějších turistických objektů v Polsku. Byla tu vybudována první biologická čistička odpadních vod v Sudetech, z iniciativy příznivců Samotni z Vratislavi se zmodernizoval systém ústředního vytápění (z koksu na topný olej). V jedné z přízemních místností vznikla již roku 1973 první polská samoobslužná lyžárna a vybudovala se garáž pro vůbec první krkonošský sněžný skútr. Rekonstrukcí prošly také kuchyně a prádelna. V roce 1975 se na základě expertizy mělo přistoupit k rozsáhlé přestavbě, z finančních důvodů k ní nedošlo. Myšlenka přetvořit boudu na horské muzeum se nakonec neuskutečnila, a tak může sloužit turistům dodnes k původnímu účelu, tedy ubytování a občerstvení.

Bouda představovala také kulturní a společenské centrum. Pořádaly se tu filmové festivaly s horskou tematikou. Konaly se zde také potápěčské závody o „Modrou stuhu Samotni“. Kontroverzní závody byly ukončeny s ohledem na stupeň ochrany přírody, ačkoliv potápěči vždy během závodů čistili dno jezera od nejrůznějších předmětů. Na tradici prvorepublikových Májových závodů a pozdějších slalomů ukončených se vznikem polského Krkonošského národního parku v roce 1959 se správce Siemaszko snažil navázat od roku 1967, kdy se ve Velkém kotli poprvé konaly slalomové závody. Jejich mezinárodní tradice skončila v roce 1981 z podobných důvodů jako závody v potápění. Od roku 1995 se za přísného dozoru ochránců přírody koná lyžařský memoriál Waldemara Siemaszka o Pohár Samotni. Osobně Samotniu a Malý rybník považuji za vůbec nejkrásnější krkonošské místo a každému čtenáři doporučuji prožít na boudě alespoň jeden večer a noc, ráno si přivstat a pokochat se ledovcovým kotlem za vycházejícího ranního slunce.

▲ Kolem r. 1930

Scharfova bouda

Scharfbaude

GPS
50.7461108N, 15.6745214E
1 420 m n. m.
(zaniklá)

Zaniklá bouda na Čertově louce nedaleko zimní tyčemi značené turistické cesty z Luční boudy směrem na západ k Malému Šišáku a Špindlerově boudě si až do svého smutného konce před sedmdesáti lety zachovala jako jedna z posledních původní ráz krkonošského hospodářského stavení. Původně ležela při spojnici dvou významnějších bud – boudy u Bílého Labe dole v údolí a Boudy Prince Jindřicha nad Velkým rybníkem. Rozloha trojúhelníkové enklávy, na které se bouda tyčila, je více než 500 ha. Enkláva má tvar mělké mísy, podle odborníků by mohla být počátkem ledovcového karu z poslední doby ledové. Je porostlá klečí a smilkovými loukami s bohatým počtem rašelinišť a prameništ a proslula jako vyhlášené tokaniště tetřevů a říjiště jelenů. V souvislosti s vyřešením dlouholetých vleklých hraničních rozepří o Sedmidolí patřila enkláva i na ní stojící stavení k jilemnickému panství, které ji získalo od slezského hraběcího rodu Schaffgotschů.

V roce 1740 povolil hrabě Harrach hajnému a myslivci Janu Erlebachovi, aby postavil na Čertově louce boudu s tím, aby stejně jako jeho otec střežil hranice i lesy, a udělil mu svolení v oblasti lovit i hospodařit. Vysoko v horách tedy vyrostla jednoduchá malá bouda s chlévem.

Své jméno získala v první polovině 19. století po tehdejším hospodáři Jakobu Scharfovi, který pocházel z Krausových Bud. Jiná verze datuje vznik boudy až do poloviny předminulého století s tím, že výše uvedený příběh se týká jiné zaniklé nedaleké boudy nad Čertovou strouhou.

Bezpečně lze tvrdit, že již na začátku 18. století tu byly louky a pastviny, jak lze vyčíst z tehdejších map. Ví se také, že na Scharfově boudě se v letech 1827 a 1863 chovalo 35 kusů hovězího dobytka a sedm koz. Přímo k boudě patřily 3 ha travních zahrad. Asi do roku 1852 zde hospodařil výše zmíněný Jakob Scharf, po něm nastoupil Štefan Scharf. Pak se bouda dostala do majetku spřízněné svatopetrské rodiny Hollmannů. Za pastvu třiceti krav platil Hollmann vrchnosti roční obnos 120 zlatých. Jan Hollmann své produkty – máslo, mléko a sýry – prodával do nedaleké Boudy Prince Jindřicha. Protože se jednalo o „mezinárodní“ obchod, muselo být máslo i sýry procleny, mléko bylo od cla osvobozeno. Aby nemusela být obchodu

účastna úřední osoba, zapisovali si dodavatel i odběratel dodávky do zvláštní knihy, k čemuž byli vázáni přísahou.

Těsně před první světovou válkou, v roce 1907, obývala celá rodina boudu, která byla v té době považována za poslední typickou celoročně osídlenou krkonošskou zemědělskou usedlost. Díky tomu se stala předmětem zájmu historiků a zachoval se její podrobnější popis.

Bouda stojící na základech z mohutných granitových balvanů byla sroubená z masívních smrkových trámů. Šindelem pokrytá sedlová střecha daleko přesahovala stěny a skrývala objemný půdní prostor, který byl přístupný zvenčí po žebříku, v němž bylo možno uskladnit dostatečnou zásobu sena. V čelní údolní stěně stavení byl poměrně úzký vchod, kterým se vcházelo do tmavé chodby, dlážděné kamennými deskami. Nalevo se z chodby vcházelo do obytného prostoru, nízkého, ale prostorného a čistého. Trámové zdi byly stářím zbarvené do tmavohnědého odstínu. Celou čtvrtinu místnosti zabírala bíle natřená žulová pec s měděným kotlíkem a troubou. V peci se celoročně

▲ Kolem r. 1900

▲ Kolem r. 1900

topilo z chodby klečovým dřevem tak, aby byl neustále k použití dostatek teplé vody. Pec zároveň sloužila jako postel a vystupovalo se na ni po schůdkách. Malá pevně uzavřená okénka shlížela do údolí, větrat se jimi nedalo, a tak bylo v místnosti horko jako v sauně. Zařízení místnosti bylo jednoduché a účelné. Pod okny stál masivní stůl s trnoží, uprostřed místnosti se nacházela prastará máselnice. Přímo v obytné místnosti ležely v řadách na čistých prknech vyrovnané výborné domácí sýry. Pec byla lemována lavicí a dřevěným stojanem na sušení prádla a oblečení. Velmi skromně byla domácnost vybavena nádobím: prastaré ukoptěné hrnky, pár mís nejrůznější velikosti, laciné lžíce.

Na rozdíl od valné většiny krkonošských bud se tu nenacházelo typické korýtko s protékající pramenitou vodou. Příbytkem protékalo hned několik malých stružek, které se využívaly na mytí méně špinavého nádobí, chlazení mléka a čistění chléva. Do něj se z chodby vstupovalo doprava a chyběla zde podestýlka. Krávy stály na dřevěných fošnách a hnůj se každodenně vyplavoval do jámy před boudou. Tady se ředil a rozváděl soustavou stružek do místní „zahrady“ s na první pohled patrným výsledkem. Pod boudou se totiž zelenala lahodná voňavá tráva, zatímco nahoře nad boudou bychom našli jen suchou a tvrdou smilku, sklízenou ob rok.

Scharfova bouda se od ostatních lišila také tím, že neměla závětří z prken ani kamenné zápraží.

V roce 1910 koupili boudu bratři Bönschové, úspěšní hospodáři a podnikatelé z nedaleké Luční boudy. Zaplatili za ni 7600 korun a dále ji využívali k chovu dobytka a jako pekárnu pro Luční boudu. Turistickému ruchu ji nikdy nepřizpůsobili a postupně ji začali zanedbávat. Už v roce 1936 se o ní píše jako o ruině.

▲ Erich Fuchs, Hra na roh, lept, 1929

▲ Kolem r. 1900

Mnohaleté hospodaření se muselo významně projevit ovlivněním přírodních poměrů v lokalitě. Původní malá luční enkláva byla s rozvojem budního hospodářství rozšiřována kácením a mýcením kleče používané jako topiva. Rozloha bezlesí nakonec dosáhla téměř 100 ha. Posledním lidským zásahem v místě se stala těžba žuly, která byla použita na obnovu vypálené Luční boudy těsně před druhou světovou válkou. Bouda definitivně zanikla po roce 1945.[219]

V dřívějších letech se každoročně na počátku června vyháněl dobytek na horské pastviny, v oblasti Krkonoš k takzvaným boudám.[220] Letní boudy tady stály ve velkém počtu, jako příklad lze jmenovat Richtrovy Boudy, Rennerovu boudu, boudy na Čertově louce, Pudlovou boudu a Scharfovu boudu. Posledně jmenovaná sloužila této formě hospodaření ze všech nejdéle. Jakmile nastalo zjara příznivé počasí a tráva se v horách zazelenala a povyrostla tak, že zde bylo možné pást, určil se přesný den odchodu dobytka do hor. Ráno, poté co se krávy řádně nakrmily, vyčistily do parády a na krk se jim pověsil zvonec, odcházelo se slavnostně kolem osmé hodiny. Již zdaleka byl slyšet zvučný hlas zvonů. Vpředu šla vůdčí kráva, která nesla na rozích připevněný věnec nebo alespoň červenou stuhu. Po jejím boku kráčel rozvážnými kroky pastevec s nepředstavitelně dlouhým a nebývale vyzdobeným bičem. Průvod doprovázelo mnoho honáků a nosičů. Poslední nesli především proviant, hlavně chléb a mouku. Dále se lopotili s nádobami na máslo, kbelíky, vědry, peřinami a prádlem. K boudě se šlo namáhavou cestou[221] po úbočí Kozích hřbetů. V některých letech se stávalo, že změna počasí sebou přinesla nový sníh ve chvíli, kdy už dobytek přebýval v nejvyšších partiích hor. Pro tyto případy musel být vždy k dispozici zbytek sušeného krmení. Dobytek se každodenně za zvuků biče i zvonců vyháněl na pastviny až do října, kdy nastal čas odchodu do údolí. Mnoho poutníků se cestou od Boudy prince Jindřicha k Luční boudě na Scharfově boudě zastavilo, aby se posilnili výborným chlebem s máslem a sýrem, který zapíjeli čerstvě nadojeným mlékem.

Sněžka – Česká bouda (kaple)

GPS
50.7360114N, 15.7397419E
1 600 m n. m.

Vzniku světských objektů na vrcholu nejvyšší české hory předcházela výstavba kaple. Nechal ji postavit Kryštof Leopold Schaffgotsch[222], slezský šlechtic a majitel rozsáhlého panství, do kterého patřily i severní svahy Krkonoš. Kaple měla být symbolem díků za šťastné zachování života a vrácení majetku po třicetileté válce, a také potvrzením územního nároku na část vrcholku Sněžky. Stavba se protáhla na 14 let (1668–1681). V kapli probíhala pětkrát ročně bohoslužba, vrcholek Sněžky se díky ní stal cílem pravidelných náboženských procesí. Roku 1810 se v souvislosti s rušením církevních řádů a klášterů v Německu kaple uzavřela. Zesvětštili ji a v letech 1816 až 1850 tak mohla sloužit jako hospic i jako hospoda s noclehárnou. V provozu byla vždy od poloviny května do konce října. Zařízení bylo velice jednoduché, zásoby hospodského oddělovalo od jídelního prostoru dřevěné bednění. Roura od bídných kamen trčela jednoduše z okna. V hostinské místnosti o průměru sotva 7 metrů stál jeden stůl s lavicemi. Prodávaly se tu také krkonošské suvenýry, které se vystavovaly v prosklené nástěnné skříňce. V roce 1854 kapli znovu vysvětili a začala opět sloužit svému původnímu účelu a poslání.

▲ Kolem r. 1870 ► Kolem r. 1950

V době fungování hospice (od roku 1824) kapli provozoval Karl Siebenhaar, obchodník z Warmbrunu (dnes městská část Jelení Hory Cieplice_Śląskie-Zdrój). Překvapoval své hosty kávou, chlebem s máslem, studeným nářezem, vínem, šnapsem, dokonce i polévkou z bílého vína a punčem.

▲ 1915

Siebenhaar měl sice nápad, postavit zde skutečnou boudu, to se ale podařilo až jiném podnikavci z Warmbrunnu, Fridrichu Sommerovi. Na německé části vrcholu se podařilo roku 1850 nákladem 2000 tolarů vystavět nové pohostinství – dřevěnou přízemní stavbu se stěnami svisle pobitými prkny a velmi strmou sedlovou střechou. Roku 1857 bouda vyhořela, Sommer ji rychle obnovil, a tak již roku 1858 stála na vrcholu nová patrová bouda s 35 pokoji, prostornou noclehárnou a jídelnou. Sedlová střecha měla velmi malý spád. Další požár způsobený zřejmě bleskem strávil druhou boudu roku 1862. Do třetice všeho dobrého platilo i tady. Třetí patrová bouda s jednoduchou sedlovou střechou a svislým bedněním tu bez úhony přetrvala více než století až do roku 1967. Měla velký jídelní sál, 26 pokojů pro hosty a mohla ubytovat více než stovku osob.

Boudu na české straně vrcholku postavil roku 1868 jistý Blaschke (Blažek), hospodář z Pomezních Bud. V konkurenci zkušeného Sommera (předtím hospodáře v Boudě na Jínonoši) však neobstál a musel boudu už o dva roky později prodat. Obě boudy v roce 1875 získala německá rodina Pohlových, která na nejvyšší české i slezské hoře hospodařila až do roku 1945 s krátkou výjimkou v letech 1921–1923, kdy si vrcholek Sněžky od Pohlů pronajal Richard Greulich. Pohlovi se zasloužili o marketingovou propagaci Sněžky pomocí inzerátů, pohlednic, kovových štítků na hole, odznaků a dalšího. Podnikání na obou boudách bylo prakticky sjednoceno. Od roku 1876 byly boudy obsazeny i přes zimu, zimním správcem na České boudě byl Johann Kirchschlager, rodák z Malé Úpy. Kromě toho, že byl jediným zimním strážcem a hospodářem na vrcholu, měl taky na starosti jak německý, tak český poštovní i telegrafní úřad. Postaral se taky velkou měrou o vybudování meteorologické stanice prvního řádu[223] a o její uvedení do provozu, za což mu pruská vláda propůjčila všeobecný čestný odznak[224] za zásluhy. Kromě starosti o vrchol Sněžky ho poutníci najímali také jako zkušeného horského vůdce, zejména pro zimní výstupy na Sněžku od vlakového nádraží v Karpaczi.[225] Boudy byly schopné najednou pojmout až 300 nocležníků. Pokud jich bylo více, nezbylo jim, než nepohodlně strávit noc na lavici nebo židli v jídelně. Když už nahoře nebylo místo, vyvěšoval se červený prapor a v noci se rozsvěcelo červené světlo. Roční počty návštěvníků se už ve druhé polovině 19. století pohybovaly mezi 40 a 50 tisícovkami. Z vrcholových pamětních knih lze vyčíst i mnoho vzácných i urozených návštěv. Speciální služba se nabízela urozeným a bohatým dámám, které mohly za solidní úplatu nechat nahoru vynášet na speciálních nosítkách.

Ačkoliv veškerý proviant museli na vrchol vynášet na zádech nosiči, poskytovaly obě hospody slušnou nabídku jídla i pití za rozumné ceny. Nosiči vynášeli náklady o váze až 100 kg. Obtížně se vrchol zásoboval vodou, o které se říkalo, že vyjde dráž než rýnské víno. Nosila se na dvoukilometrové trase ze slezské strany od Zlaté studánky. Od května do října se vynášením vody živil asi tucet mužů. Zlom nastal roku 1913, kdy se přistoupilo k náročnému vybudování vodovodu pomocí Peltonovy turbíny a složité soustavy trkačů ze zdroje nad stezkou Obřím dolem. První voda z vodovodu vytryskla v České boudě 15. září 1914.

Další stavbou na vrcholu byla od roku 1900 meteorologická observatoř (slavnostní otevření se uskutečnilo 5. července). Počasí se na Sněžce pravidelně sledovalo, zkoumalo i měřilo už od roku 1824, původně k tomu sloužila kaple. Stavět se začalo roku 1899. Nová observatoř sestávala z věže se čtvercovým půdorysem a dvou přístavků, z nichž jeden skrýval obytný prostor, zatímco ten druhý situovaný na západ[226] kryl vstup a nacházela se v něm část kuchyně. V hlavní ose byla budova 9 metrů dlouhá a 5 metrů široká. Impozantní věž se tyčila do výše 15 m. Základy a přízemí byly zbudovány z v místě nalámané ruly a svoru, jen ke zpevnění rohů se použila žula z blízkosti Obří boudy. Na těchto zhruba jeden metr vysokých kamenných zdech, které byly překlenuty cihlami, byla vystavěna hrázděná observatoř. Stěny měla zvnějšku obložené začepovanými prkny o tloušťce 3 cm. Vnitřky byly obloženy sádrovými deskami, které byly za vchodem a v kuchyni natřeny olejovými barvami. Obytné místnosti měly zdi potaženy plstěnou vlněnou tkaninou a polepeny tapetou. Stropy sestávaly z cementových desek. V přízemí byla dubová podlaha, jinde ze smrkového dřeva. Meteorologická stanice měla dvojitá okna s vnějšími dřevěnými roletami, které se daly obsluhovat zevnitř. Na střeše se nacházel pocínovaný železný plech položený na lepence, část střechy byla pokryta dřevocementovými deskami se štěrkovým zásypem, zatíženými velkými kameny. K ochraně před blesky sloužil moderní hromosvod, jehož uzemnění končilo asi o 500 metrů níže ve vlhkém podloží. Věž byla ukotvena čtyřmi ocelovými lany, přičemž jedno z nich bylo fixováno „v zahraničí“ na české půdě.[227] Observatoř, lépe řečeno její zbytky, se na vrcholu nacházela až do roku 1989. Od otevření až do roku 1933 tu pracoval Ludwig Schwarz z Karlsruhe. Po něm se zavedl střídavý režim, vždy po roce sem přicházel nový meteorolog. Od roku 1938 se observatoř využívala pro vojenské účely a civilní zaměstnance nahradilo německé vojsko. Po válce sem přišli nejprve Rusové a po nich Poláci.

▲ Kolem r. 1920

Po vzniku Československé republiky značně stoupl zájem českých turistů o Krkonoše. Přesto se většina návštěvníků i za první republiky rekrutovala ze slezských a saských končin, Sněžka byla také oblíbeným cílem Berlíňanů. Za druhé světové války obsadila Sněžku německá branná moc a zřídila tu vysílací stanici. Na konci války Němci vysílačku zničili, součástky naházeli do Obřího dolu a budovy na vrcholku podminovali. 16. května 1945 vrchol obsadili vojáci asistenčního oddílu 4. hraničářského pluku, s nimi i osm mužů partyzánské skupiny Nikolaj. Německou boudu obsadili 1. června polští vojáci. Němci při odchodu zničili vodovod, potřebná voda se vozila z Luční boudy. Podminování všech objektů musel zneškodnit vojenský pyrotechnik. Poslednímu hospodáři se z vrcholu podařilo uniknout těsně před příchodem Čechů, uchýlil se do Karpacze, odkud ho posléze odsunuli do Německa.

Lanovka z české strany začala jezdit roku 1949. Ta současná z roku 2014 kopíruje její trasu, jen nová údolní stanice leží o pár metrů níže a blíže centru Pece pod Sněžkou.

Demolice Polské boudy v roce 1967 uvolnila místo pro tři „létající talíře“ nové Polské boudy i observatoře.

Vrcholek Sněžky byl po válce i v 50. letech výhodným prostorem pro směnu či nákup a prodej nedostatkového zboží i peněz. Tato situace dostoupila v prostoru Sněžky, na samotném štítě větších rozměrů a v současné době je taková, že dochází k masové výměně zboží i peněz a k hromadným návštěvám restaurací. Toto má i za následek, že je oboustranně narušována státní hranice a dochází k přechodům hranic do větší hloubky[228]. Tuto situaci potvrdili i oba vedoucí restaurací na vrcholu, kteří byli na schůzku pozváni.

Ze schůzky pohraničníků obou zemí ve Velké Úpě 7. září 1956 jsou v protokolu navržena opatření: zakázat výměnu zboží a valut; zabránit vzájemné návštěvě restaurací a bud na obou stranách hranic; zvýšení pohraničního dohledu v hlavní turistické sezóně; oboustranně vydat vyhlášku o režimu na státních hranicích; sjednocení turistického režimu se situací ve Vysokých Tatrách. Dále se měla pro české turisty uvolnit cesta[229] ze Špindlerovy k Obří boudě.[230]

▼ 1883-84

▲ Kolem r. 1920 ▼ 1920

Stará Erlebachova bouda

Alte Erlebachbaude

GPS
50.7587597N, 15.6339878E
1 145 m n. m.

Stará Erlebachova bouda se na enklávě Špindlerových Bud objevila jako první stavení. Postavil ji Ignaz Hollmann roku 1784.[231] Stejně jako ostatní boudy na horní hranici lesa sloužila jako přístřeší pastevců, senařů a jejich dobytka, který v letním období spásal travní porosty v řídkých a nízkých lesích. Bouda se od počátku 19. století objevuje v gruntovních knihách vrchlabského panství Morzinů pod číslem popisným 109, které si zachovala dodnes. Rod Hollmannů si boudu předával až do roku 1885.

12. ledna 1885 koupil boudu Franz Erlebach,[232] který se do té doby živil jako zimní správce boudy U Sněžných jam. Narodil se roku 1845 ve Svatém Petru a měl mnoho příležitostí projít nejvyšší české hory křížem krážem. Se správcováním nad Sněžnými jamami mu připadla také povinnost starat se o tamní meteorologickou stanici druhého řádu. Vážnost života („ke svobodě patří nebezpečí“) poznal Franz Erlebach několikrát. 5. listopadu 1863 se sotva zachránil z divokých vod Bílého Labe, na Zelený čtvrtek roku 1866 se ho dotklo křídlo anděla smrti při sesutí na svahu Kozích hřbetů. Vyráběl kvalitní lehké sněžnice, které se prodávaly ve většině krkonošských bud. Spolu s Johannem Kirschlagerem ze Sněžky byl považován za nejlepšího krkonošského horského vůdce své doby a vynikajícího znalce Krkonoš.[233] Oba dva si jako své dvorní průvodce často najímal při svých turistických toulkách Berthold Lessenthin, autor bezesporu nejlepší knihy o Krkonoších (Das Riesengebirge im Winter, Vratislav 1901).

Teprve Franz Erlebach začal ve staré boudě, která si zachovala svůj typický charakter, nabízet turistům možnost noclehu a občerstvení. Její název se objevil až na nejstarších

◄ Kolem r. 1910 ▲ Kolem r. 1910

pohlednicích z období před Velkou válkou. Přesto se v době první republiky, kdy podle nařízení[234] vrchlabské Okresní politické správy musely být vývěsní štíty dvojjazyčné s českým nápisem na prvním místě ve stejné velikosti jako nápisem německým, objevuje na starých fotografiích název Malá Šišáková bouda – Kleine Sturmhaubenbaude (podle Malého Šišáku, na jehož jižním svahu bouda stojí). Přídomek „Stará" získala bouda po roce 1924, když v jejím sousedství postavila Gabriela Erlebachová nový dům, který nazvala Neue Erlebachbaude. Později se sice pro novou boudu vžil název Gabi, ale až do roku 1949 se o původním stavení mluvilo jako o Staré Erlebachově boudě, po tomto roce se užívalo jen jméno Erlebachova bouda.[235]

Původní bouda představovala typickou ukázku krkonošské horské architektury. Byla sroubená ze dřeva, její rozměry omezovala možná délka stavebních trámů. Půdorys proto nikdy nemohl přesáhnout rozměry 8×14 metrů.[236] Vnitřní dispozice boudy je známa z předávací zprávy z roku 1915 nebo 1916 po smrti tehdejšího majitele boudy Filipa Erbena, zetě Franze Erlebacha, který boudu získal po Erlebachově smrti roku 1911. Od roku 1915 na ní hospodařila vdova Karolína Erbenová (jediný její syn se nevrátil z bojišť Velké války). Ze síně se vcházelo jak do jediné obytné místnosti – světnice, tak i do chléva. Střecha byla pokryta šindelem, na severní svahové straně měla vikýř, kterým se na velkou půdu dopravovalo seno. Západní štít byl podle nejstarší fotografie kryt valbovou střechou, typickým prvkem starých krkonošských bud. Více než polovinu zápraží na jižní podélné straně chránila bedněná přístavba s pultovou střechou. Roubené stěny (s výjimkou chléva), krylo svislé bednění.

Plány na přestavbu boudy ve dvacátých letech vypracovala firma vrchlabského stavitele, špindlerovského rodáka Kleofase Hollmanna. Zachovala se dle nich takřka celá stará bouda a podle plánu z roku 1926 se k ní přistavěla přístavba v podélné ose se zvýšeným štítem o shodném úhlu střechy tak, aby se do podkroví mohly vestavět hostinské pokoje. Na půdu nové přístavby se vešlo pět pokojů osvětlených subtilními vikýři. Další dva pokoje vznikly na půdě původního stavení. Bouda tak mohla ubytovat 13 nocležníků v pohodlí pokojů, pro dalších dvacet skromnějších hostů byla k dispozici noclehárna s dvaceti slamníky. V přízemí nové části se nacházelo nové srdce boudy – restaurace, do které se vcházelo od západu přes novou prosklenou verandu.

Stará světnice si ponechala původní podobu s kachlovými kamny, lavicí kolem nich, na které stála klec pro zrající syrečky a bednářské nádoby na srážení kravského mléka. U dveří se nacházela máselnice a vozembouch. K osvětlení sloužily dvě petrolejové lampy. Světnici dominoval nádherný stůl se soustruženými nohami, který snad pamatoval ještě rod Hollmannů.[237]

Hospodáři si až do zániku boudy zakládali na tradičním hospodaření, založeném na chovu dobytka, využívajícím louky v okolí boudy. Asi 4 hektary luk musely dát dostatek sena na dlouhou krkonošskou zimu. Louky se hnojily dvojím způsobem. Nad boudu se dvouletý vyzrálý hnůj dopravoval v zimě na speciálně upravených „hnojných“ saních poté, co napadl první sníh. Na louky pod boudou se dopravoval plavením, způsobem, který využívala většina krkonošských bud postavených ve svahu. Potůček, protékající boudou, se využíval nejen k chlazení mléka a mléčných výrobků, ale též k vyplavování hnoje zpod chlévských tesů. Odtud se hnůj odváděl na hnojiště pod boudou. Směs vody a hnoje se pak na jaře za podpory vody z tajícího sněhu rozváděla důmyslnou soustavou stružek na spodní pozemky. Chlévská mrva stačila u Erlebachovy boudy asi pro třetinu celkové výměry luk. Senoseč, sušení a sklizeň trávy patřilo k dalším základním zaměstnáním budařů. V horském terénu se kvůli nerovnostem terénu používaly kratší kosy (cca 50 cm). Seno se transportovalo v loktuších a ukládalo se zadním vikýřem na půdu.[238] Další činností bylo opatřování paliva na zimu. Topilo se dřevem, které se štípalo na velká polena. Ta tří roky vysychala v tzv. ježcích.

V časech první republiky do Krkonoš přišel z jižních Čech František Kukačka. Vyučený tesař bydlel od roku 1919 na Erlebachově boudě. Do nejvyšších hor přišel zřejmě sloužit jako financ, možná byl dokonce členem jedné ze dvou rot jičínského 11. střeleckého pluku, které obsadily v prosinci roku 1918 Špindlerův Mlýn i Vrchlabí.

Pro vdovu Karolínu Erbenovou znamenala přítomnost zdatného mladého muže vydatnou pomoc. Bouda se v prvních dvou desetiletích 20. století dostala do ztráty, dluhy se hromadily. Aby Karolína Františka, nyní France, k boudě připoutala, roku 1922 jej adoptovala. Tím se stal jejím synem se všemi právy i povinnostmi, a také jejím dědicem. Rozhodnutím úřadů měl používat její jméno za svobodna, tedy Erlebach.[239] Ve dvacátých letech se hospodářům podařilo smazat dluhy a boudu přestavěli, jak je popsáno výše. Po rozšíření boudy najali kuchařku Annu Pillerovou, dceru rakouského horníka, který si na živobytí vydělával v radvanických dolech. František a Anna se roku 1929 stali manžely.

▲ Kolem r. 1910

▲ 1930

Ani Erlebachově boudě se nevyhnulo násilí, rozpoutané před a po 2. světové válce. Na začátku války odtud prchal nájemce Kukačka-Erlebach do českého vnitrozemí (a s ním v podstatě všichni čeští hoteliéři a nájemci bud, kteří tak ze dne na den přicházeli o své živobytí). Na konci války sem nejprve přes Špindlerovské sedlo dorazila Rudá armáda. Erlebachovi nechali boudu otevřenou, děti zůstaly ve staré části, do nové přístavby se nakvartýrovali Rusové. Jen přespali. Pak se sháněli po koních a vozech, chovali se slušně. Pak sem dorazili revoluční gardisté a partyzáni, kteří už se tak slušně nechovali. Většina okolních obyvatel byla vyhnána, Němku Karolínu Erlebachovou zachránila před odsunem česká národnost jejího adoptivního syna.

Po válce se uprázdněných bud ujímali národní správcové. Po komunistickém převratu se boudy jako více či méně zemědělská zařízení dostaly do područí direktivních zemědělských plánů, které předepisovaly povinné dodávky masa, mléka a sena. V Erlebachově boudě v té době dávaly mléko dvě krávy, pololetní dávka byla stanovena na 350 litrů (rok 1951). Kukačkovi dodávku nesplnili a museli se zodpovídat na místním národním výboru Doložili však soupis dodávek do Vojenského a rekreačního zařízení Malý Šišák (Adolfova bouda, dnes Lužická bouda). Roku 1952 se Kukačkovi stali právoplatnými vlastníky boudy a hospodařili na ní až do roku 1961. Pak jim stát boudu zkonfiskoval a nabídl ji podniku zahraničního obchodu Centrotex, který si tu od roku 1958 pronajímal několik pokojů. Centrotex zprvu objekt nechtěl, zejména se bránil převzetí hospodářské části. Nakonec boudu převzal i se starou částí, Františka Kukačku zaměstnal jako správce boudy, jeho ženu sice také, ale jen sezónně. Navíc jim za nájem 30 Kč měsíčně „dovolil“ bydlet ve staré části boudy. Anna zemřela v roce 1962, Kukačka pak pokračoval v hospodaření na boudě ještě za pomoci hospodyně Boženky. V roce 1968, kdy mu přestávalo sloužit zdraví, odešel do Prahy, kde roku 1970 zemřel.

Po odchodu Erlebacha-Kukačky bouda sloužila ještě několik let Centrotexu. Ten ji chtěl přestavět, ale z plánů hlavně kvůli již velmi špatnému stavu boudy sešlo a roku 1978 byl vydán demoliční výměr. Na jejím místě Centrotex vybudoval zcela nový rekreační objekt, který je dnes základem prosperujícího hotelového komplexu.

Strzecha Akademicka

Hamplova bouda, Hampelbaude

GPS
50.7508728N, 15.7082633E
1 258 m n. m.

Historie jedné z nejstarších krkonošských bud je písemně datována od roku 1645. Přitom není vyloučeno, že nějaké stavení na místě dnešní boudy stálo již před uvedeným datem. Vznikla nejspíše z podobných příčin jako Luční bouda, tedy jako útočiště pro poutníky nebo evangelické uprchlíky z Čech do Dolního Slezska, a je málo pravděpodobné, že mohla sloužit také jako zázemí při výstavbě kaple sv. Vavřince na vrcholku Sněžky ve 2. polovině 17. století či jako bydliště správce kaple.

Bouda je známa pod německými názvy Tanlabaude (1642) podle prvního doloženého majitele Christiana Breitera, kterému se také přezdívalo Brether nebo Bretter. Jeho křestní jméno Christian se zkracovalo a komolilo na Tanel nebo Tanla, odtud tedy vane vítr při vysvětlení prvního názvu boudy, který se používal i v době, kdy na boudě hospodařil Christianův syn Jeremiáš Breiter (1670). Potom se místu krátce říkalo Samuelsbaude po majiteli boudy Samuelovi Steinerovi (ten boudu nakrátko získal od rodiny Breiterů a měl prý zahynout ve sněhové vánici buď v roce 1699, nebo o rok později, když chtěl zachránit zbloudilého pocestného). O něm víme jen málo. Nějakým způsobem už poskytoval kolemjdoucím služby a dokonce je prý vítal a loučil se s nimi troubením na trumpetu.[240] Steiner mohl být s velkou pravděpodobností zároveň správcem kaple na Sněžce. Podle dalšího hospodáře Daniela Steinera se boudě říkalo Danielsbaude (po roce 1734), později Hämpelsbaude a nakonec Hampelbaude.[241] Do rukou rodiny Hamplů, kteří na ní hospodařili nepřetržitě přes sto let a po nichž nesla bouda svoje německé i české jméno, se bouda dostala v roce 1757. Češi pro ni tedy používali název Hamplova bouda, Poláci ji nazývají Strzechou Akademickou, přičemž

◀ Kolem r. 1850 ▲ Před r. 1840 ▼ Kolem r. 1870

▲ 1909

polské jméno vzniklo až po odsunu německých majitelů z Dolního Slezska po 2. světové válce. Bouda leží na prastaré cestě z Karpacze přes Luční boudu do Strážného a Vrchlabí. Historie návštěv se dá vyčíst z dochovaných staničních knih. V září 1790 boudu navštívil největší německý básník J. W. Goethe, aby se tu pokochal východem slunce. O boudě se ve svém díle Riesengebirge (Krkonoše) několikrát zmiňuje Karl Herlosssohn a podivuje se, jaké zvláštní zvyky tady a na horách obecně panovaly:

„Když jsem sestoupil ze Sněžky[242] *a společně se svými průvodci dorazil do Hamplovy boudy, padla mi do oka hospodářova dcera, velmi půvabné, štíhlé děvče, sotva sedmnáctileté. Rozkošná, pěkná ženská tvář patří tady v horách ke vzácnostem. Mí souputníci čtveračili s tím dítětem, které se nechovalo právě hloupě. Náš horský vůdce mne vyvedl z omylu, naklonil se ke mně a šeptal; to, co jsme považovali za dítě, už před rokem porodilo. Do jiného stavu ji přivedl bratranec, který, také velmi mladý, by se s ní býval rád oženil. Ale duchovní – oba lidičkové jsou katolíci – tomu vzhledem k blízké příbuznosti nechtěl dovolit. A tak zůstala děvčeti ostuda i outěžek.“*[243]

Bouda si dlouho zachovávala tradiční ráz krkonošského hospodářského stavení, již v první polovině 19. století byla obývána celoročně. Patřila už tehdy k nejnavštěvovanějším krkonošským boudám díky své poloze na oblíbené cestě pro výstup na Sněžku ze severní strany hor. Na harfu zde hrávala slepá dívka, lepé dcery hospodářky připravovaly hostům snídani, která sestávala z chleba a kořalky, jak bylo tehdy v Krkonoších zvykem. Hosté se kochali malebnými výhledy severním a severozápadním směrem na doliny Jelení Hory, Slezských Teplic a Kowar. Z vyobrazení interiéru hostinské místnosti[244] se dozvídáme, že jí dominovaly dva velké neprostřené stoly pod třemi okny, které byly obklopeny sedátky a dlouhými, hrubými lavicemi. Vlevo od vchodu se nacházel velký stojan na talíře, dosahující až k samotnému stropu. Vpravo stála velká kachlová pec, centrum veškeré domácí i hospodářské činnosti. Vedle domácího náčiní a potřeb všeho druhu tu byly ke spatření i máselnice a několik nádob na mléko. Na dlouhých tyčích nejen nad pecí, ale prakticky v celé místnosti, se sušilo prádlo a oděv. Z místnosti vedly jedny dveře do předsíně a stáje, druhé do kuchyně a komory.

„Znenáhla míjíme les, jehož pěkně rozčepýřené vršky vzdouvá větřík k šumnému pozdravu, a již nás stydlivě vítá krajinka smutné, plazivé kleči, kterouž docházíme ke známé nám boudě Hamplově. Tato leží ve výši 1258 m a platí o ní vše, co bylo na české straně napsáno o boudě Luční a co v posledních letech platí i o boudě prince Jindřicha nad Velkým jezerem. Bud těchto používá se jako posledního cíle pod Sněžkou, protože je nocleh v nich pohodlný a zaručený, a stravování levnější. A také jest to jiný požitek, když tourista hodinovou procházkou v chladném, vonném vzduchu ranním z mrákot nočních se zotaví a osvěžen na těle a na duchu pozdravuje východ slunce, než když na něj v poslední chvíli kvapně zvoncem vyrušený ospale zívá a mrká. Hamplova bouda stávala prý dříve než kaple sv. Jiří (zde se Durych mýlí, na Sněžce byla a je kaple sv. Vavřince).[245] *Jmenovala se tehdy Jedlová bouda (Tannbaude), protože její majitel Kristian „der alte Tanla" z jedlových šišek zvláště výtečnou kořalku připravovati dovedl. Další jména boudy střídala se s majetníky, až r. 1800 dostalo se boudě trvalého pojmenování dle rozšafné „matky Hamplové", za jejíhož řízení skýtala již bouda četným cestujícím řádnou pohovu a vydatné pohostinství."*[246]

3. listopadu 1829 zemřel ve věku devětašedesáti let hospodář Gottlieb Hampel. Jeho jediný syn Anton ho následoval velmi brzy, už v roce 1836. Žádné potomky nezanechal, a tak zde skončila osmdesátiletá vláda rodiny Hampelů, po které se bouda nazývala až do nuceného odchodu německých majitelů v roce 1945. Dvě starší Antonovy sestry boudu ještě v roce 1836 prodaly za 946 tolarů Johannu Adolfovi ze Svatého Petra. V té době muselo být stavení v neutěšeném stavu, Hampelovi se o něj v posledních letech přestali starat. Johann Adolf se rozhodl boudu roku 1850 přestavět, ve výsledku se prakticky jednalo o novostavbu, která se dle vyjádření současníků zdařila. Hlavním zdrojem příjmu zůstal i po přestavbě, při které už majitel myslel i na turisty, chov dobytka. Až do konce 19. století tu chovali přes 20 krav, vyhlášené mléčné produkty (máslo a sýry) se prodávaly do daleka a přinášely v letním období podstatný hospodářský zisk, ze kterého se muselo vyžít v chudých a hubených zimních měsících. Adolfovi se podnikatelsky příliš nedařilo, kolemjdoucím totiž nabízel jen šest slamníků za 16 stříbrných grošů (na seně na půdě se spalo za 6 grošů), tedy za stejnou cenu, jako v kapli na vrcholu Sněžky. A turisty mu taky ubírala Obří bouda s vyhlášenou českou kuchyní.

▲ Kolem r. 1930

Dva roky po přestavbě Johann Adolf přenechal hospodářství svému mladšímu synovi Philippovi za 1000 tolarů a vrátil se zpátky do Svatého Petra. Ani synovi se ale podle dobových zpráv příliš nedařilo, přesto se zde udržel 14 let. V roce 1866 se boudy ujal sedmatřicetiletý Franz Krauss z Mísečných Bud.[247] Zaplatil 2 500 tolarů. Majetek tak zůstal v širší rodině, starý Adolf byl Kraussovým strýcem z matčiny strany. Jistou zajímavostí je, že ani v době válečné nenastal přeshraniční problém s převodem vlastnických práv a přesídlením. Dokazuje to i skutečnost, že právě v době prusko-rakouské války se v Karpaczi objevují jména Meergans, Trömer, Friess, Häring a Hollmann, která pocházejí z české strany hor.

Žádná jiná bouda v Krkonoších nezažila tolik stavebních změn a proměn svého názvu jako Strzecha Akademicka. I nový majitel nezůstal stranou a první přestavbu uskutečnil už v roce 1868. Konzervativní celodřevěná stavba se velmi blížila podobným na jižní straně Krkonoš a stylem se vrátila spíše zpět. Její vzhled omladila v polovině osmdesátých let 19. století přístavba verandy. K nouzovému ubytování sloužil v létě i malý domeček před boudou. Přes všechny změny se boudě ani nadále nevedlo příliš dobře, nabízela jen čtyři hostinské pokoje a noclehárnu na půdě. První návštěvnický dojem kazily i dvě dřevěné vchodové přepážky.

Nový rozmach boudy nastal až s osobou Franze Krausse mladšího a jeho ženy Františky, rozené Erlebachové, ze špindlerovského hotelu U Koruny.[248] Vzali se roku 1887, z věna Franz svému otci vyplatil 3 000 tolarů. Otec se vrátil na Mísečky a koupil si tu hostinec U Kotle (Zur Kesselkoppe). Mladí Kraussovi přišli na enklávu v té správné době. Zvýšený turistický ruch a činnost obou krkonošských turistických spolků přinesla ovoce v podobě reklamy, turistického značení a budování nových cest. K rozmachu přispěla i sáňkařská dráha do Dolního Karpacze. Opravdový rozkvět nastal po důkladné přestavbě v roce 1896, kdy se zdejší turistické podnikání stalo celoroční záležitostí. S osobou Františky ze starého hoteliérského rodu se úroveň nabízených služeb brzy stala vyhledávaným lákadlem pro široké vrstvy hostů zejména z Dolního Slezska, Saska a Berlína.

S přestavbou se začalo ve velkém stylu už v roce 1895. Na jaře byla stavba stržena až na základové zdi. Na nich do příchodu prvního říjnového sněhu vyrostla stavba z cementových cihel, které se vyráběly na místě. Provizorní služby poskytovala bouda už v zimě 1896, k dispozici byla kuchyně, jídelna a hostinský pokoj v jedné místnosti. Bouda, která měla po vzoru Petrovy nebo Nové Slezské boudy na svou dobu neobvyklou plochou střechu, zůstala ještě další dva roky bez dřevěného opláštění, aby řádně vyschla. Zvnějšku kontroverzní hotel nabízel útulné, většinou vytápěné pokoje s dobrými postelemi a jídelnu citlivě a vkusně vyzdobenou zajímavostmi, které majitel získal ze starých venkovských půd a obchůdků se starožitnostmi.

Hamplova bouda na přelomu 19. a 20. století získala zpět svůj bývalý věhlas a slávu, kterou podpořil rozmach lyžařského sportu a jízdy na rohačkách.

V noci z 31. března na 1. dubna 1906 Stavení vyhořelo za tragických okolností, ke kterým bychom sotva našli historickou paralelu. Bouda již v té době měla zavedený telefon a v noci se z ní pokoušeli dovolat o pomoc. Jejich nouzové volání bylo v Karpaczi vyhodnoceno jako aprílový žertík, a teprve když zezdola v noční tmě a mlze spatřili odlesky zničujícího požáru, vypravili se na pomoc, bohužel příliš pozdě. Obě hasičské jednotky (Dolní i Horní Karpacz) se k požářišti musely probojovat těžkým jarním sněhem a po příchodu viděli jen dohasínající zbytky požáru v holých zdech s nepoškozeným komínem uprostřed, který byl příčinou tragédie. K zapálení došlo kvůli dřevěným hoblinám, kterými byly vyplněny některé komínové dutiny pro lepší tepelnou izolaci. Z interiéru se podařilo zachránit jen pár drobností, šatstva a postelí. Jak psal dobový tisk, neodolala ani ohnivzdorná pokladna, shořely cenné obrazy uznávaného drážďanského umělce Otto Fischera stejně jako fotoaparát Paula Wenzela z Karpacze, jehož cena se odhadovala na 400 RM.[249] Naštěstí nikdo z lidí ani zvířat nepřišel o život. Z pojistné částky 72 000 RM dostali majitelé po dlouhých tahanicích s pojišťovnou jen 52 000 RM.[250]

O to více je třeba obdivovat odvahu a odhodlanost Kraussových, kteří ještě v září téhož roku započali stavbu moderního horského hotelu (hrubá stavba si vyžádala 180 000 RM, vybavení 50 000 RM), který po úplném dokončení a přístavbě jídelny a dalších hostinských pokojů v roce 1912 disponoval většinou vymožeností tehdejší doby: elektrickým osvětlením, ústředním topením, pokoji s tekoucí teplou vodou a koupelnami.[251] Dohromady se tu mohlo ubytovat 120 lidí. Hostům byly k dispozici i velké společenské

▲ Kolem r. 1930

prostory, moderní kuchyně, která ubytovaným i příchozím splnila jakékoliv přání, byla pro boudu tou nejlepší reklamou. Bouda nadále sloužila turistům i sportovcům celoročně, velkou popularitu si udržely sjezdy na rohačkách do Karpacze Dolného[252] po trase, kterou dnes kopíruje žlutě značená turistická cesta. Pokud máme pozorovací talent, asi v polovině cesty najdeme malý reliéf rohatých saní i s posádkou, poslední upomínku na dříve tak oblíbenou dobrodružnou zábavu. Místo se stalo i oblíbeným centrem lyžařského sportu, v roce 1911 vznikl dokonce budní lyžařský cech s více než dvoustovkou členů, který se zasloužil o první zimní krkonošské lyžařské značení.

Franz Krauss mladší zemřel roku 1923. Hotel o dva roky převzal jako dědictví jeho syn Otto, který si pro nevěstu Margaretu Schreiberovou došel roku 1922 do Špindlerova Mlýna. Margareta se po Ottově matce Františce stala další dobrou duší hotelu.

První léta druhé světové války znamenala pro boji nepoznamenané a vzdušnými nálety neohrožované Krkonoše období další prosperity. I ve válečných dobách zůstala Hamplova bouda oblíbeným letním turistickým cílem. V květnu 1945 měli boudu vyplundrovat Češi, kteří sem s povozem dorazili z Luční boudy.[253] V dalším ničení a vykrádání boudy pokračovali Poláci, nejprve svévolně, později „úředně“, pak byl hotel prohlášen na „Studentský domov Krakovské university“. Odtud plyne i dnešní polské jméno hotelu.

Dnešní podoba boudy se od předválečných dob příliš nezměnila. Poutníkům nabízela bouda vždy možnost občerstvení i odpočinku a byla výchozím bodem také pro návštěvu ledovcového kotle s Malym Stawem.

Do dějin rozvoje zimních sportů se bouda zapsala jako jedno z prvních míst lyžařských dovolených ve střední Evropě. Na boudě působil norský učitel lyžování Gulbransson, který se za příznivých dnů věnoval až padesáti žákům. Pro krkonošské závodníky byl zároveň příkladem dobrého běžeckého a skokanského stylu, stejně tak jako jeho další tři krajané, kteří ho do vypuknutí první světové války následovali.

Vystoupáme-li od boudy ještě necelých patnáct set metrů nahoru na hlavní krkonošský hřeben, dojdeme na křižovatku s hraniční cestou Česko-polského přátelství, po ní bychom doleva odbočili směrem k bývalé Obří boudě a dále na vrchol Sněžky. Cesta je dnes velmi frekventovaná a hojně využívaná polskými turisty k výstupům na Sněžku.

Szrenica

Reifträgerbaude

GPS
50.7918989N, 15.5135672E
1 360 m n. m.

Založení boudy na Jínonoši (Reifträgerbaude) je úzce spjato s historií nedaleké Vosecké boudy a pozemkovou reformou po založení Československa. Když z ní české úřady vyhnaly 15. července roku 1921[254] rodinu Endlerovu a nastěhovaly do ní vojsko, nepřišli o střechu nad hlavou jen Endlerovi. O dočasné přístřeší byli připraveny i stovky dlouholetých pravidelných návštěvníků boudy.

Endlerovi požádali slezského hraběte Schaffgotsche, aby jim přenechal pozemek pod vrcholkem Jínonoše, což jim slíbil a svůj slib také splnil. Protože ale pozemek ležel v Německu postiženém inflací, bylo vyloučené si na novou stavbu vzít bankovní úvěr. Příznivci[255] na české straně (kteří se cítili být záborem Vosecké boudy oloupeni) poskytli tedy Endlerovi finance prostřednictvím sbírky. Místo pro novou boudu se vyznačovalo obzvláštní nepřízní počasí a drsným podnebím. Přesto zde místo plánované malé boudy vyrostl opravdový horský hotel se službami hraničícími s luxusem. Projekční práce provedla architektonická kancelář bratří Albertů[256] (Jelení Hora). Stavět se začalo 8. září 1921, první hosté se mohli ubytovat po slavnostním otevření 19. prosince 1922. Mnoho pokojů bylo vybaveno vlastní koupelnou, přestože bylo zásobování vodou vzhledem k poloze boudy velmi komplikované.

Slavnostní zahájení provozu se uskutečnilo 19. prosince 1922. *„Velké vstupní dveře se otevřely a dovnitř proudil dav zvědavých hostí. Samozřejmě, že staří hosté i my majitelé jsme toužebně vzpomínali na starou zabydlenou boudu, která ležela nedaleko odsud[257], ale přece na druhé straně státní hranice. Tam se následujících dvacet let počet českých návštěvníků nezvyšoval a obchod tak příliš*

◀ 1923 ▲ Kolem r. 1920 ▼ Srpen 1922

nevzkvétal. Německy mluvící hosté chodili totiž automaticky na novou boudu. O nějaké národnostně nenávistné atmosféře mezi Čechy a Němci a mezi českými[258] a německými boudami a budaři se přesto nedalo mluvit. Bouda hned po svém vzniku proslula svým čilým lyžařským a sáňkařským ruchem, díky dobrým sněhovým podmínkám se tu zimní sportování často protahovalo až do dubna. Věhlas získala lyžařská škola Kurta Endlera, která k výcviku nováčků i pokročilých využívala severní i jižní svahy a nabízela prodej i zapůjčení lyžařské výzbroje i výstroje.“[259]

Ludmila Endlerová toužila starý domov, tedy Voseckou boudu, navštívit. Podařilo se jí to až v roce 1938, ačkoliv vrchlabský landrát prostřednictvím svého rady pro lesnictví obsadil boudu říšskoněmeckým správcem, a nevrátil tedy boudu původním nájemcům. Správce z říše sice neměl s horami žádné zkušenosti, ale zato byl členem SS, což byla pro německé úřady ta nejlepší kvalifikace. Říšský Němec projevil alespoň tolik zdravého rozumu, že si jako hospodáře na Voseckou boudu vzal Endlerova syna Františka.[260]

Posledními smutnými „turisty“ v německé historii Boudy na Jínonoši byli před frontou prchající němečtí vojáci a dezertéři.

Po německé kapitulaci na boudu dorazili čeští „partyzáni“, kteří se chovali nelítostně, jejich krutému bití neunikla ani tehdy již velmi stará Ludmila Endlerová. Co vlastně Češi na boudě chtěli? Měli ji prohlásit za své vlastnictví. Naštěstí na boudě v té chvíli nebyly žádné alkoholické nápoje ani jídlo, všechno spotřebovali prchající Němci. Čeští „partyzáni“ boudu vyrabovali a k rabování vyráželi do dalších bud na slezské straně hor, ačkoliv ty již nově stály na polském území.

Po válce tu Poláci na rok zřídili vojenskou strážnici a od roku 1951 měli boudu k dispozici turisté z PTTK. Počet míst k noclehu se z původní stovky snížil na pouhých deset. Požár v lednu roku 1972 zničil 70 procent střechy. V roce 1992[261] se chaty v dezolátním stavu ujala rodina Klopotowských, kteří ji po rozsáhlých opravách začali po třiadvaceti letech nečinnosti znovu provozovat. Dnes se tu vyspí 60 osob, v restauraci je 150 míst.

▼ Kolem r. 1930

Riesengebirge.
Reifträgerbaude.

▲ 1923 ▼ 1923

Riesengebirge.
Reifträgerbaude

Špindlerova bouda

Spindlerbaude

GPS
50.7622822N, 15.6351572E
1 200 m n. m.

Na rozlehlé příhraniční enklávě mezi Čihadlem a Malým Šišákem se prakticky přímo na státní hranici nedaleko bývalého hraničního přechodu na kdysi významné obchodní stezce mezi Českem a Polskem (do roku 1945 Německem, respektive Dolním Slezskem) nachází velká bouda. Původně nesla název Richtrova nebo také Rychtářova bouda. Od svého vzniku tvořila celá enkláva spolu s pasekami Daftových (Moravských) Bud a Davidovy boudy samostatnou součást obce Špindlerův Mlýn s vlastní školou a nazývala se Sedmidolí.[262]

V roce 1824 boudu postavil nedaleko nejstaršího Hollmannova stavení z roku 1784 rychtář Franz Spindler z Bedřichova. Za dva roky shořela, ale ještě téhož roku ji na původní kamenné podezdívce vystavěli znova. Od roku 1855 do roku 1894 ji vlastnil Johann Hollmann, který byl zeťem Spindlera. Podařilo se mu z boudy vybudovat jeden z nejpopulárnějších a nejnavštěvovanějších horských hotelů. Účelně využil polohu stavení přímo na státní hranici a kromě ubytování a občerstvení zřídil přímo na chatě obchod s vínem a máslem. Požár ji znovu zachvátil 13. listopadu 1885, přičemž v ní kromě pěti koz a pěti krav uhořela též osmiletá majitelova neteř. Provoz v nové boudě se obnovil už na podzim následujícího roku. Po smrti své první ženy, dcery Spindlera, se Hollmann znovu oženil a vzal si Spindlerovu vnučku. Po Hollmannově smrti v roce 1894 se boudy ujala jeho vdova Františka Hollmannová, která skonala o čtyři roky později. Boudu zdědila Hollmannova tehdy ještě neplnoletá dcera, a tak boudu provozoval jako hospodář a pachtýř její bratr Hermann.

Velký význam znamenalo pro boudu otevření sáňkařské dráhy do Hainu.[263] V devadesátých letech 19. století se bouda díky tomu stala i zimním vyhledávaným cílem. V době největší popularity sjezdů na rohačkách se jich během zimní sezóny uskutečnilo několik set.[264]

Františka boudu přestavěla do podoby moderního horského hotelu. Provdala se za Rudolfa Lhotu, který po jejím skonu v roce 1911 boudu zdědil a provozoval do své smrti roku 1925, přičemž se v roce 1915 znovu oženil. Jeho druhé ženě Anně Richterové pak bouda patřila až do jejího vysídlení v roce 1945. V letech 1914 až 1921 se celá příhraniční enkláva rozhodujícím způsobem zpřístupnila dopravě. Postaralo se o to vybudování široké silnice ze Špindlerova Mlýna na Špindlerovku (další plány na propojení tzv. Sudetskou

▲ 1910 ▼ 1910

cestou pokračováním do severního slezského podhůří Krkonoš se neuskutečnily, z polské strany končí silnice zhruba 4 km od státní hranice). Po otevření silnice začaly ke Špindlerovce proudit davy turistů díky pravidelné autobusové lince, později se přidala i soukromá automobilová doprava. Přímo u boudy bylo proto postaveno osm garáží, u Dívčích lávek se vybíralo dvoukorunové mýto za motorové kolo, deset korun za osobní auto a dvacetikoruna za autobus.

V roce 1942 mohli návštěvníci využívat 70 pokojů se 110 lůžky. Všechny byly vytápěny ústředním topením a k dispozici byla studená i teplá voda. Po válce se bouda stala jednou ze zotavoven ROH[265], přičemž péče o ni poněkud upadala a bouda chátrala. Vzpomínám si na svůj pobyt zde v prosinci 1984, kdy jsme spali v pokoji nejvyššího patra v jižní části hotelu. Několikacentimetrové štěrbiny ve stěnách a oknech jsme ucpávali vlastním vojenským oblečením, abychom zde neumrzli nebo se nebudili pokryti čerstvě navátým sněhem. Její popularita jí vynesla vyobrazení na tříkorunové poštovní známce s nákladem 2,5 miliónu kusů (rok 1951), na které dominuje heslo „Hory patří pracujícím“.

Ke vzniku Sedmidolí, o kterém se zmiňujeme v prvním odstavci, se váže pěkná pověst: *Žila byla jednou královská dcera, jejíž kráse se žádná jiná dívka nemohla rovnat. Není tedy divu, že o její ruku usilovali urození mládenci z široka i z daleka. Zejména jeden se nenechal odmítnout a líbil se i princezniným rodičům. Aby dívka unikla neustálému nadbíhání, uchýlila se do hor k prameni, který byl tak dobře skrytý v hlubokém lesním stínu, že ho žádné smrtelníkovo oko nemohlo objevit. Dívku u pramene navíc chránila dobrá víla.*

Přeci ale špehové vyslaní do všech končin donesli nápadníkovi zprávu, že princezna se schovává u nějaké studánky uprostřed hor. Nejrychleji, jak mohl, vypravil se mládenec zmizelou dívku hledat. Jeho cesta vedla nahoru a dolů, roklinami i puklinami, přes vřesoviště a svahy. Přicházel blíž a blíže dívčinu útočišti. Již zdaleka ho slyšela, jak se prodírá houštím – srdce se jí rozbušilo k puknutí. Vtom slyšte – najednou se všude kolem objevily prameny, které šuměly a klokotaly. Dobrá víla pomohla své chráněnce. Mládenec ale spěchal od studánky ke studánce, už byl u dvanácté, ale princeznu stále ne a ne objevit. Unavený a otrávený se posadil k prameni a přemýšlel, co by měl asi učinit. Má pokoušet štěstí znovu? V tu chvíli mu na mysl přišla stará moudrost: „Zdrž se před číslem třináct. Přinese ti neštěstí!“ V hlubokém lese si najednou připadal děsivě, na místě se otočil a své hledání vzdal.

Z lesa se ozval potměšilý smích, jako by se někdo obelstěnému nápadníkovi vysmíval, kdyby ten totiž ke třináctému prameni vytrval, svou pannu by nalezl. Ta se ale ze své šťastné záchrany radovala a do smrti byla víle vděčná.

Ne všechny prameny ale zmizely. Sedm nejsilnějších nechala víla prýštit. A tak dostala kolébka našeho Labe své jméno.[266]

▼ Kolem r. 1970

▲ 1915 ▼ Kolem r. 1995

Vosecká bouda

Wossecker Baude

GPS
50.7829592N, 15.5109011E
1 250 m n. m.

Vysoko nad údolím Mumlavy, v nejzápadnější části Krkonoš, na mírném svahu pohraničního hřebene a nedaleko státní hranice se vypíná Vosecká bouda. Stavení se zachovaným původním rázem příznačným pro zdejší horskou architekturu a pamatující rozkvět budního hospodářství rozhodně stojí za návštěvu. Ještě koncem 19. století se bouda od mnoha ostatních odlišovala malým zájmem majitelů o turistickou konjukturu a jejich hlavní starostí o dobytek.[267]

Původ jména boudy je poněkud nejasný[268] (z německého Wossekerbaude nebo odvozený českého výrazu osek). Traduje se mnoho českých i německých vzájemně si odporujících teorií. Bouda nesla i jiná jména, například na Mannově mapě z roku 1743 nalézáme na místě Vosecké boudy Františkánskou boudu. Svůj název měla zdědit po františkánském mnichovi, který se tu prý usadil po roce 1710, kdy skončily hraniční vrchnostenské spory mezi českou a slezskou šlechtou, a boudu (nebo spíše prostý seník) mohl i založit. Hoserova monografie z let 1803–1804 stavbu označuje jako Novou českou boudu jako odlišení od nedaleké Nové slezské boudy. Přízvisko „nová“ zřejmě nesla právem, roku 1790 ji Václav Kraus z gruntu přestavěl do solidní podoby. Další nájemce Jan Kraus ji rozšířil tak, že se tu v průběhu předminulého století chovalo a popásalo až osmdesátihlavé stádo hovězího dobytka, v zimě ustájeného na Krausových Boudách. Bouda má i zajímavou kriminální minulost. První manžel dvakrát ovdovělé dcery Jana Krause Alois Hollmann, proslulý mezi horaly svou jedinečnou silou a obratností, se stal obětí ozbrojeného přepadení. 24. září 1871 si na něj na hřebeni nedaleko Svinských kamenů počíhal lapka s nožem. Ačkoliv se Hollmann srdnatě bránil, nakonec podlehl čtyřiadvaceti bodným ranám. Vrah si z místa odnesl boty a trochu peněz. *„V 60. letech minulého (19.) století žil tam nahoře můj dědeček Alois*

◄ 1907 ▲ 1910

Hollmann se 13 dětmi. Tento padl roku 1871 v blízkosti Svinských kamenů u Jínonoše na začátku zimy za oběť vrahovi, přičemž vražda zůstala neobjasněna a pachatel nedopaden.“[269]

Z třináctky Hollmanových potomků se dospělosti dožily snad jen tři dcery.

Naopak typickou horalskou smrtí ukončil své žití další široko daleko známý nájemce Vosecké boudy Josef Erlebach. Do boudy se muž, který měl dosáhnout akademického vzdělání, uchýlil, aby utekl lidskému hemžení. Proslul jako moderní Diogenes. Hospodaření mu moc nešlo, zato ale oplýval velkým učitelským talentem a zabýval se nejrůznějšími neobvyklými projekty, například balónovou dopravou turistů od Sněžných jam na Sněžku nebo z Jínonoše do Jelení Hory. Jeho koníčky byly stavby modelů strojů a botanické bádání. Mezi horaly byl solitérním písmákem. Živil se výhradně kávou, cukrem a chlebem, veškerou stravu si připravoval sám. Trpěl totiž stihomamem a neustálým strachem, že ho chce kdosi otrávit. Od jara do podzimu spával pod širým nebem, což se mu nakonec stalo osudným. V již pokročilém věku zemřel roku 1885 během jedné mrazivé májové noci v kleči nedaleko boudy.

Ve druhé polovině 19. století zakázala harrachovská vrchnost postupně mezi léty 1865 a 1885 pastvu v lese v zájmu jeho ochrany, v dalších letech se Harrachové snažili eliminovat pastvu i nad horní hranicí lesa. Součástí jejich plánu byla i likvidace bud, na kterých se budní hospodářství provozovalo. Plánovaný osud potkal Pudlovou boudu, o vlásek mu unikla Martinovka i Vosecká bouda. Roku 1890 žádali manželé Endlerovi (Ludmila Endlerová byla dcerou zavražděného Aloise Hollmanna, Franz Endler byl synem ředitele tkalcovské školy v Rokytnici nad Jizerou) o svolení k pastvě v okolí boudy na panských seništích. Za roční poplatek 25 K tak směli pást v oblasti od Tvarožníku k Vosecké boudě a od boudy k Sokolníku, tedy na ploše asi 40 hektarů. Ve stejné době se již stavení postupně přizpůsobovalo turistickému ruchu. Ludmila Endlerová nechala roku 1896 chátrající stavení strhnout. Na původním místě vyrostla stavba, která už byla přizpůsobena zvýšenému zájmu o ubytování i hostinské služby, souvisejícímu mimo jiné i s rozvíjející se sítí turistických cest na harrachovském panství. Mnoho nových návštěvníků přivedla zejména Vosecká cesta, nejkratší spojnice mezi Mumlavským dolem a státní hranicí. V roce 1901 vznikla také přímá spojnice mezi Voseckou a Labskou boudou.

Po opětovném rozšíření boudy v roce 1900 zde našlo útočiště 14 hostů v šesti pokojích. Po vzoru Petrovky se tu začaly organizovat sportovní jízdy na rohačkách do Harrachova. Boudu navštěvovali zejména ti hosté, kterým se zamlouvalo spojení pohodlí novostavby a romantiky vzdálené minulosti. Dlouho se tu totiž svítilo petrolejkami, teplo dodávala starobylá kachlová kamna v hostinské místnosti. K dispozici byla hostům i malá knihovna pro poučení i zábavu. *„V kuchyni Vosecké boudy, jejíž vnější okna byla vyzdobena nádherou ledových květů, panovala příjemná osmadvacetistupňová teplota. Viditelně i slyšitelně dobře se tu cítil zejména nejmladší obyvatel boudy, totiž sedmitýdenní mimino. Také velká světnice Vosecké boudy, která byla pro lepší udržování teploty v zimě rozdělena přepážkou na dvě části, byla i přes venku panující sněhovou bouři solidně vytopená, ačkoliv s teplotou v kuchyni v žádném případě soutěžit nemohla.“*[270] Po roce 1918 vyvíjely české úřady na provozovatele boudy velký tlak v tom smyslu, že měli upřednostňovat českou, česky hovořící klientelu. Bouda se měla stát českou, úřady se snažily Endlera i s rodinou donutit k dobrovolnému odchodu z boudy. Zjistilo se, že živnostenské oprávnění k poskytování občerstvení nebylo nikdy vystaveno přímo na jméno pachtýře, nýbrž na předchozího již dávno zesnulého dědice. Endler okamžitě obdržel úřední zákaz k poskytování veškerých pohostinských služeb, jeho okamžité žádosti o obnovení se nevyhovělo. Jednoho dne dorazila k boudě skupinka českých lyžařů, kteří úpěnlivě prosili o něco k pití. Endlerovi nejdříve odmítli, pak se ale slitovali a poskytli lyžařům trochu mléka, nikoliv v hostinském sále, ale v přístavbě. Jak se ukázalo, lyžaři byli zároveň špiclové. Endler měl za spáchaný přestupek strávit 50 dní ve vězení.[271] K tomu nedošlo, protože se nakonec na základě pozemkové reformy (náprava křivd z doby pobělohorské) a postavení boudy nedaleko nově vzniklé státní hranice mezi Československem a Německem rodina Endlerova musela z boudy vystěhovat (odešli do Německa, Dolního Slezska), ačkoliv, jak je dále popsáno, za ni dokonce interpelovala skupina senátorů. O boudě pochvalně psal i český patriot a propagátor češství Josef Aleš Lyžec ve své knize *Obrazy horské zimní krásy (listopad 1904): „Nejen hoteliéři a nájemci harrachovských bud na Žalém a pod ním, Vosecké, Labské, Martinovy a Dvorské respektují česká přání, ale i jinde. Např. v Petrově, v obou Rennerových (pod Studničnou i v Mísečných), mají se ku zdvořilým našincům zdvořile a ochotně.“*[272] Pro Kurta Endlera to bylo podnětem k odchodu do německého Slezska a k založení Boudy na Jínonoši.

Skupina senátorů německé národnosti Senátu Národního shromáždění v roce 1920 interpelovala k vládě o postupu Pozemkového úřadu, urážejícím veškeré právní pojmy, při pronajímání bud v Krkonoších: *„Pozemkový úřad československé republiky, byv založen pro účely sociální, nevykonal až dosud, pokud veřejnosti jest známo, v tomto směru ničeho nebo jen málo. Naopak se zdá, že úřednictvo pozemkového úřadu vidí svůj úkol v tom, moci, která jest mu udělena, s potlačováním práva a slušnosti používati k násilnému počešťování německého území. Zvláště křiklavě jeví se to v Krkonoších, kde se zneužívá vnucené správy, která jest uvalena na panství Harrachovská, k tomu, že rodiny pachtýřů, které již po několik pokolení mají pronajaty boudy v horách, bez viditelného důvodu nebo ze zdánlivých příčin jsou z pronájmu vylučovány.“*[273]

Dále se v interpelaci píše: z bohatého materiálu, který máme po ruce, uvádíme vládě k vědomí jen jeden zvláště příkrý případ. Nájemce Vosecké boudy píše: *„Na pozemku, kde stojí bouda Vosecká, provozovali od roku 1784 prarodiče mé paní, paní Ludmily Endlerové, chov dobytka, který dědictvím přecházel až na jmenovanou paní Ludmilu Endlerovou a který byl rodině vždy pramenem výživy. Roku 1896 byla již na místě stojící sešlá budova paní Hollmannovou a její dcerou, nynější paní Ludmilou Endlerovou, znovu vystavěna a připojen k ní malý horský hostinec. Základem výživy rodiny a základem hostinské živnosti byl však i nadále i dnes ještě chov dobytka, který dnes čítá 30 kusů dobytka hovězího a jest největším v Rokytnici. Když však se prováděla zmíněná stavba, podala správa harrachovského panství námitky proti ní a poukazovala k tomu, že pozemek, na kterém stojí bouda, jest majetkem panství, a že se na něm nesmí stavět bez povolení panství. Teprve když paní Hollmannová se svojí dcerou (nyní Ludmilou Endlerovou) podepsaly listinu, ve které uznati musely, že pozemek náleží panství, dostaly od panství povolení, aby pokračovaly ve stavbě. Pro nedostatek peněz dostala se paní Hollmannová se svou dcerou roku 1898 do tísně, takže bouda byla nuceně prodána a koupena panstvím za poměrně levnou cenu. Panství pronajímalo potom boudu vždy na 6 let nástupcům paní Hollmannové, panu Františku a Ludmile Endlerovým. Vzájemný poměr mezi panstvím a nájemcem byl vždy výborným, nájemní smlouvy byly vždy bez obtíží obnovovány. Poslední nájemní smlouva vypršela za války a bylo v ní prozatímně pokračováno. Roku 1919 byla ujednána nová nájemní smlouva s panstvím;*

tuto však Pozemkový úřad odepřel potvrditi. Panství Harrachovské pak svým právním zástupcem panem dr. Schauerem v Praze znovu zažádalo, aby jeho dávný nájemce byl potvrzen, avšak marně. Pozemkový úřad odpověděl, že proti mně jsou s české strany vznesena příliš závažná obvinění, takže nemůže potvrditi nový pronájem boudy mé osobě. Když jsem pak podrobněji pátral po těchto obviněních, dostal jsem odpověď, že jest to úředním tajemstvím. Tolik jsem se však dozvěděl, že udánlivá obvinění spočívají ve výrocích turistického klubu v Jilemnice a jiných českých turistických klubů ze severních Čech. U Pozemkového úřadu uvedl jsem proti sumárnímu obvinění své osoby, že mám po ruce a též k podání pana dr. Schauera přiložená četná vysvědčení Čechů, která s největší pochvalou mluví o hostinství v mé boudě; dvě vysvědčení přikládám také k tomuto podání. Dále jsem uvedl, že jsem půldruhého roku měl na bytě českou posádku 10 mužů, kterou jsem zásoboval dřívím atd.; aniž bych za to žádal haléře peněz. Jest to jednání státu nepřátelské? Dále jsem poukazoval k tomu, že bouda má také český nápis a české jídelní lístky, že jsou v ní na prodej české pohlednice a že se česky posluhuje. To všechno nebylo uznáno. Měl jsem dojem, že dbá se jen mně nepřátelských výpovědí jednotlivců, kdežto to, co mluví v můj prospěch, zůstává oslyšeno. Neboť Pozemkový úřad přes to odepírá moje potvrzení, žádá, aby nájem byl znovu vypsán, a hodlá nedbaje toho, že podle platných zákonů mám právo na koupi boudy, boudu pronajati jinému nájemci. Že tímto novým nájemcem nebude Němec, dokazuje okolnost, že Pozemkový úřad odmítá potvrditi i jiné německé nájemce na panství harrachovském.“[274]

Za první republiky, po zestátnění Harrachovského panství, si boudu pronajal ruský legionář Jan Herčík. V době 2. světové války boudu konfiskovala Německá říše. Po válce byla bouda přestavěna a rozšířena. K 50 postelím v hostinských pokojích přibylo dalších 20 lůžek ve velké společné noclehárně. K Vosecké boudě se vážou dvě zajímavosti. Za dobu své existence jako jedna z mála bud nevyhořela. Nevede k ní elektrické vedení, energii boudě zajišťuje dieselový agregát.[275]

▲ 1915

Vrbatova bouda

GPS
50.7514431N, 15.5488758E
1 390 m n. m.

Vrbatovu boudu najdeme na exponovaném místě vrcholové smyčky Masarykovy silnice z Horních Míseček na Zlaté návrší. Své jméno nese na po slavném Sokolovi Václavu Vrbatovi, který 24. března 1913 umrzl ve sněhové vánici a vichřici nedaleko dnešní boudy, když přišel jako divák povzbudit svého kamaráda Bohumila Hanče v mezinárodním mistrovském závodě na 50 km (viz kapitola o Labské boudě). Nedaleko od boudy stojí od roku 1925 mohyla Hanče a Vrbaty, symbol připomínající tragickou událost smrti dvou přátel. Další zajímavostí místa je balvan ve středu točny horské silnice, byl sem umístěn v září 1936 jako základní kámen pro výstavbu Švehlovy boudy. Projekt republikánské strany počítal s téměř dvěma sty lůžky, párem restaurací pro čtvrt tisícovky hostů, vlastní hydroelektrárnou na Pančavě, velkou garáží a parkovištěm, poštou a četnickou stanicí.[276] Jeho realizaci naštěstí pro krkonošskou přírodu překazila přicházející válka a budování pohraničních pevnůstek v oblasti Zlatého návrší a Labské louky.

▲ Kolem r. 1970

V našem výběru hřebenových bud je Vrbatova bouda benjamínkem. O její výstavbě se rozhodlo ve druhé polovině 50. let, hlavním důvodem její stavby byla potřeba zřídit kvalitní stanici Horské služby v oblasti západních Krkonoš. Vybudovali ji v akci „Z“, což mohlo znamenat nejen Zvelebení, jak zněl oficiální výklad, ale třeba taky Zadarmo, protože práce na akcích „Z“ se uskutečňovaly ponejvíce formou neplacených „dobrovolných“ brigád, vyrostla v letech

RESTAURANT

1959–1962. Primárně měla sloužit jako hlavní hřebenové sídlo Horské služby pro celé západní Krkonoše. Zároveň měla poskytnutím jednoduchého občerstvení nahradit nevzhledný kiosek na smyčce Masarykovy silnice, s nabídkou ubytování se nepočítalo.[277] *O prázdninách jsme přijeli k čerstvě vykopané jámě. U konečné zastávky autobusů byl jen kiosek, kde pan Erlebach (Erlbóch – Němec jako poleno, který česky moc dobře nemluvil) obsluhoval turisty, a u základové jámy stála dřevěná bouda.*[278]

Dělníci a brigádníci, kteří na stavbě pracovali, bydleli na nedalekých Jestřábích Boudách. Měli jedno privilegium, jejich pracovní týden trval jen pět dní namísto tehdy obvyklých šesti. Přijížděli prvním ranním autobusem z Jilemnice na Zlaté návrší, domů odjížděli v pátek pozdě odpoledne z Horních Míseček. Na projektanty Vladimíra Šíra i Jiřího Bartoše spolu s polírem Kovaříkem z Jilemnice čekalo hned na začátku stavby příjemné překvapení. Žula na místě stavby byla totiž zvětralá tak, že se základy daly vykopat ručně pomocí krumpáčů a rýčů. Nakopaný materiál se dal využít jako písek do zdiva a betonu. Jedinou větší komplikací během výstavby byla chyba nejmenované liberecké firmy, která odborně pokládala plechovou střešní krytinu a použila v rozporu s projektem plechy široké jeden metr. Polír Kovařík si toho nevšiml, teprve architekt Šír provedl zápis o nutnosti střechu předělat do stavebního deníku. O demontáž střechy se tenkrát postaral Krakonoš. Jediným mohutným závanem větru střechu vzorně sroloval a uložil ji vedle boudy.[279]

Prakticky až k boudě bylo možné vyjet autobusem nebo autem, což je ale dnes vzhledem k ochraně přírody a přísnému zákazu vjezdu vyloučeno. Dříve, zejména v 70. letech, tu na štěrkových parkovištích vartovaly stovky dvoutaktních Wartburgů i Trabantů, kterými se sem škrábali milovníci turistiky z bývalé Německé demokratické republiky. Vrbatova bouda byla také několikrát cílem etap kdysi slavného cyklistického Závodu míru, stoupání sem je milovníky silničních kol dodnes považováno za jedno z nejnáročnějších v celých Čechách.

Bouda dnes poskytuje jen příležitostné občerstvení. Místo je výchozím bodem pro horské túry na západní část hlavního krkonošského hřebene, do Harrachova, Szklarské Poreby, Jagniatkowa, nebo Labského dolu. Méně fyzicky zdatným turistům lze doporučit zajímavý okruh kolem pramene Labe, Labské boudy a Pančavského vodopádu.

▼ Kolem r. 1970

▲ Kolem r. 1975 ▼ Kolem r. 2000

Výrovka a Havlova bouda

Geiergucke a Havelbaude

GPS
50.7153747N, 15.6804597E
1 355 m n. m.

V sedle mezi Luční horou a Zadní planinou stojí Výrovka. Nachází se v místě, kde stará Slezská stezka křižovala cestu vystupující ze Svatého Petra Dlouhým dolem a pokračující přes Richtrovy Boudy do Pece pod Sněžkou. Už v 18. století tady vzniklo jednoduché přístřeší na místě důležitém pro odpočinek. Nazývalo se Tannenbaude (Jedlová bouda). Často se tu zdržovali financové, kteří pásli po pašerácích a měli tu dobrý rozhled na svahy s jejich stezkami.[280] Z té doby prý mělo místo získat i svůj německý název Geiergucke (Supí vyhlídka). Financům se tenkrát příhodně přezdívalo Geier, tedy supi. Jiná teorie vzniku jména pochází ze stejné doby. Tehdejší pašerácký vůdce Georg Wenzel, přezdívaný Geirwanz, očekával jednoho večera nedaleko Luční boudy v polorozpadlé boudě své kumpány. Vyrušil ho přitom mladý financ, který se na místě objevil a vešel do boudy. Geirwanz se uchýlil na půdu. Za chvíli za financem dorazila mladá dívka, ve které pašerák poznal svou dceru. Musel poslouchat jejich láskyplné švitoření, během kterého děvče vyzradilo jeho záměry. Zrada ho tak rozezlila, že seskočil z půdy a dceru, která finance bránila, probodl dýkou. Financovi se podařilo utéci, a když se i s posilami vrátil, našel pašeráka oběšeného nad tělem zavražděné dcery. Po něm nazvali jeho pašeráčtí druhové boudu Geiergucke. Poslední prozaický výklad jména vychází z místního nářečí, ve kterém Němci pro naši největší sovu výra velkého používali slovo Geier.

◀ Kolem r. 1970 ▲ 1928 ▼ 1931

Majiteli Výrovky se zhola nezamlouvalo, že právě jeho bouda se stala základnou pro pronásledování pašeráků, a tak ji v první polovině 19. století nechal zbourat. Strategický význam místa si ale posléze vyžádal výstavbu alespoň primitivního přístřešku jako ochrany před nepohodou.

Bratři Bönschové z Luční boudy dlouho usilovali o pronájem pozemku od maršovské vrchnosti. Chtěli tu vybudovat přístřešek pro koňské spřežení pro chvíle nepohody. Až roku 1926 se rozhodlo československé ministerstvo národní obrany postavit tady vojenský srub pro výcvik lyžařských vojenských jednotek. Stávající chátrající přístřešek Výrovky byl spojen krytou chodbou se sousední Havlovou boudou s 36 pokoji. Účinnou pomoc při její výstavbě poskytl tehdejší generál František Havel, velitel zemského ženijního vojska, po němž byla nová bouda pojmenována. Po dostavbě se stala majetkem lyžařského klubu Svazu československých důstojníků. V roce 1938 tady byla nakrátko zřízena četnická stanice.

Za druhé světové války se Výrovka i Havlova bouda ocitly pod německou vojenskou správou a hospodařili v nich již zmínění bratři Bönschové z Luční boudy, kteří snad boudu dostali do správy jako kompenzaci za českým vojskem vypálenou Rennerovu a Luční boudu. Po válce ji převzala československá armáda, nájemcem se stal Jan Duben, který tady působil už za první republiky. Vojsko zde pořádalo lyžařské kurzy budoucích lyžařských výcvikových instruktorů, v lednu 1935 tu například proběhl výcvik 13 fyzicky zdatných příslušníků trutnovského praporu. O rok později tu pod vedením štábního kapitána Eduarda Doupovce cvičilo po dobu 4 týdnu 13 vojáků odvodního ročníku 1935 spolu s vybranými instruktory.[281]

Po válce se bouda měla podle komise pro nové názvosloví jmenovat Havlova bouda – Výrovka (změna z původně užívaného jména Havlova bouda na Výrovce. Tehdejší provozovatel J. Duben nesouhlasil[282]: *„Výrovka je hora, Havlova bouda nese jméno po zakladateli, který je ještě živ a to pan generál Havel. Odbočka svazu čsl. důstojnictva ve Velké Praze nesouhlasí s novým pojmenováním.“*

17. října 1946 vypukl na Výrovce požár.[283] Hořet začalo v dřevěném skladišti, rozděleném prkennými přepážkami do tří prostorů. V jednom z nich byl zaparkován traktor, v dalších byly uskladněno větší množství nafty, benzínu, oleje, dehtu, asfaltu a bavlněných odpadků na čištění motorů. Garáž byla v tom čase po dobu jednoho týdne vytápěna nechráněným ocelovým košem, kterému se říkalo koksák. Důvodem bylo lehčí startování motoru traktoru. Nájemce boudy Duben si byl nebezpečí požáru vědom, a tak nařídil

▲ 1938

▲ Po r. 1945

zaměstnancům, aby na topení v garáži přísně dozírali. Inkriminovaného dne nařídil Duben svému zaměstnanci Štefanu Zbončakovi (v den požáru mu bylo teprve 15 a půl roku), aby v garáži zatopil. Odpoledne se ho ptal, zdali tak již učinil, Zbončak odpověděl záporně. Dál se nájemce o věc nezajímal, protože si myslel, že se tedy toho dne ve skladišti topit nebude (venku ten den nemrzlo).

Zbončak zatopil v koksáku mezi 17. a 18. hodinou a odešel, dále se o oheň nezajímal. Ohnivý kohout začal řádit ve 20 hodin. Pravděpodobnou příčinou bylo vypadnutí rozžhaveného koksu a vznícení nepořádku na podlaze, nebo vznícení dřevěné příčky.

K hašení dorazili hasiči z Pece pod Sněžkou a Špindlerova Mlýna. Hasilo se kýbly. Dřevěná Výrovka padla za oběť ohni, zděnou Havlovu boudu se podařilo zachránit.[284]

Shořely veškeré pohonné i nátěrové hmoty, veškeré zásoby potravin připravené na zimní sezónu, všechno ložní zařízení a prádlo, peřiny pro obě budovy, skříně, hotelové zařízení, poničeno bylo velké množství kuchyňského porcelánu a příborů, žací stroj s motorem. Lehce zraněno bylo 6 osob. Objekt, jehož majitelem byla tenkrát Vojenská správa v Praze, nebyl pojištěn, na rozdíl od nájemce Jana Dubna.[285] Na Dubna i Zbončaka[286] jako viníky z nedbalosti bylo podáno trestní oznámení.

Havlovu boudu pravděpodobně úmyslně někdo zapálil 6. února 1947. Vyhořela a už nebyla obnovena. Na místě Výrovky vznikl jednoduchý bufet s noclehárnou a 30 lůžky, dlouho ji vedl populární Jura Pachman. V letech 1988–1990 postavila polská firma Budimex z Poznaně nový objekt podle velmi kontroverzního projektu trutnovského architekta Vokatého. Výrovka patří Klubu českých turistů a disponuje 35 lůžky.

▲ Po r. 1990

Poznámky

[1] REITZIG, Hans. Vom Gebirgsbauernhof zum Berggasthof. Ein Beitrag zur Geschichte der Bauden. Selbstverlag, Ullrich Junker, Mörikestrasse 16, Bodnegg, 1996. S 6.

[2] Medenec – v peci nebo kamnech zabudovaná kovová (měděná nebo železná) nádoba na ohřev vody

[3] AMBROŽ, Jindřich. Krkonoše. Knihkupectví Klubu československých turistů v Praze II., Mikulandská 7. 1935. S 43.

[4] REITZIG, Hans. Vom Gebirgsbauernhof zum Berggasthof. Ein Beitrag zur Geschichte der Bauden. Selbstverlag, Ullrich Junker, Mörikestrasse 16, Bodnegg, 1996. S 5.

[5] Jednalo se hlavně o trasu Vrchlabí – sedlo mezi Luční a Studničnou horou – Luční bouda na Bílé louce – Hamplova (Danielova) bouda – Schlinglova bouda – Karpacz, tzv. Slezskou stezku.

[6] MORGNER, Mario, BAUMANN, Jens. Kulturregion Riesengebirge. Books on Demand, Norderstedt. ISBN 978-3-73229-465-7. S 13.

[7] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 125.

[8] SOKA Trutnov, fond ONV Trutnov: KT 92. Dokument 1568 – Komise pro přejmenování bud v Krkonoších, 1946

[9] SOKA Trutnov, fond ONV Trutnov: KT 92. Dokument 1571 – Návrhy změn názvů, 1946

[10] HOLLMANN, Ursula. Adolfbaude von 1911 bis 1991. Dopis z 28. 8. 1991. In: In: Richter, Josef. Die alte Heimat Spindelmühle, St. Peter – Friedrichsthal im Riesengebirge. Heimatkreis Hohenelbe/Riesengebirge e. V., Marktoberdorf, 1994. S 158–159.

[11] ZIRM, Roland. Unsere Gebirgsbauden, die Adolfbaude. In: http://riesengebirgler.de/ 28. 7. 2015. Autor článku je vnukem prvního klempíře a synem druhého, sám jako čtyřletý byl očitým svědkem požáru. Je také autorem dvou rozsáhlých monografií o Dolním Lánovu, Prostředním Lánovu i Horním Lánovu.

[12] MITLÖHNER. Schwarzschlagbaude. In: Riesengebirgsheimat, ročník 1951.

[13] Schwarzschlagbauden, Zinneckerbauden, Kühlenbauden, Ochsenbauden, Spiegelbauden

[14] „Wanderers Ruh“

[15] FISCHER, Karl Wilhelm a Karl SCHNEIDER. Jahrbuch se Deutschen Riesengebirgsvereines (Sitz Hohenelbe) für das Jahr 1925. Buchdruckerei „Heimat“ Trutnov, 1925.

[16] SOKA Trutnov, fond ONV Trutnov. Karton 334, dokument 2382. Předávání bud a hotelů. Dopis Svazu lyžařů Republiky Československé tehdejšímu předsedovi trutnovského Okresního národního výboru M. Brunclíkovi z 18. 6. 1945.

[17] Heinrich von Preussen

[18] Blasse, Blesse

[19] Od roku 1945 Milkow

[20] Verein zur Errichtung eines Gasthauses am Mittagstein

[21] Tenkrát Erdmannsdorf

[22] SUCHODOLSKI, Jacek. Architektura schronisk górskich v Sudetach. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wroclawskej, Vratislav 2005. ISBN 83-7085-846-5. S 106.

[23] HAASE, Gustav. Gustav Elsner, Geschichte der Prinz Heinrich Baude. Zdroj: ´s Heemetglöckla, Jahrgang 1951. In: http://riesengebirgler.de/gebirge/Baude/Prinz_Heinrich_Baude.htm 4. 8. 2015

[24] Tamtéž:
Wehe, wenn ein Friedensschänder
Sie mit List jäh überfällt!
Ach, dann steckt des Feuers Strahl

Sie in Brand,
Und ins Land
Leuchtet sie als ein Fanal.

[25] Autorem sochy byl slezský sochař profesor Heinrich Kiesewalter (*1854) z Vratislavi. http://www.tvdive.cz/expedice_maly_a_wielki_staw__iii.

[26] Lokvenc, Theodor. Bouda u Bílého Labe. In: Časopis Krkonoše, ročník 1997, č. 8. S 14–15.

[27] V zimě je cesta uzavřena z důvodu akutního lavinového nebezpečí ze svahů Kozích hřbetů.

[28] Rübezahls Kanzel. Nejvýše položený krkonošský žulový tor nedaleko horní hrany Velké Sněžné jámy.

[29] FRITSCH, J. H. Taschenbuch für Reisende ins Riesengebirge. Lipsko 1816. ROHKAM, Heinrich. Bauden und Baudenleute. Vratislav 1937. S 65.

[30] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 346.

[31] Agnetendorf

[32] SUCHODOLSKI, Jacek. Architektura schronisk górskich v Sudetach. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wroclawskej, Vratislav 2005. ISBN 83-7085-846-5. S 84.

[33] Tamtéž

[34] Viz kapitola o Liščí boudě a nocování na seně

[35] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 165.

[36] PTTK – Polský turistický a vlastivědný spolek. Ekvivalent Klubu českých turistů

[37] LOKVENC, Theodor. Brádlerovy Boudy. In: Časopis Krkonoše, ročník 1996, číslo 12. S 14–15.

[38] ALEŠ-LYŽEC, Josef. Obrazy horské zimní krásy. Nakladatelství Grosman a Svoboda, Praha 1909. S 101–102.

[39] MEYER, Charlotte. Bärengrundbaude. In: Richter, Josef. Die alte Heimat Spindelmühle, St. Peter – Friedrichsthal im Riesengebirge. Heimatkreis Hohenelbe/Riesengebirge e. V., Marktoberdorf, 1994. S 156.

[40] AMBROŽ, Jindřich. Krkonoše. Knihkupectví Klubu československých turistů v Praze II., Mikulandská 7. 1935. S 37.

[41] http://www.kct.cz/cms/bradlerovy-boudy-historie 23. 7. 2015.

[42] Rohačky se v létě opatřovaly jednoduchými dřevěnými koly a dokázaly v některých případech plnohodnotně nahradit povoz.

[43] Stavební povolení uděleno 14. 9. 1929. Obecní úřad Špindlerův Mlýn. Archiv stavebního úřadu, složka Davidova bouda.

[44] SWEIGHOFFER, Maria. Skiwinter im Riesengebirge. Nero – Verlag, Wiesbaden, 1953. S 130.

[45] Tamtéž. S 133.

[46] Stavební povolení na stavbu sila. Baubewilligung pro Rudolfa Adolfa. Obecní úřad Špindlerův Mlýn, 16. 5. 1945. Archiv stavebního úřadu, složka Davidova bouda.

[47] Agnetendorf

[48] Volná zábava při živé hudbě, křepčení bez stanovených pravidel

[49] Připojení Sudet k Velkoněmecké říši

[50] ADOLF, Hans. Úryvek ze zprávy, Buching. In: Richter, Josef. Die alte Heimat Spindelmühle, St. Peter – Friedrichsthal im Riesengebirge. Heimatkreis Hohenelbe/Riesengebirge e. V., Marktoberdorf, 1994. S 154–156

[51] ERLEBACH, V. Entstehung und Ende der Mädelstegbaude. In: Riesengebirgsheimat, ročník 1951, číslo 1. S 2

[52] Tamtéž

[53] Krátká zpráva. In: Časopis Wanderer im Riesengebirge, ročník 1940, číslo 2. S 16.

[54] SUCHODOLSKI, Jacek. Architektura schronisk górskich v Sudetach. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wroclawskej, Vratislav 2005. ISBN 83-7085-846-5. S 117.

[55] DRESCHER, Karl-Heinz. Bergbauden des Iser- und Riesengebirges.
In: http://riesengebirgler.de/gebirge/Baude/Gebirgsbauden_4.htm 6. 8. 2015.
Taktéž: MORGNER, Mario, BAUMANN, Jens. Kulturregion Riesengebirge. Books on Demand, Norderstedt. ISBN 978-3-73229-465-7. S 143.

[56] Das Schlesierhaus im Riesengebirge. In: Ostdeutsche Bauzeitung, nr 52/25, září 1925. S 382.

[57] BLAŽEK, Petr. Československo a polská krize 1980–1981. Studie. In: www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no20/058-075.pdf 6. 8. 2015

[58] ŠVEC, Jiří. Dvoračky. In: časopis Krkonoše, ročník 1979, č. 6, S 14–15.

[59] PETRAK, Eduard F. Eine Einweihung der Elbquelle im Jahre 1684. In: Riesengebirge im Wort und Bild, ročník 1881, číslo 2. S 60. (Z dopisu, který 15. října 1684 poslal biskup Jan z Talmberka říšskému hraběti Janovi z Morzinu.)

[60] PETRAK, Eduard F. Poznámka k předchozímu článku. In: : Riesengebirge im Wort und Bild, ročník 1881, číslo 5/6. S 99.

[61] Urbář – kniha vzniklá ponejvíce z iniciativy panství, ve které se evidovaly buď jen platy a dávky z poddanských usedlostí, nebo se soupisy majetku a poddaných s určením povinné dávky včetně vlastnických práv.

[62] LOKVENC, Theodor. Dvoračky. In: Časopis Krkonoše, ročník 1996, číslo 10. S 22–23.

[63] Horská bouda Dvoračky

[64] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 343.

[65] LOKVENC, Theodor. Dvoračky. In: Časopis Krkonoše, ročník 1996, číslo 10. S 22–23.

[66] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 343.

[67] MARHOLD, Jiří. Zapomenutá tradice krkonošských „sejrečků“. In: Časopis Krkonoše, ročník 1996, číslo 10. S 23.

[68] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 344.

[69] ALEŠ-LYŽEC, Josef. Obrazy horské zimní krásy. Nakladatelství Grosman a Svoboda, Praha 1909. S 98.

[70] LOKVENC, Theodor. Dvoračky. In: Časopis Krkonoše, ročník 1996, číslo 10. S 23.

[71] STAFFA, Marek a kolektiv autorů. Slownik geografii turystycznej Sudetów, Karkonosze, Wydawnictwo PTTK „Kraj“, Warszawa – Kraków, 1993. S 76–77.

[72] SUCHODOLSKI, Jacek. Architektura schronisk górskich v Sudetach. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wroclawskej, Vratislav 2005. ISBN 83-7085-846-5. S 79.

[73] Nachschrift. In: Wanderer im Riesengebirge, ročník 1882, číslo 3. S 4.
[74] PTTK – Polský turistický a vlastivědný spolek. Ekvivalent Klubu českých turistů
[75] STAFFA, Marek a kolektiv autorů. Slownik geografii turystycznej Sudetów, Karkonosze, Wydawnictwo PTTK „Kraj", Warszawa – Kraków, 1993. S 75.
[76] Cieplice Śląskie, městská část Jelení Hory
[77] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 357.
[78] Carl Theodor Körner (1791–1813). Německý básník a voják, zahynul v bitvě u Gadebusch 26. srpna 1813.
[79] ROHKAM, Heinrich. Bauden und Baudenleute. Vratislav 1937. S 42–44.
[80] KÖSTLER, Bärbel. Kleinaupa – das höchstgelegene Dorf Böhmens unter der Schneekoppe. Verlag Frankenschwelle KG, Hildburgshausen 2001. 308 s. S 115.
[81] KRAUSE, Erhard. Die Geschichte der Grenzbauden. In: Riesengebirgsheimat, ročník 1977, číslo 10. S 3.
[82] Kowary – 8,5 tis. obyvatel, městečko s hornickou tradicí na severním úpatí Lesního hřebene na říčce Jedlica. Partnerské město Vrchlabí od roku 2014.
[83] KÖSTLER, Bärbel. Kleinaupa – das höchstgelegene Dorf Böhmens unter der Schneekoppe. Verlag Frankenschwelle KG, Hildburgshausen 2001. 308 s. S 115.
[84] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 59.
[85] Tamtéž. S 60.
[86] Tamtéž
[87] Tamtéž. S 67.
[88] Tamtéž. S 61.
[89] Krátká zpráva. In: Časopis Wanderer im Riesengebirge, ročník 1932, číslo 12. S 209.
[90] KÖSTLER, Bärbel. Kleinaupa – das höchstgelegene Dorf Böhmens unter der Schneekoppe. Verlag Frankenschwelle KG, Hildburgshausen 2001. 308 s. S 116.
[91] SOKA Trutnov, fond ONV Trutnov. KT 742, dokument 5281. Zápis z šetření ohledně zbořeniště čp. 50 v Horní Malé Úpě. 7. 12. 1956.
[92] Pomezní Boudy se po záboru Sudet ocitly na území Německa.
[93] SOKA Trutnov, fond ONV Trutnov. KT 400, dokument 3182. Dopis MNV Horní Malá Úpa ONV Trutnov ze 17. 10. 1947.
[94] SOKA Trutnov, fond ONV Trutnov. KT 742, dokument 5281. Administrativní dohoda o převodu správy národního majetku. 9. 10. 1956.
[95] SOKA Trutnov, fond ONV Trutnov. KT 742, dokument 5281. Dopis národního podniku Bavlnářské závody Náchod finančnímu odboru rady ONV Trutnov. 16. 6. 1958.
[96] LOKVENC, Theodor. Jelení Boudy. In: Časopis Krkonoše, ročník 1997, číslo 11. S 14–15
[97] RICHTER, Josef. Die alte Heimat Spindelmühle, St. Peter – Friedrichsthal im Riesengebirge. Heimatkreis Hohenelbe/Riesengebirge e. V., Marktoberdorf, 1994. S 133.
[98] Falco rusticolus, Gerfalke. Snad právě této skutečnosti vděčily boudy za svůj poválečný název.
[99] SWEIGHOFFER, Maria. Skiwinter im Riesengebirge. Nero – Verlag, Wiesbaden, 1953. S 50.
[100] https://cs.wikipedia.org/wiki/Jest%C5%99%C3%A1b%C3%AD_boudy 20. 7. 2015
[101] https://de.wikipedia.org/wiki/Goldh%C3%B6he 20. 7. 2015
[102] KLOS, Čestmír. Sejdou z očí… Jestřábí Boudy † 30. 9. 1986. In: Časopis Krkonoše, ročník 1986, číslo 11. S 9.
[103] Tamtéž
[104] ŠVEC, Jiří. Klínová bouda. In: Časopis Krkonoše, ročník 1980, číslo 9. S 14–15
[105] Keil, Keilbauden
[106] Německy Eisen (nebo Bergeisen) und Schlägel
[107] SOKA Trutnov. Fond Lyžařský spolek Vrchlabí, Verhandlungschrift (Kniha jednací) über Hauptversammlungen und Ausschusssitsungen des Vereins Deutscher Skiläufer, Hohenelbe, Böhmen. Vom Gründungsjahr 1896 bis zum Jahre 1903. Nečíslováno. (Většinu zápisů pořídil tehdejší předseda spolku Guido Rotter starší.)
[108] MEISSNER, R. Der Wintersport in Ostböhmen (Zimní sport ve východních Čechách). In: Ostböhmische Heimat 1930, ročník 5. S 278.
[109] ERBEN, Pepi a Hans ADOLF. Die Riesengebirgsbaude Pommerndorf mit ihren Ortsteilen. Heimatkreis Hohenelbe/Riesengebirge e. V., Marktoberdorf 2000. S 77–78.
[110] ŠVEC, Jiří. Klínová bouda. In: Časopis Krkonoše, ročník 1980, číslo 9. S 14–15.
[111] RYKR, Otakar. Počátek historie Kolínské boudy. In: www.kolinskabouda.cz/index2.htm 5. 8.2015
[112] Bouda na křižovatce cest (Černý Důl, Pec pod Sněžkou, Tetřeví Boudy, tehdy ještě Liščí bouda) na jižním svahu Liščí hory.
[113] RYKR, Otakar. Počátek historie Kolínské boudy. In: www.kolinskabouda.cz/index2.htm 5. 8.2015
[114] Tamtéž
[115] RYKR, Otakar. Novinky z Kolínské boudy, září 1947. In: www.kolinskabouda.cz/index2.htm 5. 8.2015
[116] AMBROŽ, Jindřich. Krkonoše. Knihkupectví Klubu československých turistů v Praze II., Mikulandská 7. 1935. S 111–112.
[117] NOVÁK, Bohuslav. Osudy Kolínské boudy od srpna 1945 do prosince 1954. Kolínská bouda, 15. listopadu 1954. In: www.kolinskabouda.cz/index2.htm 5. 8.2015
[118] Švec, Jiří. Kotelná bouda. In: Časopis Krkonoše, 1980, číslo 12. S. 14–15.
[119] Tamtéž
[120] LOKVENC, Theodor. Kotelská bouda. In: Časopis Krkonoše, 1996, číslo 1. S 22–23.
[121] SOKA Trutnov, fond ONV Trutnov. Karton 92. Dokument 1571. Návrhy změn názvů, 1946.
[122] LOKVENC, Theodor. Kovárna. In: Časopis Krkonoše, ročník 1996, číslo 2. S 22–23.
[123] Z německého Zechhaus. Místnost, kterou horníci procházeli do dolů a nechávali tady své známky. V případě důlního neštěstí se dalo zjistit, kdo zůstal v dole.
[124] DURYCH, Václav. Krkonoše. Nákladem Eduarda Kmínka, Pardubice, 3. vydání, 1898. S 114–115.
[125] AMBROŽ, Jindřich. Krkonoše. Knihkupectví Klubu československých turistů v Praze II., Mikulandská 7. 1935. S 115.
[126] Blasse – německy bledá, ale jméno je zřejmě zkomoleninou českého Blažek.

[127] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 344–345.
[128] HERLOSSSOHN, Karl. Wanderungen durch das Riesengebirge und die Grafschaft Glatz. Leipzig 1841.
[129] RICHTER, Josef. Die alte Heimat Spindelmühle, St. Peter – Friedrichsthal im Riesengebirge. Heimatkreis Hohenelbe/Riesengebirge e. V., Marktoberdorf, 1994. S 144–145
[130] ERBEN, Pepi a Hans ADOLF. Die Riesengebirgsbaude Pommerndorf mit ihren Ortsteilen. Heimatkreis Hohenelbe/Riesengebirge e. V., Marktoberdorf 2000. S 128.
[131] KRAUSE, Erhard. Der Fuchsberg im Riesengebirge, Skifahrerstützpunkt Fuchsbergbaude. In: Riesengebirgsheimat, ročník 1971, číslo 3, S 68–69.
[132] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 331.
[133] BARTOŠ, Miloslav. Příběh Luční boudy. Správa KRNAP, 2014. ISBN 978-80-87706-45-9. S 12.
[134] Tamtéž. S 16. Schmalzgrube: místo v Hořejším Vrchlabí, kde pravděpodobně stával hamr.
[135] Strzecha Akademicka
[136] SOA Zámrsk. Velkostatek Vrchlabí, kniha č. 98, fol. 156.
[137] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 329.
[138] LOKVENC, Theodor. Martinovka. In: Časopis Krkonoše, ročník 1996, číslo 8. S 22–23.
[139] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 293—294.
[140] http://www.krkonose.eu/deskline-from-xml-tisk.php?lang=cs&item=odadoz&item_id=7384f04b-9a30-41de-a534-b7e9e445eec8 25. 7. 2015
[141] HINZ, Adalbert. Merksteine zur Geschichte des Skilaufes. In: Jahrbuch des Hauptverbandes der deutschen Wintersportvereine/Sitz Reichenberg, 1930. Jablonec nad Nisou, 1929. S 11.
[142] Žil až do své smrti v Herischsdorfu, dnes Malinnik, městská část Jelení Hory – Cieplice Śląskie-Zdrój.
[143] Ein Jugendheim in Schüsselbauden. Krátká zpráva. In: Wanderer im Riesengebirge, ročník 1932, číslo 12. S 209.
[144] AMBROŽ, Jindřich. Krkonoše. Knihkupectví Klubu československých turistů v Praze II., Mikulandská 7. 1935. S 92.
[145] Krátká zpráva. In: Časopis Wanderer im Riesengebirge, ročník 1936, číslo 9. S 16.
[146] Krátká zpráva. In: Časopis Wanderer im Riesengebirge, ročník 1941, číslo 2. S 18.
[147] KLIMEŠ, Pavel. Bezejmenné místo pod Dívčími kameny. In: Veselý výlet, zima 2008. S 17.
[148] FITZMANN, Siegfried. Erinnerungen: Weihnachten 1944 – Weihnachten 1948. BoD – Books on Demand, 2012. 128 s. ISBN 9-783-848217-243. S 24.
[149] ANONYMUS. Dřevěný lustr... In: Časopis Krkonoše, ročník 1987, číslo 11. S 11.
[150] ŠVEC, Jiří. Obří bouda. In: Časopis Krkonoše, ročník 1979, číslo 11. S 14–15.
[151] MORGNER, Mario, BAUMANN, Jens. Kulturregion Riesengebirge. Books on Demand, Norderstedt. ISBN 978-3-73229-465-7. S 140.
[152] DURYCH, Václav. Krkonoše. Nákladem Eduarda Kmínka, Pardubice, 3. vydání, 1898. S 24–25.
[153] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 327–328.
[154] MORGNER, Mario, BAUMANN, Jens. Kulturregion Riesengebirge. Books on Demand, Norderstedt. ISBN 978-3-73229-465-7. S 141.
[155] Grenzlandtreffen. Poté se pravidelně scházeli na Sněžce a Pomezních Boudách, kde v sedmdesátých letech minulého století vyrostl odporný betonový památník. Od něj se každoročně na počest prvorepublikových „rudých“ setkání putovalo na Sněžku. Mezinárodní výstup pionýrů a mládeže na Sněžku se konal pravidelně od roku 1973 jako jeden z důležitých lokálních normalizačních nástrojů.
[156] Rotfrontkämpferbund.
[157] MORGNER, Mario, BAUMANN, Jens. Kulturregion Riesengebirge. Books on Demand, Norderstedt. ISBN 978-3-73229-465-7. S 141.
[158] TIPPELT, Alois. Weihnachten auf der Riesenbaude. In: Riesengebirgsheimat, ročník 1969, číslo 12, S 359.
[159] SOKA Trutnov, fond ONV Trutnov. KT 724. Dokument 5159. Vodovodní přípojka Slezská–Obří bouda. 1955.
[160] ROH – revoluční odborové hnutí
[161] GARGELA, František a kolektiv. Turistika, sport a rekreace v Krkonoších (Příručka pro mládež a rekreanty v Krkonoších). Státní tělovýchovné nakladatelství, Praha 1955. S 167.
[162] POESCHEL, Hans. Das Jugendkammhaus und Südostdeutschland. In: Mehnert, Arno. Das Jugendkammhaus Rübezahl auf dem schlesischen Riesengebirge (Sein Entstehen und Werden in Berichten/Reden und Aufsätzen mit 17 Bildern und 6 Bauplanen. Siegen 1956. S 3.
[163] EXNER, Walter. Interessante Einzellheiten vom Bau der Jugendherberge „Rübezahl“ am Spindlerpass im Riesengebirge. In: Mehnert, Arno. Das Jugendkammhaus Rübezahl auf dem schlesischen Riesengebirge (Sein Entstehen und Werden in Berichten/Reden und Aufsätzen mit 17 Bildern und 6 Bauplanen. Siegen 1956. S. 17.
[164] Tamtéž. S 18.
[165] Arnsdorf
[166] Giersdorf
[167] EXNER, Walter. Interessante Einzellheiten vom Bau der Jugendherberge „Rübezahl“ am Spindlerpass im Riesengebirge. In: Mehnert, Arno. Das Jugendkammhaus Rübezahl auf dem schlesischen Riesengebirge (Sein Entstehen und Werden in Berichten/Reden und Aufsätzen mit 17 Bildern und 6 Bauplanen. Siegen 1956. S. 19.
[168] MASUR, Viktor. Bautechnisches über das Jugendkammhaus. In: Mehnert, Arno. Das Jugendkammhaus Rübezahl auf dem schlesischen Riesengebirge (Sein Entstehen und Werden in Berichten/Reden und Aufsätzen mit 17 Bildern und 6 Bauplanen. Siegen 1956. S. 11–14.
[169] Cieplice_Śląskie-Zdrój
[170] Hitlerjugend
[171] MORGNER, Mario, BAUMANN, Jens. Kulturregion Riesengebirge. Books on Demand, Norderstedt. ISBN 978-3-73229-465-7. S 170.
[172] https://pl.wikipedia.org/wiki/Schronisko_PTTK_%E2%80%9EOdrodzenie%E2%80%9D_na_Prze%C5%82%C4%99czy_Karkonoskiej 27. 7. 2015

[173] PTT – Polské tatranské sdružení
[174] PTTK – Polský turistický a vlastivědný spolek. Ekvivalent Klubu českých turistů.
[175] Sommerbaude
[176] LIMBERSKÁ, Jana. Josefína Kablíková, vrchlabská osobnost 19. století. Diplomová práce, pedagogická fakulta University Karlovy, Praha, 2014. S 63.
[177] Agnetendorf
[178] Hermsdorf
[179] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 74–76.
[180] Postamt Peterbaude – poštovní úřad Petrova bouda
[181] NEUGEBAUER, Ferdinand. Baudenabend im Riesengebirge. In: Riesengebirgsheimat 2/1950, S 8.
[182] Dnes Lužická bouda, předtím vojenská zotavovna Malý Šišák
[183] Bratři ZIENECKEROVÉ. Peterbaude. In: Richter, Josef. Die alte Heimat Spindelmühle, St. Peter – Friedrichsthal im Riesengebirge. Heimatkreis Hohenelbe/Riesengebirge e. V., Marktoberdorf, 1994. S 151–154. Kráceno z původního textu: Riesengebirgsheimat 3/1951. S 1–2. 4/1951. S 7–8.
[184] FIEBIGER, Otmar. Mein Lebenslauf. In: časopis Riesengebirgsheimat, ročník 1951, číslo 4. S 5.
[185] BURKERT, Josef. Gebirgsbauden und Alpenwirtschaft. In: Riesengebirge im Wort und Bild, ročník 1892, číslo 45/46. S 48.
[186] LOKVENC, Theodor. Rennerova bouda na Bílé louce. In: Časopis Krkonoše, 1997, číslo 4. S 14–15
[187] Škodní události na majetku Čechů i Němců, které souvisely s Mnichovskou zradou, záborem pohraničí a jeho násilným odtržením od Československa, vyšetřovala společná českoněmecká komise. V případě požárů Rennerovy boudy a Luční boudy přisoudila vinu české straně, v kauze požáru Richterovy boudy, která byla v majetku rodiny Bönschů, vinu české strany neprokázala. Výsledky šetření posloužily jako podklad k odškodnění, které nejprve vyplatila německá pojišťovna, která ho posléze uplatnila na české straně.
[188] NEUGEBAUER, Ferdinand. Baudenabend im Riesengebirge. In: Richter, Josef. Die alte Heimat Spindelmühle, St. Peter – Friedrichsthal im Riesengebirge. Heimatkreis Hohenelbe/Riesengebirge e. V., Marktoberdorf, 1994. S 167.
[189] ŠVEC, Jiří. Dvorská bouda. In: Časopis Krkonoše, ročník 1980, číslo 8, S 14–15
[190] ERBEN, Pepi a Hans ADOLF. Die Riesengebirgsbaude Pommerndorf mit ihren Ortsteilen. Heimatkreis Hohenelbe/Riesengebirge e. V., Marktoberdorf 2000. S 72.
[191] Tamtéž
[192] Tamtéž. S 68–69.
[193] Tamtéž. S 70–71. Tränkgelt – škopek se dvěma uchy, do kterého se kravám namáčely otruby nebo lněné semínko.
[194] Tamtéž
[195] Tamtéž. S 110.
[196] Tamtéž. S 60.
[197] SWEIGHOFFER, Maria. Skiwinter im Riesengebirge. Nero – Verlag, Wiesbaden, 1953, s. 73 a dále.
[198] KLIMEŠ, Pavel. Richterovy Boudy. In: Veselý výlet, zima 2009, s. 11.
[199] KLIMEŠ, Pavel. Richterovy Boudy. In: Veselý výlet, zima 2014, s. 13.
[200] KLIMEŠ, Pavel. Příběhy lučních enkláv: Růžohorky. In: Časopis Krkonoše, ročník 2004, číslo 3.
[201] http://grossaupa.riesengebirgler.de/Ortsbezeichnungen_2.htm 28. 7. 2015
[202] HEILBORN, A. Die Leischnerbauden. In: Časopis Wanderer im Riesengebirge, ročník 1900, číslo 9. S 215.
[203] Tamtéž
[204] Tamtéž
[205] KLIMEŠ, Pavel. Příběhy lučních enkláv: Růžohorky. In: Časopis Krkonoše, ročník 2004, číslo 3.
[206] Rehorn
[207] S prvními zmínkami o dolování v 16. století, rozkvětem ve století 18. a 19., a zánikem v nedávné době.
[208] MÁLEK, Vlastimil a Václav SCHREIER. Žacléřsko na historických pohlednicích. Svazek obcí Žacléřsko, Žacléř 2006. ISBN 80-903381-0-6. S 99.
[209] http://www.rychorskabouda.cz/historie/ 21. 7. 2015
[210] MÁLEK, Vlastimil a Václav SCHREIER. C. d. S 99.
[211] MÁLEK, Vlastimil a Václav SCHREIER. C. d. S 97–98.
[212] ŠVEC, Jiří. Rýchorská bouda. Časopis Krkonoše, ročník 1980, číslo 4. S 14–15.
[213] Tamtéž
[214] REITZIG, Hans. Vom Gebirgsbauernhof zum Berggasthof. Ein Beitrag zur Geschichte der Bauden. Selbstverlag, Ullrich Junker, Mörikestrasse 16, Bodnegg, 1996. S 26. Teichhaus – Rybniční domek.
[215] Christian Gryphius, Gryfius (1649–1706) – německý pedagog a dramatik, syn barokního básníka Andrease Gryphiuse
[216] Viz kapitola o Luční boudě
[217] Podle německého názvu Malého rybníka – Kleiner Teich
[218] DURYCH, Václav. Krkonoše. Nákladem Eduarda Kmínka, Pardubice, 3. vydání, 1898. S 161. Durych tady chybně udává rok 1760, možná je to překlep.
[219] LOKVENC, Theodor. Šarfova (Scharfova) bouda. Rukopis, nedatováno. Osobní archiv Miloslava Bartoše. Koncept článku pro časopis Krkonoše.
[220] SPINDLER. Josef. Viehauftrieb im Riesengebirge auf die Sommerbauden, auf die Hutweiden. In: měsíčník Riesengebirgsheimat, ročník 1956, číslo 6, S 8.
[221] Rosseggerweg
[222] LOKVENC, Theodor. Česká bouda na Sněžce. Časopis Krkonoše, ročník 1997, číslo 7. S 14–15.
[223] Die meteorologische Station erster Ordnung
[224] Das Allgemeine Ehrenzeichen
[225] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 127–128.
[226] V dále citovaném článku je v textu u popisu západní přístavby a vchodu otazník s vykřičníkem. Asi proto, že umístění vchodu západním směrem se autorovi moc nezdálo vzhledem k povětrnostním podmínkám, ve kterých převládají na Sněžce západní a severozápadní větry. Vchod do nové Polské boudy je také od západu. *Od západu je též vchod do nové Labské a byl i do Erlebachovy boudy. Dle svědectví tehdejšího hospodáře Kukačky to bylo právě kvůli sněhu. Na návětrné straně totiž zůstal vchod v zimě vždy volný, kdežto na závětrné byl zavátý*

spoustami sněhu. Při přestavbě boudy podle Hollmannových plánů s tím nepočítali a pak musel dodatečně vchod na západní stranu (verandy) přesunout (Jiří Louda, korektor textu).

[227] BAER, Dr. Die neue Wetterwarte auf der Schneekoppe. In: Wanderer im Riesengebirge, ročník 1900, číslo 8. S 106–109.

[228] SOKA Trutnov. KT 672, fond ONV Trutnov. Dokument 4793. Zápis o hraničním setkání ze 7. 9. 1956. S 1.

[229] Cesta česko-polského přátelství

[230] SOKA Trutnov, fond ONV Trutnov. KT 672. Dokument 4793. Zápis o hraničním setkání ze 7. 9. 1956. S 2.

[231] RICHTER, Josef. Die alte Heimat Spindelmühle, St. Peter – Friedrichsthal im Riesengebirge. Heimatkreis Hohenelbe/Riesengebirge e. V., Marktoberdorf, 1994. S 628.

[232] SOkA Trutnov. Okresní úřad Vrchlabí, sloha A 26/16.

[233] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 127.

[234] RICHTER, Josef. Die alte Heimat Spindelmühle, St. Peter – Friedrichsthal im Riesengebirge. Heimatkreis Hohenelbe/Riesengebirge e. V., Marktoberdorf, 1994. S 393.

[235] DUFKOVÁ, Renata. Pojmenování rekreačních objektů, bud, hotelů v katastru obce Špindlerův Mlýn a jejich jazyková analýza. Diplomová práce. Ústí nad Labem 1991. S 49.

[236] SCHIER, Bruno. Das deutsche Bauernhaus Ostböhmens. In: SCHNEIDER, Karl, Dr. Das Riesengebirge und sein Vorland. Ein Heimatbuch. 1924. S 49.

[237] BARTOŠ, Miloslav. Příběh Erlebachovy boudy. Správa Krkonošského národního parku, 2011. ISBN 78-80-86418-81-0. S 67.

[238] Tamtéž. S 68–69.

[239] Tamtéž. S 58.

[240] REITZIG, Hans. Vom Gebirgsbauernhof zum Berggasthof. Ein Beitrag zur Geschichte der Bauden. Selbstverlag, Ullrich Junker, Mörikestrasse 16, Bodnegg, 1996. S 10.

[241] http://www.strzechaakademicka.pl/index.php/historia 21. 7. 2015.

[242] Herlosssohn používá název Riesenkoppe.

[243]HERLOSSSOHN, Karl. Wanderungen durch das Riesengebirge und die Grafschaft Glatz. Lipsko 1841.

[244] Autorem byl F. A. Tittel, litograf z Kowar, který, jak bylo v té době zvykem, vše přikrášlil a zromantizoval v rozporu s popisy tehdejších návštěvníků.

[245] Tady se Durych mýlí – na Sněžce vždy stála kaple sv. Vavřince.

[246] DURYCH, Václav. Krkonoše. Nákladem Eduarda Kmínka, Pardubice, 3. vydání, 1898. S 161.

[247] REITZIG, Hans. Vom Gebirgsbauernhof zum Berggasthof. Ein Beitrag zur Geschichte der Bauden. Selbstverlag, Ullrich Junker, Mörikestrasse 16, Bodnegg, 1996. S 18.

[248] Později Hotel Koruna

[249] RM, říšských marek

[250] REITZIG, Hans. Vom Gebirgsbauernhof zum Berggasthof. Ein Beitrag zur Geschichte der Bauden. Selbstverlag, Ullrich Junker, Mörikestrasse 16, Bodnegg, 1996. S 24.

[251] STEUER, Hedwig. 300 Jahre Hampelbaude. In: Riesengebirgsheimat, ročník 1954, číslo 3, S 1–2.

[252] Krummhübel. Karpacz Gorny, dříve Brückenberg

[253] REITZIG, Hans. Vom Gebirgsbauernhof zum Berggasthof. Ein Beitrag zur Geschichte der Bauden. Selbstverlag, Ullrich Junker, Mörikestrasse 16, Bodnegg, 1996. S 25.

[254] Dcera Kurta Endlera. Die Geschichte der Reifträgerbaude. In. Časopis Riesengebirgsheimat, ročník 1950, číslo 10. S 1–2.

[255] Bratři Bruno a Vilém Mahlové (Mahla), Alfred Pilz, Klaar sen., Aubin z Liberce, Quido Rotter z Hořejšího Vrchlabí a Kluge (Rudník, Fořt)

[256] SUCHODOLSKI, Jacek. Architektura schronisk górskich v Sudetach. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wroclawskej, Vratislav 2005. ISBN 83-7085-846-5. S 77.

[257] Vzdušnou čarou necelý kilometr.

[258] V oblasti mezi pramenem Labe a Mumlavou bychom tenkrát napočítali 5 českých bud.

[259] Podle Erharda Krause.

[260] Po narukování do wehrmachtu zmizel kdesi v Rusku.

[261] SUCHODOLSKI, Jacek. Architektura schronisk górskich v Sudetach. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wroclawskej, Vratislav 2005. ISBN 83-7085-846-5. S 77.

[262] Siebengründe

[263] Dnes vesnička s polským jménem Przesieka

[264] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 337.

[265] Revolučního odborového hnutí

[266] WANKA, Moritz a Ernst REDLICH. Entstehung der Siebengründe. (podle Fr. J. Jiraska) In: Riesengebirglers Lesebuch. Sbírka s příspěvky Ernsta Redlicha, Moritze Wanky, Franze Meissnera, Othmara Fiebigera, Prof. Aloise Kluga, Karla Herlossona a dalších. Helmut Preussler Verlag, Norimberg, 1982. S 25–26

[267] ŠVEC, Jiří. Vosecká bouda. In: Časopis Krkonoše, ročník 1979, číslo 9, S 14–15.

[268] Přikláním se k teorii původu od slova Wasserecke (vodní kout).

[269] Die Geschichte der Reifträgerbaude. In: Riesengebirgsheimat, ročník 1950, číslo 10. S 1–2.

[270] LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901. S 161.

[271] ROHKAM, Heinrich. Bauden und Baudenleute. Vratislav 1937. S 61.

[272] ALEŠ-LYŽEC, Josef. Obrazy horské zimní krásy. Nakladatelství Grosman a Svoboda, Praha 1909. S 131.

[273] HARTL, Hanuš, a dalších 13 senátorů. Interpelace senátora Hanuše Hartla a dalších soudruhů k vládě o postupu Pozemkového úřadu, urážejícím veškeré právní pojmy, při pronajímání bud v Krkonoších. Senát Národního shromáždění R. Č. r. 1920. Překlad. Tisk 202. V Praze 4. listopadu 1920.

[274] Tamtéž

[275] http://www.kct.cz/cms/vosecka-bouda-historie

[276] TICHÝ, Antonín. Psí kusy architektů. In: Časopis Krkonoše, ročník 2013, číslo 12. S 42.

[277] ŠÍR, Vladimír. Vrbatova bouda 1959–1962 vzpomínky z výstavby. In: Časopis Krkonoše, ročník 2008, číslo 1. S 20–22.

[278] VÁCLAVÍK, Ivan. Budování Vrbatovy boudy. In: Časopis Krkonoše, ročník 2008, číslo 4. S 28.

[279] ŠÍR, Vladimír. Vrbatova bouda 1959–1962 vzpomínky z výstavby. In: Časopis Krkonoše, ročník 2008, číslo 1. S 20–22.

[280] LOKVENC, Theodor. Výrovka. In: Časopis Krkonoše, ročník 1996, číslo 5. S 22–23.

[281] HRUBÝ, Vladimír. Hraničářský prapor 2 „Roty Nazdar“. Československá obec legionářská – Jednota Mladá Boleslav a ing. Jan Škoda – FORTprint Dvůr Králové, 2008. ISBN 978-80-86011-36-3. S 33, 41.

[282] SOKA Trutnov, fond ONV Trutnov. Karton 92. Dokument 1571. Návrhy změn názvů, 1946.

[283] SOKA Trutnov, fond ONV Trutnov. KT 401. Dokument 3249. Požár boudy na Výrovce. Hlášení o požáru. 1946.

[284] Tamtéž

[285] Jan Duben, nar. 7. 2. 1896, Val, okres Dobruška, pojištěn u Banky Slavie v Praze

[286] Štefan Zbončak, nar. 12. 5. 1931, Raková, okres Čadca, dělník

Prameny a literatura

Výběr použité literatury:

ALEŠ-LYŽEC, Josef. Obrazy horské zimní krásy. Nakladatelství Grosman a Svoboda, Praha 1909.

AMBROŽ, Jindřich. Krkonoše. Knihkupectví Klubu československých turistů v Praze II., Mikulandská 7. 1935.

BARTOŠ, Miloslav. Příběh Erlebachovy boudy. Správa Krkonošského národního parku, 2011. ISBN 78-80-86418-81-0.

BARTOŠ, Miloslav. Příběh Luční boudy. Správa Krkonošského národního parku, 2014. ISBN 978-80-87706-45-9.

DURYCH, Václav. Krkonoše. Nákladem Eduarda Kmínka, Pardubice, 3. vydání, 1898.

ERBEN, Pepi a Hans ADOLF. Die Riesengebirgsbaude Pommerndorf mit ihren Ortsteilen. Heimatkreis Hohenelbe/ Riesengebirge e. V., Marktoberdorf 2000.

FRITSCH, J. H. Taschenbuch für Reisende ins Riesengebirge. Lipsko 1816.

HERLOSSSOHN, Karl. Wanderungen durch das Riesengebirge und die Grafschaft Glatz. Leipzig 1841.

KÖSTLER, Bärbel. Kleinaupa – das höchstgelegene Dorf Böhmens unter der Schneekoppe. Verlag Frankenschwelle KG, Hildburgshausen 2001. 308 s.

LESSENTHIN, Berthold. Das Riesengebirge im Winter. Schlesische Buchdruckerei, Kunst- und Verlags-Anstalt v. S. Schottlaender. Vratislav 1901.

REITZIG, Hans. Vom Gebirgsbauernhof zum Berggasthof. Ein Beitrag zur Geschichte der Bauden. Selbstverlag, Ullrich Junker, Mörikestrasse 16, Bodnegg, 1996.

RICHTER, Josef. Die alte Heimat Spindelmühle, St. Peter – Friedrichsthal im Riesengebirge. Heimatkreis Hohenelbe/ Riesengebirge e. V., Marktoberdorf, 1994.

ROHKAM, Heinrich. Bauden und Baudenleute. Vratislav 1937.

STAFFA, Marek a kolektiv autorů. Slownik geografii turystycznej Sudetów, Karkonosze, Wydawnictwo PTTK „Kraj“, Warszawa – Kraków, 1993.

SUCHODOLSKI, Jacek. Architektura schronisk górskich v Sudetach. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wroclawskej, Vratislav 2005. ISBN 83-7085-846-5.

NEPRODEJNÉ.

ICELAND
LIECHTENSTEIN
NORWAY
eea grants

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska.
Supported by grant from Iceland, Liechtenstein and Norway.

Ministerstvo životního prostředí